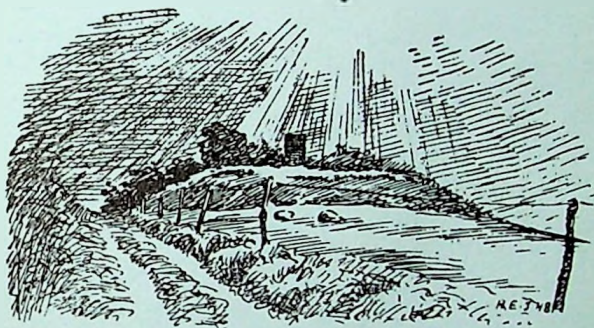

CHR. HEILSKOV OG H. E. JENSEN

DALLERUP SOGN I FORTID OG NUTID

1948

DALLERUP SOGN

CHR. HEILSKOV OG H. E. JENSEN

DALLERUP SOGN
I FORTID OG NUTID

ILLUSTRATIONER AF H. E. JENSEN

1948

J. JENSEN BOTTLE BOTTLE BOTTLE, NY

202/1948.49

Lokahistorisk
Samling

Dagbøger

464

FORORD.

Nærværende Bog er et Lejlighedsarbejde, ikke et gennem mange Aars taalmodigt Slid samlet Værk, og gør heller ikke Fordring paa at gælde som saadant. Dog er Billederne Uddrag af et Samlerarbejde paa en god Snes Aar.

Det vil derfor være let for Fagfolk at paapege Mangler og at finde Stof frem, som kunde gøre det mere afrundet og udtømmende. Egentlig var Tanken oprindelig blot at give en Skildring i kort Tekst og Billeder af Sagnet, som det er i Dag. Men helt undgaa det historiske har vi alligevel ikke kunnet – heller ikke for Billedernes Vedkommende, idet meget af det afbildede allerede er forsvundet. Derfor har vi benyttet os af trykte Kilder samt af Optegnelser (af L. Lassen og N. Asbæk), der for Sorrings Vedkommende endnu er utrykte, og som vi af den Grund fandt Lejligheden passende til at offentliggøre. For Ligevægtens Skyld har vi saa gengivet Lassens Optegnelser om Toustrup, skønt de allerede er trykt, men i sammentrængt Form. Dem, som ønsker mere detaljerede Oplysninger, henviser vi til de i Teksten opgivne Kilder.

Det var vel egentlig andre, der – især for Sorrings Vedkommende – burde gjort Arbejdet, som i saa Fald var blevet anderledes grundigt; men da disse ikke har villet paatage sig det, har vi besluttet os til at gøre det, saa godt vi kunde med den Tid, vi har kunnet afse dertil.

Vi mener dog at have bragt enkelte Oplysninger af Nyhedens Interesse – hvis man kan sige saaledes om opgravne Ting! – saaledes f. Eks. Heilskovs Paavisning af den gamle Landevej Ry-Randers.

En Del Oplysninger skyldes Udsagn af nulevende i Sognet, og vi takker for det, vi ad den Vej har modtaget, især Jens O. Læssøe Jensen og N. Asbæk, som har staaet os bi med saadant og med gode Raad. Som den, der har taget Initiativet til Bogens Fremkomst takker jeg min Ven Forfatteren Chr. Heilskov, fordi han som Fagmand – omdend ikke lokal – beredvilligt paatog sig Hovedparten af Tekstens Udarbejdelse. Uden dette var Bogen vel aldrig blevet til. Kun Skildringerne af Sønderskoven, Dallerup Kirke og Kapitlet Sognevandring er af Undertegnede.

Hermed anbefaler vi vort lille Arbejde til Læsernes Overbærenhed.

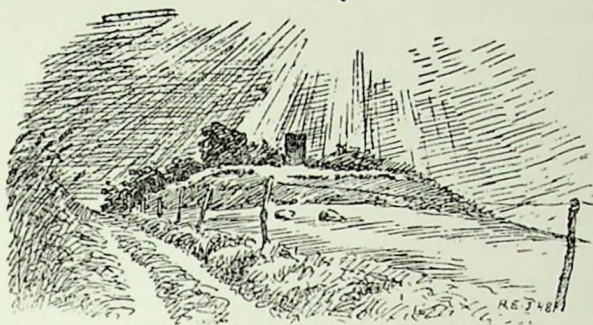
Toustrup Byskole 1948.

H. E. Jensen.

Du skønne Plet under Jyllands Hjerte
med brede Banker og Bækkes Fald,
med Skoves Skygge, hvor Skæbnen lærte
en stridig Slægt at forstaa sit Kald!
Din stille Storhed vil ej jeg bytte
med Verdens Jag gennem Strid og Støj,
fjernt fra dens Tummel vil her jeg lytte
til Lærkens Sang over Loddenhøj.

Du lille By, hvor jeg fik mit Virke
i Fryd og Bæven, i Sorg og Savn,
i Skolen og i en kullet Kirke
- vel begge Dele til liden Gavn -
trods alt, hos dig fik mit Hjerte hjemme,
skønt du blev skæmmet af fæle Ar.
I Billedskrift har jeg søgt at gemme
et Minde om, hvad du engang var.

H. E. J.

1. Sorring Loddenhøj.

NATURFORHOLD.

OPPE paa den jyske Landryg, østligt i Gern Herred, Skanderborg Amt, ligger Højdepunktet *Sorring Loddenhøj*. Den Udsigt, man har her oppe fra, er overmaade fri og vidtstrakt — en af de videste i Landet. Ikke alene overser man saa godt som hele Dallerup Sogn, men ogsaa store Dele af Skanderborg og Aarhus Amter. I 1. Udgave af Traps »Danmark« (1859) skrives: »Med de blotte Øjne kan man herfra tælle 40 Kirker, og med Kikkert kan man se Viborg Domkirke«.

Set oppe fra dette Udsigtspunkt faar man et levende Indtryk af, hvor højt beliggende Dallerup Sogn er. Men det ligger ikke alene højt, det er tillige stærkt, ja, paa visse Steder voldsomt kuperet. Her maa have været svære formende Kræfter i Bevægelse under Istiden. Sognet er derfor i en ret sjælden Grad begavet med Naturskønhed.

Dallerup Sogn ligger som sagt østligt i Gern Herred og omgives af Laasby, Linaa, Voel, Skannerup, Røgen og Sporup Sogne samt af Skørring Sogn i Framlev Herred. Sognet har sin største Udstrækning fra Øst til Vest ($7\frac{1}{2}$ km) og en Bredde af 2—4 km. Arealet er 2083 ha,

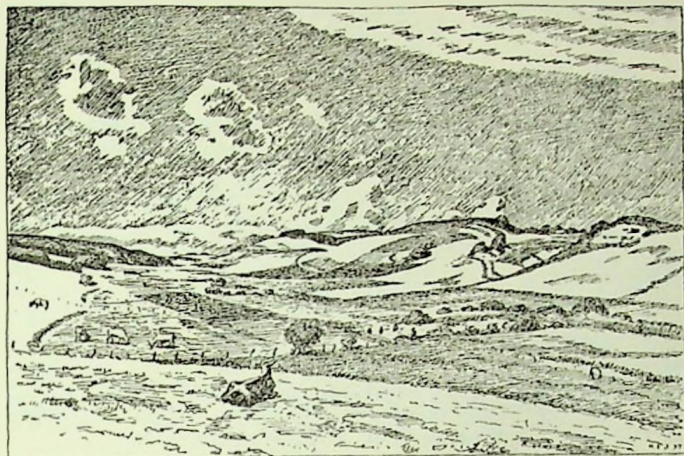
og Hartkornet 172 Tdr. Saavel i 1816 som 1830 opgives sidstnævnte til 127 Tdr., medens Schythe i 1842 (Schythe: Skanderborg Amt S. 111) opgiver det til 41 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. efter den gamle og 57 Td. 3 Skp. efter den nye Matrikel. Jorderne er ler- og sandmuldede med Lerunderlag; ved Toustrup Mølle findes Lermergel. Et 1,3 m. tykt Brunkulslag skal i 1877 være fundet paa Dallerup Mark 12,6 m. under Jordoverfladen. (Østjydsk Hjemstavn 1942 S. 95).

Sin største Højde naar Sognet i Sorring Løddenhøj, der rækker op til 148 m. og er 1 m. højere end Himmelbjergets Kol. Toppen af Bakkedraget krones af en noget ilde medtaget Oldtidshøj, bevokset med lidt Buskvækst paa Sydsiden og beliggende paa jævnt skraanende Mark. Her staar Generalstabens trigonometriske Mærkesten. Under sidste Verdenskrig har Tyskerne haft en Observationspost her, og deres Anlæg af Barak og Løbegrave har for en Del skæmmet Højens Form. Højen er gjort i Stand 1948. Et Punkt ved Syvhøje lidt længere mod Nordvest maaler 139 m.

Ved Sydsiden af Sognet langs Grænsen til Anneksognet Laasby strækker sig en meget naturskøn Dal, hvorigennem Lyngbygaards Aa flyder. Dalen kaldes her *Langvadsdalen* eller *Ulvedalen*. Det sidste Navn kan nok lyde lidt romantiseret, men det behøver ikke at være grebet ud af Luften; thi det vides, at der er skudt Ulve ved Sorring i det 18. Aarhundrede, Hvorfor skulde de saa ikke ogsaa kunne træffes i Toustrup Sønderskov, der ligger ud til Langvadsdalen? I denne Skov er der Slugter og Smuthuller nok, de har kunnet skjule sig i.

Lyngbygaards Aa har sit Udspring i Sognets sydvestre Hjørne og flyder ud i Aarhus Aa nær Constantinsborg. Østligst i Dallerup Sogn faar den Tilløb af *Toustrup Møllebæk*, der kommer nordfra.

Langvadsdalen udgør altsaa en Del af *Lyngbygaards Aadal*. Hele dette saare maleriske Dalstrøg har i en fjern Fortid været en Havarm fra Øst. Den Del af Dalen, der

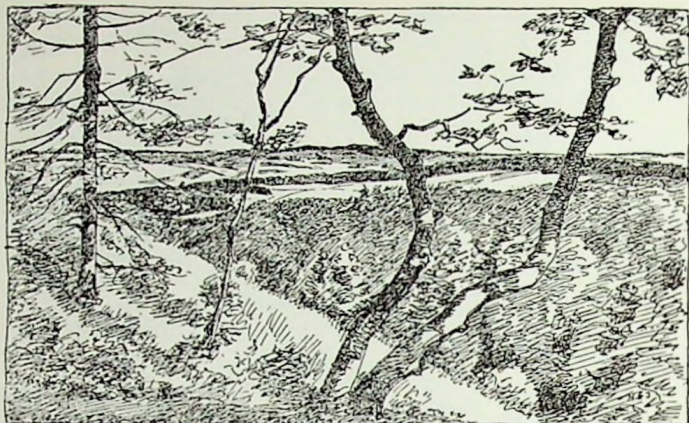
2. Udsigt over Langvadsdalen.

ligger i Sognets sydvestre Hjørne, benævnes *Aaker*.

I Sagnet findes desuden flere Dale af mindre Udstrækning. En af dem er *Dybdal*, hvorigennem Vejen gaar fra Sorring til Mollerup. Endvidere *Kragdal*, som man passerer ad Landevejen fra Laasby til Sorring langs Vest-siden af Sønderskoven.

Sydøst for Toustrup ligger en anden *Dybdal*, der fra Syd skyder sig op i Mølleskoven med bratte Skrænter. Og endelig strækker sig østligere fra Nord til Syd den delvis skovkransede *Toustrup Mølledal*, hvis romantiske Skønhed allerede Schythe omtaler 1843 i sin Bog om Skanderborg Amt. Gennem Dalen gaar Aarhus-Hammel-Thorsø Banen.

Af Moser i Sagnet omtales »den døde Mose« vest for Sorring ved Siden af »Berthas Dam«, hvor Folk har set en sort Hund gaa og slæbe paa en stor Lænke. Sagnet har ogsaa travlt med en anden Mose paa Sorring Mark, hvor der skal ligge en Karet fuld af Guld og Sølv og

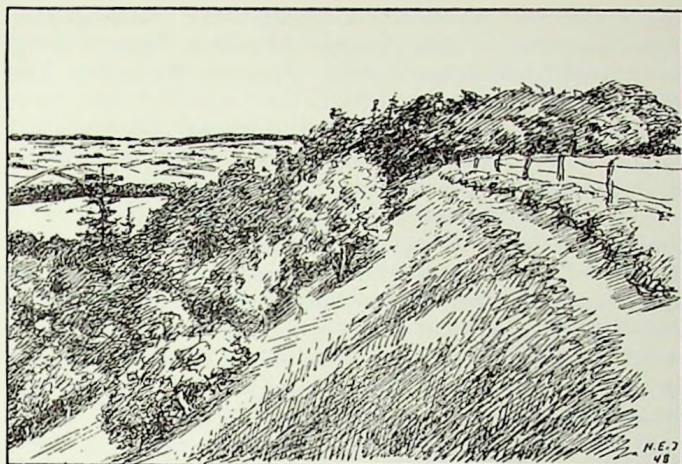

3. Sorring Skov. Udsigt mod Øst.

andre Kostbarheder. Det skal være sket engang i Krigstider, at denne Vogn med 4 sorte Heste for er kommen ud i et Morads, som har været dér, hvor Mosen nu er. En Kone har engang mødt 4 sorte Heste dér ved Midnatstid, og man har ofte set Lys brænde paa dette Sted. (Evald Tang Kristensen: Danske Sagn II S. 386 og III S. 402).

Skovene (ialt 302 ha) findes i Sognets nordlige og østlige Del. Længst mod Nord ligger den lille *Purrelund*, derefter følger *Sorring Skov*, der er højst malerisk med stærkt kuperet Terræn og fuld af Ensoinhedens og det verdensfjernes særegne Trylleri. Straks nordøst for Loddenhøj sænker der sig en meget dyb Dal («Kjæltringhullet»), omkring hvilken de skovklædte Bakkeskrænter rejser sig næsten som en Mur. Det er vel disse Formationer, der har faaet en smart Turistreklame til at tale om »Toustrup Alper«. Denne Alpe-Galskab her i Landet burde snart bremses. Disse Bakker er pragtfulde nok i sig selv og trænger ikke til denne latterlige og misvisende Reklame.

Peder Jensen Pedersen har berettet til Evald Tang Kri-

4. Kjæltringhullet ved Sorring Skov.

stensen, at der i Sorring Skov mellem store Bakker har ligget et Slot, der har været at regne for en Røverborg, og som var beboet af en Adelsmand (E. T. Kristensen: Danske Sagn. Ny Række III S. 181). Denne Slots historie har næppe nogen historisk Basis. Nationalmuseet kender ikke noget hertil, og desuden vilde det være mærkeligt at anlægge en Røverborg i en Dal uden naturlig Befæstning. Snarere er Slottet en Forveksling med den gamle Oustrupgaard i Røgen Sogn, der laa næppe en km. nord for Sorring Skov. Denne Gaard blev i sin Tid paa Grund af sine anselige Bygninger kaldet »Slottet«, og muligvis har her ogsaa ved Gaarden ligget en Slags Jagthus til Brug for Kongen, naar han opholdt sig her paa Eggen.

Sorring Skov er i ældre Tider (saaledes 1706) bleven kaldt Sorring Nørreskov, rimeligvis til Adskillelse fra en Skov, der strakte sig vest for Sorring By, og som senere skal omtales.

Øst for Sorring Skov ligger *Toustrup Nørreskov*, paa

Priors Lommeatlas kaldet Drægsig Skov. Sammenhængende med den er den mindre *Kjeldbjerg Skov*, der ligger paa et Bakkedrag. Syd for Toustrup By har vi *Toustrup Sønderkov*.

»Der er sikkert ikke mange, der kender Sønderskoven rigtig. Var da især ikke tidligere; for da var den saa tæt og uoverskuelig – eller rettere uigennemskuelig. Nu kan man lettere hitte rundt i den, efter at Krigen har gjort lyst mellem Træerne. Nu er Terrænet lagt aabent og viser sig i sin Ynde, og det er dog et Lyspunkt, selv om man nok maa sørge over, at de fleste af Skovens store Træer er borte. Før mærkede man Terrænet mest ved Spadsere-
turens Vanskeligheder. Gik man inde i Granskoven, vidste man næsten aldrig, hvor man var. Jeg ved en, som har gaaet rundt derinde i ca. 1½ Time, før han hittede ud – og Skovens hele Areal er dog kun ca. 55 ha, hvoraf ca. Halvdelen er Granskov. Men det er Terrænet med de snoede Stier, der gør det.

Efter at nu en stor Mængde Graner er faldet for Øksen eller væltet af Østenstorme, har vi faaet en helt ny Skov – festlig og lys – i Stedet for den, der var lidt mørk og mystisk. –

Og nu ses det ret, hvor her maa have været skønt, før Lyngbakkerne blev beplantet med Gran for vel 60–70 Aar siden. Men det vil jo ikke vare mange Aar, før Granerne igen dækker den jomfruelige Jord – ja, mere end før, thi Forstmændene synes mere og mere at sværge til dette for os lidt fremmede og fjendtlige Træ, samt ogsaa for Lærketræet, der kan se yndigt ud som Enkelttræ, men som i tæt Bevoksning absolut ikke er en Pryd. At man med Granbeplantning ogsaa har dækket det meste af de gamle Vejspe i Vestsiden af Skoven er utilgiveligt. En Klage til Nationalmuseet har ingen Virkning haft. Men Fredning gælder maaske ikke over for Beplantning.

Skoven strækker sig over et Bakkeparti, som danner Randen af Agerlandets Plateau ud mod Lyngbygaardsaa-
Dalen Øst for Landevejen Laasby-Sorring. Dette Plateau

skyder sig ind i Skoven et Par Steder. Mod Øst med Bevoksning af gammel Bøge- og Egeskov og i højere Grad mod Vest, hvor det i en lang, jævnt skraanende Tunge naar helt ned mod Engene, omgivet af dybe Slugter og med stejle Skrænter. Her er gammel Bøgeskov, som er stærkt mærket af Vestenstormene og maaske af den lidt karrige Jordbund, der flere Steder er moragtig med Pletter af Engelsød, Majblomst og Skovstjerne.

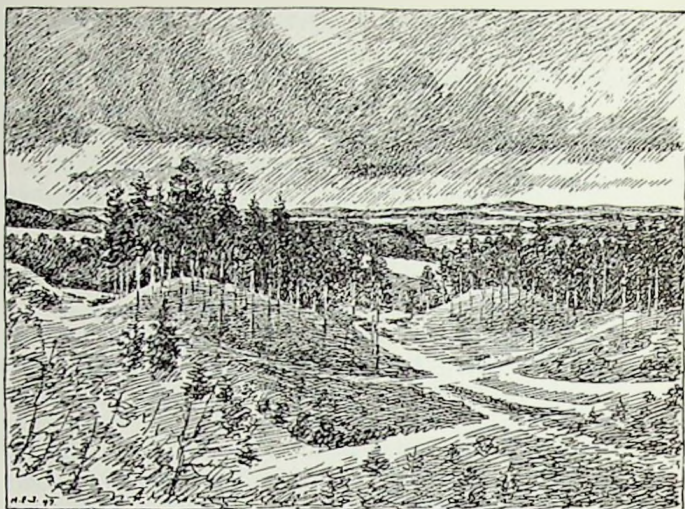
Gennem denne Del af Skoven gaar Sporene af en gammel Hulvej, som omtales senere. Den træder ind i Skoven i dennes sydvestre Hjørne, og med denne Vej er man straks inde i Sønderskovens Trylleri. I nævnte Skovhjørne var der før en tæt Bevoksning af gamle Ege. Dem er det tyndet svært ud i, og det flotte Skovbryn, som er tilbage, forsvinder vel ogsaa snart - ligesom saa meget andet i Skoven, der uden stort Tab for det Offentlige kunde bevares, saaledes f. eks. et Par ret store Træer, en Eg og en Bøg, paa Festpladsen ud mod Sorringlandevejen.

Ned over Hulvejene gaar en Fodsti, som benyttes af dem, der vil skyde Genvej til Laasby og tillige gøre Turen mere interessant.

Øst for denne »Landtunge« er der en dyb Dalslugt, »Jæ'ndalen« kaldet, der inderst mod Nord har høje, bratte Skrænter. Den danner her en Kedel, der maatte være storartet egnet til Friluftsteater. Her var før mægtig høje, slanke Bøge; men nu er her ogsaa Gran plantet i lige Rækker. Kun paa Skrænterne staar endnu enkelte Bøge og en Del Bøgepurl.

Oppe fra Skovdiget ved Bakkeranden er der, efter at de store Træer er faldet, en storartet Udsigt over Egnen mod Syd og Øst. Skrænterne hinsides Dalen mod Øst har ogsaa været dækket af Bøgeskov, der nu er næsten helt hugget ned. Det har givet storslaaet Udsyn, men det er ikke købt for intel.

Resten af Skovens Areal er det saakaldte »Bjergene«, hvis højeste Top er »Mikkol« eller »Mækol« - af Børne-

5. Udsigt over »Bjergene«, Sønderskoven.

ne kaldet »Danmark«. – Bjergene er et helt Komplex af Bakkeknolde, der ligesom er tabt uden for Bakkeranden af den, som byggede Landet op. De har været lyngbevoksede, og der findes Rester af Lyng endnu. Her har Granerne trivedes godt, men man kunde nok ønske, at Bjergene nu, efter at de fleste Graner er fældet eller fældet, maatte faa Lov til at ligge hen som i fordums Tid. Hvilket Reservat for Fugle og Vildt – ja, og for Mennesker, der gerne vil være i Fred en Stund i en vild og dog venlig Natur! – Syd om Bjergene gaar en dejlig Sti. Den gaar fra den lille Ejendom »Tornhøj« langs Skovens Østrand gennem en dejlig Dal med Birk og El og klukkende Kilder, bøjer Syd om Skoven og gaar lige inden for Skovhegnet langs Engene under store Ege og gennem Plantning af Ædelgran. Ogsaa her hører man den dybe Klukken af Vand. Det er »Hulkensbæk«, der fra Skovbakkerne vælder ud i en strid Strøm tværs under Stien

og ud i Grøften langs Engen. Jorden er her flere Steder aldeles rød af Okker, som Vandet aflejrer. En dejlig Spadseretur.

Naar vi nærmer os Skovens sydvestre Hjørne, kan vi dreje til højre før Hulvejene og komme ind i den før nævnte store »Læ'n-dall«. Her gaar man ligesom i en glemt Verden. Her er altid stille. Granskoven til højre paa Bjergene og Bøgeskoven paa

6. Stien langs Engen i Sonderskoven.

Skrænterne lil venstre lukker al Blæst ude, ja selv om det blæser en Brandstorm, kan man gaa herinde og nyde Solskin og Læ. Hvor Dalen bliver smallere og danner den før nævnte Gryde, gaar Stien stejlt op til venstre over Skrænten under høje Bøge. Den Tur kan tage Vejret fra en. Endelig er vi oppe og staar nu ved Skovleddet nær det Sted, hvor de gamle Hulveje engang fortsatte op over Markerne mod Loddenhøj og videre Nord paa.

Men hvordan blive færdig med at skildre Sonderskoven? Den maa ses og opleves. Med dens rige Afveksling af Træsarter, dens forskellige Slags Skovbund, snart Morbund med Skovstjerne, Enebær o. l., snart Muldbund med Anemoner i Foraarstiden eller med højt Græs eller Ørnebregner, — her Mosebund med Siv og Hæg og gynnende Væld, hist Mosbund med høje Graner og højtidsfuld Ro. Her kan man træffe Ræv og Hare, lytte til Smaafuglenes Stemmer, se Høg og Falk svæve over Trætoppene, og naar man en stille Eftermiddag sidder under

en Eg og saa pludselig ser en Hejre lande i Toppen af denne, føler man sig benaadet af hemmelighedsfulde Magter.

En vidunderlig Skov, som man aldrig trættes af, og som man aldrig naar til at kende helt, saa lille som den er. Det er med en vis Ulyst man indrømmer, at her vilde være endnu skønnere, hvis her aldrig havde været plantet Gran, Fyr og Lærk.

De andre Skove i Sognet: »Sorrning Skov med de mægtige Skrænter, Kjæltringhullet og »den trind' Mues«, Mølleskoven med Dybdal og Metteshøj – de er smukke og indbydende; men Sønderskoven – der er ingen Skov som den!« (H. E. J.)

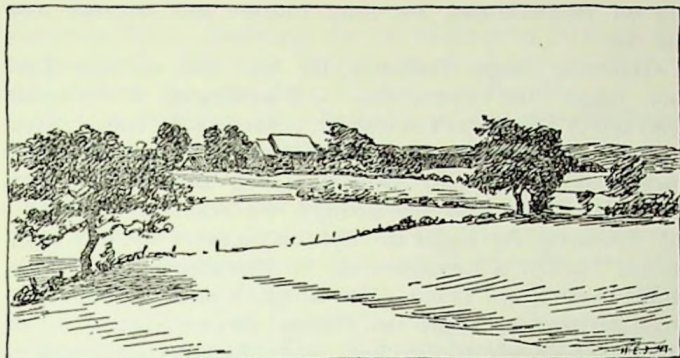
En Fæster i Toustrup Anders Pedersen har i sin Tid fortalt til Lærer Lassen, at han i sine yngre Dage havde set en Trolde danse paa Mikkol en klar Sommerdag. Trolde havde en bredskygget Hat paa og var lille af Vækst. (Evald Tang Kristensen: Danske Sagn, ny Række I, S. 139).

Denne Skov maa i det 18. Aarh. være bleven meget ilde medhandlet, hvis man skal tro den nysnævnte Anders Pedersen (f. 1765), der kunde huske, at der ikke var saa stort et Træ i Sønderskov, at deraf kunde laves en Vognstjært. (Aarhus Stifts Aarb. 1909 S. 82).

Et lille Stykke østligere ligger *Mølleskoven*, der ogsaa er stærkt bakket. Den strækker sig i en smal Bue paa Skrænterne i Dybdal og omkring Bakkefremspringet øst- og nordpaa til Toustrup Mølle. Her skal have været en hellig Kilde ved en Eng paa Vangen Braasmaal. Der er fundet Skillinger og Tøjstumper langt ind i det 19. Aarhundrede. (Aarhus Stifts Aarb. 1926 S. 17-18).

Længst mod Øst ligger endelig *Toustrup Østerskov*, gennem hvilken Skanderborg-Hammel-Randers Landevej gaar. Mindre Skovstykker findes ydermere nord for Toustrup Mølle og øst for Jernbanen.

Mellem Dallerup og Mejeriet Horskilde har der ligget en lille Skov kaldet *Vien*. Navnet menes at have Betydning af Helligdom (indviet Sted), og man har deraf slut-

7. Udsigt fra Sorringvejen med de sidste Rester af »Vien Skov«.

tel, at Dallerup Kirke ligger, hvor der i den hedenske Tid har staaet et Gudehov. Skoven ses paa Videnskaber-
nes Selskabs Kort fra 1787 at strække sig helt op til
Sorring Skov. I 1842 opgives dens Størrelse til lidt over
3 Td. Land. Den bestod af Eg og Bøg. Vien Skov er nu
ryddet, men nævnes i 1. Udg. af Traps »Danmark« (1859).
Anemoner og Skovvioler ved Vejen mellem Toustrup og
Dallerup samt nogle Træer ved Groften i Engen nord
for Dallerup Kirke røber endnu den forsvundne Skovs
tidligere Eksistens.

Om en lille Episode fra dette Sted skriver N. Ø. Lassen
i 1909: »Øst for Dallerup fandtes forhen en Skov, der
hed Vien, og her holdt Kæltringer og Skarnsfolk altid
til. Engang sloges her ved højlys Dag to Taterkvinder
om en Mand. Kvinderne rev og sled i hinanden, bed og
kradsede, og store Lokker gik fra begge Sider med i Kø-
bet. Manden tog Sagen med stor Ro og røg sin Kridt-
pibe. Den ene bukkede omsider under og blev liggende
blodig og bevidstløs, medens den sejrende drog bort med
Sejrens Løn under Armen.« (Aarhus Stifts Aarbog 1909
S. 106—7).

Om Skovforholdene i 1731 giver Skovrider Søren Jen-

sen en Indberetning 25. Aug. samme Aar. Herom hedder det:

»Dallerup Sogn. Dallerup By har kun et lille Krat, som ligger ved Byen, ca. $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej i Omkreds. Hverken Vildt eller Tørveskær. – Sorring By har et Stykke Skov, 1 Fjerdingsvej i Omkreds, kun bestaaende af unge Risbøge, Resten Hessel, El og Birk. Undertiden staar her store Dyr og Raadyr. Tørveskær i 12 Aar. – Til Toustrup By ligger to Stykker Skov. I det ene Stykke, ca. $\frac{1}{2}$ Mil i Længden og $\frac{1}{2}$ Fjerdingsvej i Bredden, findes ingen store Træer, men megen Underskov af smaa, unge Risbøge og nogle faa Risege; Resten Hessel, El og Birk. Undertiden findes her nogle Raadyr og Vildsvin. Byen har intet Tørveskær.« (Saml. til jysk Hist. og Topogr. 3. R. VI, 170—71).

Samme Aar som ovenstaaende Indberetning blev der foretaget Syn over ulovlig Skovhugst i Egnens Skove ved 4 Mænd fra Sorring (Hans Olesen, Jens Sørensen, Peder Jensen Gesius og Palle Sørensen). Der tales ved denne Lejlighed om *Dallerup Skov*, og i denne var paa Selvejer Seigneur Jens Mortensens Skifte fældet 6 Ege, af hvilke de 3 var »noget hul og trydske (trøskede) i Roden.« (Tingprotokol for det skanderborgske Distrikt 30. April 1731). Hvis der med denne Dallerup Skov menes Vien, der i Indberetningen ovenfor kaldes »et lille Krat«, saa har der dog deri været enkelte store og gamle Træer.

I 1787 henlaa omtrent hele den vest for Sorring liggende Del af Sognet som Hede, der bredte sig over ad Voel til. Endnu 1843 henlaa Sorring Udmark delvis som Hede. (Schythe: Skanderborg Amt S. 109). Paa denne Strækning skal der i gamle Dage have staaet en stor Egeskov. Den siges at være næsten helt omblæst under en stor Orkan, fortæller Lærer L. Lassen. Af Skoven findes intet andet Spor end enkelte Purrer paa Lyngbakkerne vest for Voel. Schythe fortæller (S. 572):

»I Dallerup Sogn har Byen Toustrup en 76 Tdr. Land

stor Skov af Ege og Bøge, hvoraf dog en Deel tilhører *Toustrup Mølle*. *Dallerup* eier en ubetydelig Skov af Ege og Bøge paa lidt over 3 Tdr. Land; *Saarings Skov* er, eller rettere var, 134 Tdr. 7 Skpr. Land stor.

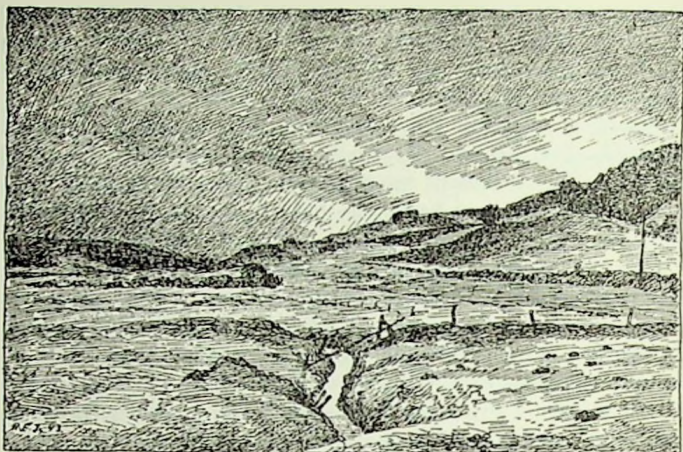
Medens *Toustrup Skov* belinder sig i meget god Stand, idet den for største Delen bestaar af kraftige Bøge, er *Saarings Skov* haardt mishandlet, men her have dog 3-4 Lodeiere begyndt at bøde paa begangne Synder ved Plantning, idet de have kjøbt Graner fra *Toustrup Mølle*.«

Efter de ovenfor opgivne Maal maa Skovarealet jo være udvidet siden 1731. Træbestanden er i vore Dage væsentlig Bøg med en Del Gran iblandet. Granen er i stadig Tilvækst.

Gennem den østre Del af Sognet gaar, som tidligere nævnt, Privatbanen Aarhus-Hammel-Thorsø, der har Station i Sognet (*Toustrup St.*), samt Skanderborg-Hammel-Randers Landevej. Denne gaar ved Sogneskellet paa *Præstbro* over Lyngbygaards Aa. Fra Laasby fører en Amtsvej til Sorring og Voel. Den er en Sidegren af Skanderborg-Hammel-Randers Landevej. Vejen passerer Sognegrænsen lidt øst for *Langvad*. Et Overgangssted længere vestpaa, hvor en Markvej fra Sorring gaar over Aaen op efter Kalbygaard Skov, kaldes *Stenvad*. Et andet Vadested et Stykke nord for *Toustrup Mølle* kaldes *Oksevad*, formodentlig fordi Byhjorden i gamle Dage blev drevet over Møllebækken paa dette Sted.

Fra Sorring forgrener sig Veje mod Voel, Skannerup, Røgen, *Toustrup*, *Dallerup* og *Møllerup*. Fra *Toustrup* gaar en Vej mod Nord til Røgen og Farre og en mod Øst til Skørring og Sjelle.

I Fortiden har der iøvrigt gaaet en vigtig og stærkt befærdet Vej gennem Sognet fra Syd til Nord, af hvilken der er anselige Spor i *Toustrup Sønderskov*. Folk siger, at den har ført til *Oustrupgaardene* i Røgen Sogn. Det har den utvivlsomt ogsaa gjort. *Oustrupgaard* var i sin Tid Sæde for Herredsfogeden i Gern Herred og var en anselig Gaard, hvor der ogsaa en Tid skal være holdt Ting. Men Vejen kan ikke have været af rent lokal Art,

8. »Langvad« under Dallerup Bakker.

dertil er dens synlige Rester for anselige. Vest for Laasby Kirke gaar der en Markvej stik i Nord mod et lille Skovparti paa den saakaldte Langvad Bakke. I Østsiden af dette lille Skovstykke ses dybe Hulveje ned mod Dalen, og Vejen har da uden for Skoven været fortsat med lidt østlig Bøjning ned mod Lyngbygaards Aa. Vejen er nu græsgroet, men Sporet ses tydeligt i Terrænet. Den slaar ogsaa afsat som Kørevej paa Generalstabens Kort 1876. Hvor den nærmer sig Aaen, skyder det faste Jordsmon sig i en Spids ud mod Overgangspunktet, saa man her aabenbart har fundet det letteste Sted at komme over. Det er det gamle Langvad, beliggende et kort Stykke vest for den nuværende Landevejsbro. Her har været en Bro over Aaen, hvilket ses af de store Kampesten, der stikker frem af Jordbunden paa begge Sider af Aaen.

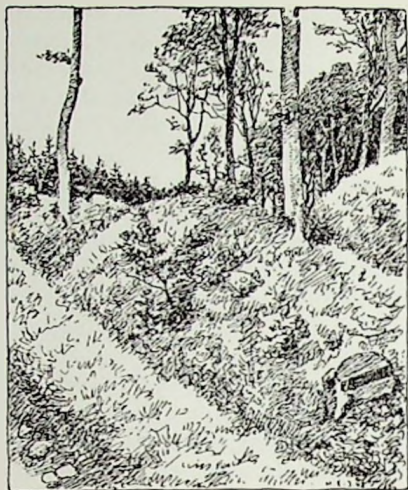
Denne Bro omtales 1731 og kaldes da »Laasby Vasebro«. Den var da ganske forfalden, hvorfor 4 Mænd (Tømmermand Rasmus Christensen og Søren Jørgensen af Skørring, Jens Lundgaard og Jens Michelsen af Rode)

blev udpeget til at tage Syn over Broen. De beskriver denne Laashy Vasebro, »som er over Aaen imellem Laashye og Toustrup Enge, huor der falder Een stoer fart over fra Randers og ud i Synder baade med en stor deel øssen som kommer nør af landet, saa og med Reisende til og fra Randers markeder fra Synden som Kiøber hæste, for uden anden stoer fart til og fra Rye og Skanderborg markeder af folk fra nørre Kanten. Saa og er det Præsten i Sielle hans almindelige Kircke Vey til og fra Laashye Kircke, og som samme broe der i lengden over vandet bestaar af 12 alen, er saa gandske øde og forfalden at folk nu med lifs fare nep kand bringe sig der over, og ey nogen andenstedz der omkring er leylighed at komme over Aaen formedelst Moratz, alt saa hafuer wij efter seet hvad til slig en liden flad broe udfordres efter som ey noget af alt det træe udi broen findes: / der mest bestaar af noget gl: æege og bøge træe: / Er tienlig til at Reparrere eller bruge, undtagen 2 gl: bielcker hvilke kand bruges til 2-de over træer paa bulden, paa bege sider af broen. Da der efter allernöieste Skiönsomhed udkræves ægetræ til 3 pælle mit i aaen a 5 alen, 10 tom i fiirkandt, 6 dito ved bege landingerne a 4 alen, 8 tom i fiirkandt« o.s.v. – saa er det »os vittertiligt at broen er bleven saa øde formedelst at den icke udi mangfoldige Aar er bleven Reparerit, uden hvis de Laashye mænd undertiiden har kundet flicke paa dend, og undertiden har Præsten maattet ladet giøre noget ved dend for at bierge sig der over til Kircken.« (Tingprotokol for det skanderborgske Distrikt 30. April 1731).

Naa, her fik vi altsaa Løsning paa Gaaden, om hvor de mange dybe og imponerende Hulveje gennem Toustrup Sønderskov førte hen. De er altsaa Rester af en gammel Landevej fra Ry til Randers.

Vi følger den nu fra Broen videre, enten vi nu i Tankerne vil gøre det paa Hesteryg eller foretrækker det langsomme, men sikre Studedeforspand.

Ankommen til Dallerup Sogn gaar Vejen ad en gammel

9. De to Hovedspor i Hulvejene.

Vase over et Stykke Engbund og svinger derpaa østligt, følgende en Markvej fra den nu nedrevne Dallerup Vindmølle. Den skærer saa Laashy-Sorring Landevej og træder ind i Toustrup Sønderskov efter først at have passeret Stedet, hvor Kragdal (Krogsdal) munder ud i Langvadsdalen. Det er kun en kort Passage, men den har aabenbart voldt noget Besvær, da her er sumpet, hvorfor der ogsaa ses Rester af en Vase over Stedet. Nu gaar den gl. Vej et Stykke inden for Sydkanten af Skoven følgende en i vore Dage brugt Skovvej, men gør saa et brat Sving til venstre og snor sig derpaa som to dybe og imponerende Hulveje opad gennem Skoven, hvor den snart efter breder sig i mange sideløbende Spor. Det har aabenbart i dobbelt Forstand været et »Hestearbejde« at faa Vognene op gennem disse dybe og trange Hulveje, hvor to Vogne ikke kunde mødes. Oppe i det nordvestre Hjørne af Skoven ses Hulningen efter Vejen gennem en tæt Granplantning, men uden for Skoven er ethvert Spor forlængst overpløjet. Hulvejene er fredlyste, hvad de ogsaa i høj Grad fortjener at være. Ikke desto mindre er man begyndt at beplante en Del af Strækningen.

Denne gamle Ryvej (muligt Oldtidvej) har antagelig overskredet Gudenaas ved »Snævringen« nær Ry Sanatorium (Se Jyske Saml. 5. R. VI.), har gaaet gennem Siim,

øst om Knud Sø og op gennem Skæggeskov til Laashy. Efter at have forladt Sønderoskov har den gaaet til Toustrup og derpaa vistnok op forbi Loddenhøj og vestom (delvis igennem) Sorring Skov til Oustrup. (Det siges, at Tinget i sin Tid har været holdt paa »Slottet« i Oustrup. Tingvejen skal da have gaaet fra Toustrup tværs over Niels Jensens Gaards Mark (hvor der ligger en Gravhøj) og gennem Sorring Skov til Oustrup. (Aarh. St. Aarb. 1909 S. 103). – Paa et Kort over Toustrup Mark fra 1805 ses endnu den gamle Vej afsat som Markvej op forbi Højen til Toustrup Nørreskov og Røgen, (Spor i Hundskov v. den nuv. Kirkesti) hvorpaa den saa maa have stilet mod Hammel. Efter al Sandsynlighed har Vejen passeret Lilleaa ved Bøsbro, og i det lille Skovstykke lige nord for Laurbjerg, hvorigennem den moderne Landevej gaar, ses straks vest for denne inde mellem Træerne en paaafaldende Hulning, der næppe kan tydes som andet end en fordums Vej. Ogsaa tales der oppe i Vorup syd for Randers om en gammel Ryvej.

Men vi vender tilbage til Dallerup Sogn, hvor vi ikke er helt færdig med Vejene. Folk her taler nemlig ogsaa om en gammel »Aarhus-Ringkøbing Vej«. Den mere almindelige Rute fra Aarhus til Ringkøbing gik før Anlægget af Landevejen til Silkeborg over Ry, Lille-Hjælland Kro, Herning o. s. v. (Se Jyske Saml. 5, 7. VI), saa den her nævnte Vej er formodentlig gaaet over Borum, Herkind, Sjelle og Skørring. Ved Vejen fra Toustrup Mølle op ad Bakken mod Toustrup ses paa Nordsiden en anselig Hulvej (kaldet »Drosmerhulen«), hvor den gamle Vej har gaaet. Saa har den vel ført videre over Dallerup, Møllerup og Linaa til Resebro, det gamle Overfartssted over Gudena. Vejenes Tilstand omkring Aar 1820 skildres saaledes: »Vejene var forfærdelige: 2 Hjulspor, ingen Grøfter, undertiden Hulveje, hvor det var vanskeligt for to Vogne at passere hinanden. Selv Aarhus-Ringkøbing Landevej, der gik gennem Toustrup, var elendig. Bønderne skulde holde den i Stand, men Vedligeholdelsen

bestod i, at Grøfterne blev oprensede og Oprensningen kastet ud over Vejen. Store Huller blev dækket med Enebærris og Græstørv. Nede ved Toustrup Mølle, paa »Frankiskbakken«, kørte Fragtvogne fra Aarhus ofte fast, saa Mølleren maatte ud med sine Trækstude og hale Vognen op af Æltet«. (T. Bundgaard Lassen: En Lærers Livserindringer S. 14).

SOGNEVANDRING.

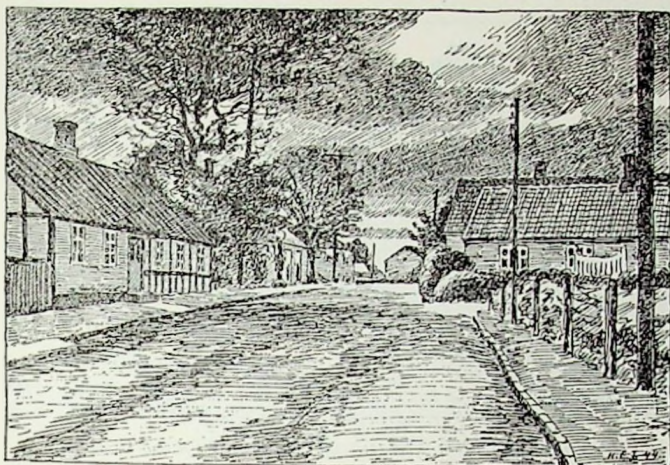
LAD os tænke os, at vi en smuk Sommerdag som Turister begiver os ud ad Sognets Veje.

Vi kommer ad Landevejen fra Laasby, en Vej, der for sin Skønheds Skyld burde sikres mod det moderne Vejvæsens Vandalismer, (men det er nok allerede for sent; der ses Forberedelser til en Regulering, netop mens dette skrives). Naar vi nærmer os Ulfbjergkrog, har vi en dejlig Udsigt, først mod Dallerup Bakker til venstre (Fig. 2), derefter lige frem mod Toustrup Sønderskov. Straks efter at vi er kommet over Aaen ind i Dallerup Sogn, slaar Vejen et Sving til venstre ind i Kragdal, og det gaar jævnt opad med Engen og Skoven til højre og smukke, bratte Skraaninger til venstre, hvor Faar eller Kreaturer græsser. Vejen havde tidligere store Popler i begge Sider lige til Sorring; men de er forlængst fældede, og Elmetræerne, som har afløst dem, falder nu ogsaa for Øksen for Vejudvidelsens Skyld.

Øverst i Kragdal ved Hjørnet af Skoven træder en lille Lyngbakke frem, som sætter en ekstra Farve ind i Landskabet og liver op; men den har man naturligvis ikke kunnet taale; den er for nylig beplantet med Gran, dette Parasittræ, som alle Steder skal trænge sig frem! I Grusgraven overfor gør det ikke saa meget, der fortrænger den ikke noget kønnere. — Naa, Granen har jo ogsaa sine Fordele. Saa er vi oppe ved den søndre af de to Kors-

veje paa Sorringvejen. Den gaar til højre til Toustrup, stejlt op, og til venstre nedad i et Zigzagsving til Dallerup. Nu ser vi frem mod Dallerup Mejeri »Horskilde« og til venstre ud over Dallerup med Kirken. Kønt er det stadig. Lidt efter er vi ved øvre Korsvej, hvor den mest benyttede Vej til Toustrup gaar til højre og den til Dallerup Kirke til venstre. Landevejen svinger nu i en Bue til venstre forbi Mejeriet, der for nylig har faaet en større Udvidelse. Det samme faar Toustrupvejen, som nu vil blive ført lidt nordligere og tage Landevejen ved Mejeriet. Vejfolkenes Skure og Redskaber er ankommet. – Nu gaar det lige ud til Svinget ved Sorring, tværs over Lavningen med den Bæk, der skiller mellem Sorring og Dallerup Marker. Straks til venstre har vi det Stykke Jord, der endnu hedder »Vien«, og nede ved Bækken staar en Eg og et Par Bøge, ret store, samt lidt Krat, som er de sidste Rester af »Vien Skov«. Naturligvis har heller ikke de kunnet faa Lov at staa i Fred i disse brændselsfættige Tider. Man har studset dem fra neden, saa de brede Kroner er blevet til Riskoste. Udsynet mod Sydvest er meget smukt med Dallerup Kirke paa Bakken hinsides Lavningen og med Kalbygaard og Linaa Skove i Baggrunden (Fig. 7). Til højre har vi op mod Loddenhøj Stigningen af Sorring Mark, der her kaldes Sorring Skov – eller blot »Skoven«. Her ligger en Del kønne Smaaejendomme spredt. Et dejligt Stykke Land, synes vi, naar vi ser os rundt.

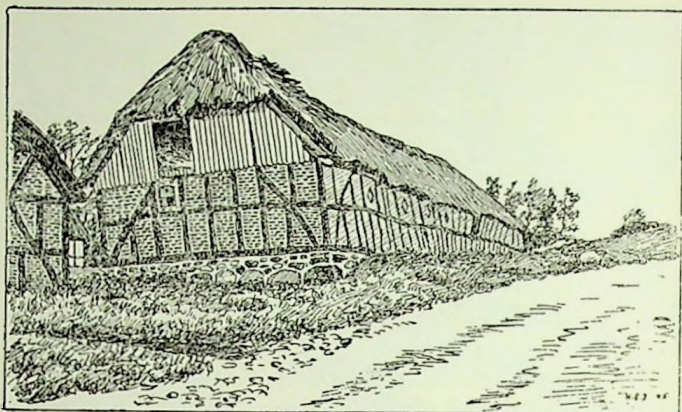
Nu svinger Vejen lidt til højre ind i Sorring By. Og her maa vi alter med en kærlig Tanke til Vejvæsenet sukke: Ak, hvor forandret! – Dette Vejsving gik tidligere ind mellem Husene til højre, hvor den fordums Hovedvej nu er en Stump »Privat Vej«. Svinget var jo dengang livsfarligt, hvilket ofte er det samme som smukt! Denne gamle Indkørsel med stynede Popler og det gamle Pottehus oppe over Gaden til højre har vi desværre ikke faaet et Billede af, mens Tid var, og Pottehuset med Kampestensgavlen ud mod Gaden er brudt ned (Billede i Aarh. St. Aarb. 1924 S. 1).

10. Søndre Gade i Sorring.

Vi kom netop forbi Missionshuset til højre, med en Gaard, »Skansen«, bagved. Til venstre ved Vejen til Dallerup er der to Gaarde, og en tredje har ligget, hvor nu Alderdomshjemmet ligger. I den boede sidst Søren Peter Nielsen, som i sin Tid var en Foregangsmand for sine Byfæller, der i høj Grad skal have trængt til en Fører. Han døde 1927. Vejen til højre gaar til Sorring Skov.

Den nye Gade i Sorring er bred og asfalteret, og Byen har trods Ombygning af flere Gaarde og Fjernelsen af de gamle Træer et venligt og ret hyggeligt Præg. Og vi bemærker maaske, at Byen har Gadebelysning, saa den – ikke blot om Dagen – er synlig som »Staden paa Bjerget«. Vi passerer Lægeboligen og Dyrlægeboligen til højre, og til venstre Sadelmager, Købmand og Barber. Midt i Byen, hvor den ene af Byens tre Smedjer laa (nedbrudt 1946), gaar den søndre Gade til venstre med Slagter, Købmand og Karetmageri (kaldet »Fabrikken«), nogle Gaarde til venstre samt en Række Huse, hvoraf nogle er Rønner,

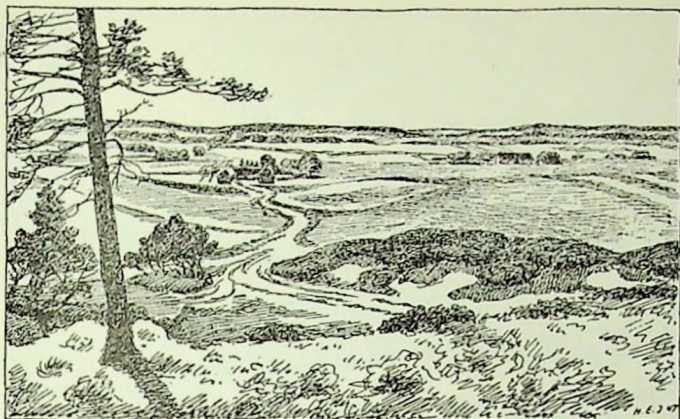

11. Herregaarden. Hjørne af Laden og østre Længe.

andre helt nye. Men tilbage til Hovedvejen. I Vejtrekan-
ten er der et lille Anlæg (et andet kom vi forbi ved Mis-
sionshuset). Over for dette ligger Gartneriet og derefter
»Herregaarden«, efter Udseende i hvert Fald Byens æld-

12. Herregaarden set fra Hovedgaden. 1929.

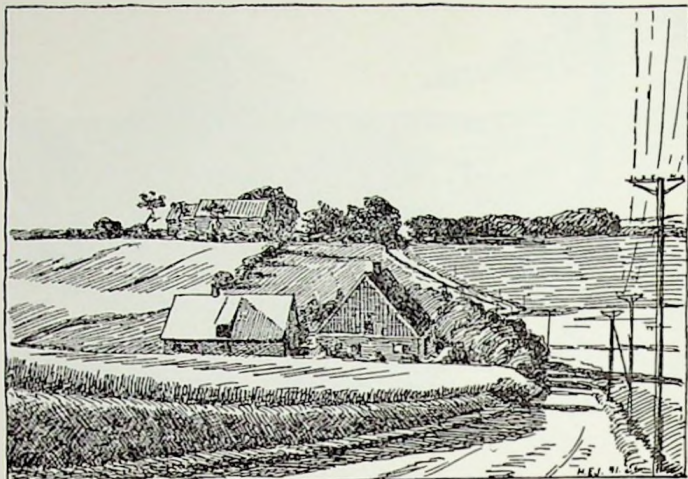

13. Grusgrav, Sorring Mark.

ste Gaard. Østre Længe vækker, hver Gang man kommer forbi, ens Undren over, at den virkelig staar der endnu – et sandt Billede paa Brøstfældighed! – Mellem den og Gartneriet er der Opkørsel til Skolen.

Vi kommer nu til Gadedammen. Omkring den ligger ved Vejen Købmandshandel, Smedje, Afholdshjem med Forsamlingssal og Brugsforeningen. Hinsides Dammen den gamle Skole, et kønt gammelt Bindingsværkshus, som nu indeholder flere Beboelser. Dammen er ogsaa blevet reguleret, med Cementmur og Jernrækværk – solidt, men ikke just smagfuldt.

Øverst i Hovedgaden kommer saa Pottemageriet, en stor Købmandsforretning, Skrædder, Slagter og Skomager, og saa er vi ved vestre Korsvej, hvor vestre Gade (med et Par Pottemagerier og Jordemoderboligen) fører til Dybdal, Dallerup og Møllerup, mens nordre Gade (med Bagerens Hjørne) fører op over Møllebakken ad Skannerup og Gern til. Fra Møllebakken (Møllen nedbrudt 1927) er der vid Udsigt mod Vest. Her ligger paa begge Sider af Vejen flere nye Huse. Lidt øst for dem er der smuk Udsigt over Byen.

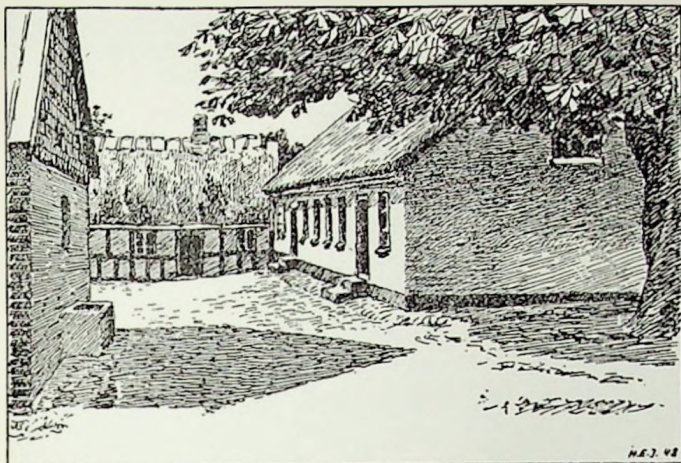

14. Kirkevejen fra Sorring med Ringerens Hus.

Hovedvejen fører mod Vest til Voel. Vi kommer forbi Sorring Nymølle (med Savskæreri og Tømmerhandel), og Gaardene Helenelyst og Christinedal til Voel Skel. Her laa det gamle Bottrup, som endnu kendes paa flere Ejendomsnavne paa Voelsiden.

Fra Sorring vestre Gade udgaar et Par Veje mellem Hovedvejen og Møllerupvejen ud til den Del af Marken, som kaldes Volstrup. Her er flere Steder meget smukt; især ved en lille Ejendom »Hønget«, hvor der fra en lynggroet Bakke er en dejlig Udsigt mod Vest. Man ender til sidst i Bjarup, hvor Terrænet ud mod Bakkeranden er meget bakket med kønne Udsigter over Dalen og Mosen mod Kalbygaards Skov.

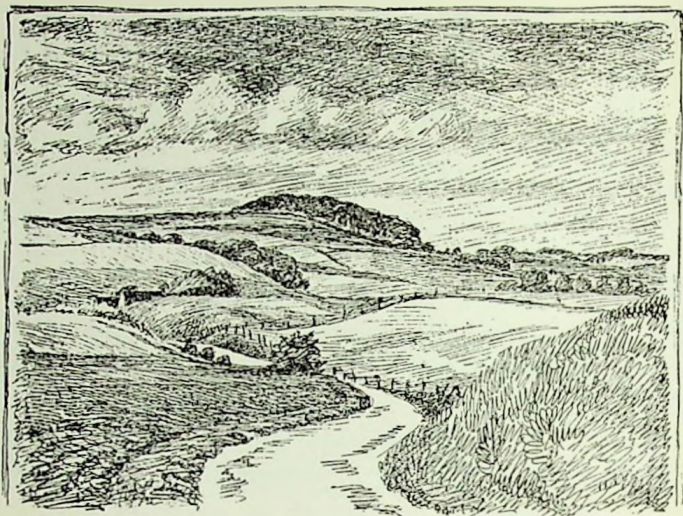
Følger vi derimod Skannerupvejen, kan vi hinsides Møllebakken, hvor Vejen snart deler sig, gaa enten ligeud til Store Lyngdal, som lige uden for Sogneskillet gemmer paa en storslaet Udsigt fra en Lyngbakke i Plantagen

15. Gaard ved den gamle Toustrupvej.

(første Sti til højre), eller til højre forbi Tinghus til Purrelundskoven (dejlig Udsigt mod Dalby). I dette nordvestre Hjørne af Sognet ligger tre Kæmpehøje paa Rad, den midterste temmelig mishandlet.

Fra nedre Korsvej ved Sorring Missionshus kan vi gaa ad Kirkevejen til venstre ned over Bredsigbakken (Engen nedenfor hedder Bredsig). Fra Bakken tager Kirken sig smukt ud med Skovene som Baggrund og den morsomt slyngede Vej foran. Ved Dallerup Korsvej fortsætter vi ligeud ad søndre Dallerupvej. I Svinget til venstre standser vi og ser mod Sydvest ud mod Bjarup Mose, men vi bør ogsaa gaa et lille Stykke ned ad Markvejen (Hulvej), til Udsigten der aabner sig. Vejen gaar nu mod Øst lige oven for de dejlige Dallerup Bakker. Et Par Steder gaar der Markveje til højre ned i Bakkerne til Langvadsdalen. De lønner Umagen. Her er vidunderlig smukt med Udsigter mod Laasbybakkerne. Kom helst herud en tidlig Morgenstund!— Men vi savner Dallerup Mølle, der (til 1931) var en Pryd for Eggen.

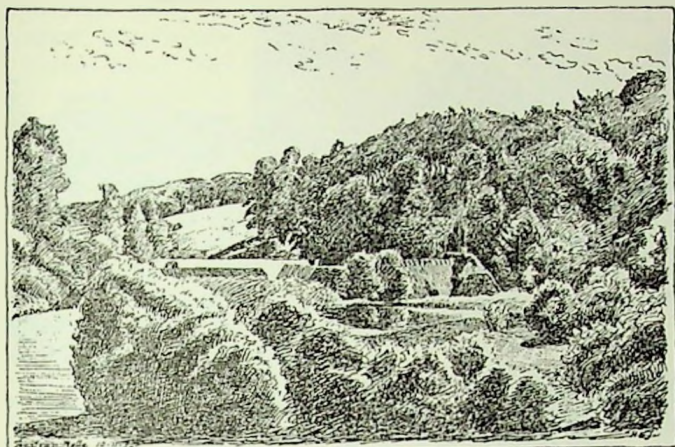

16. Udsigt mod Kjeldbjerg Skov.

Vi blev ikke færdige i Sorring, for her kunde vi ogsaa gaa mod Nord, hvor Vejen straks uden for Byen deler sig i to. Den til højre fører op forbi Loddenhøj, hvor vi nyder det storslaede Rundskue, som er omtalt i Beg. af denne Bog (fra Vejen er Udsynet for Resten smukkest), kigger ned i »Kjæltringhullet« og ud over Sorring Skov mod Røgen, Hammel o. s. v., hvorefter vi kan fortsætte mod Toustrup Nørreskov og Stationsvejen. Cykler vi, maa vi her passe paa Bremserne!

Endelig bør vi bemærke en Markvej, som ved Sorring Missionshus fører mod Øst. Det er den gamle Toustrupvej, som efter et Sving ved Gaarden oven for Mejeriet førte ned til Toustrup vestre Byled. (Fig. 15 og 21).

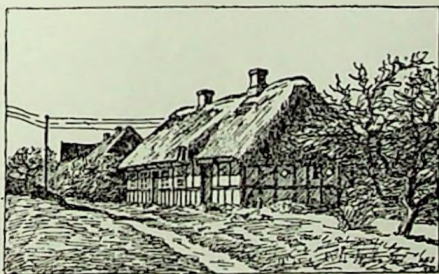
Vi har nu gennemtravet den sydlige og vestlige større Del af Sagnet og tager saa Resten fra Øst. Og her kan vi, hvis vi er trætte, benytte os af den nye Bilrute (1947), som gaar fra Aarhus over Sorring til Silkeborg. Vi sti-

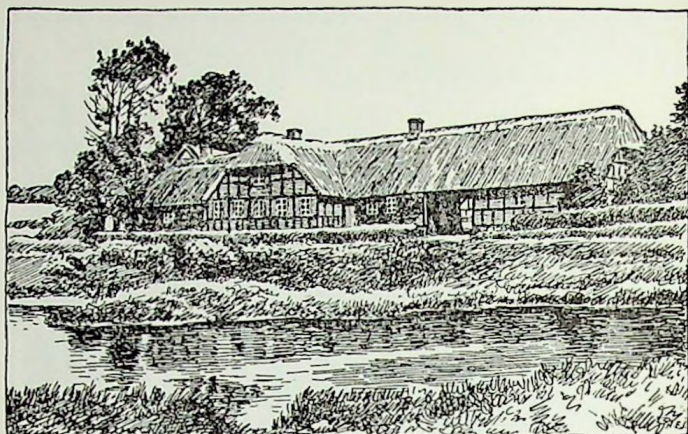
17. Toustrup Mølle.

ger paa ved Sognegrænsen ved Rodesmeden. Et Øjeblik efter er vi ved Laasby-Hammel-Randersvejen, hvor der ved den nye Telefoncentral (flyttet herop fra Laasby St.) er anlagt en lille Rutebilstation med Forbindelse flere Gange daglig til Hammel, Skanderborg, Ry (Himmelbjerget), Aarhus og Silkeborg, og hvor der gerne holder 4-5 Rutebiler paa een Gang. Tager vi Landevejen mod Syd, kommer vi ned

ad Bakken gennem Toustrup Østerskov over Præstbro ved Sognegrænsen til den smukt beliggende Laasby Station. Mod Nord kommer vi forbi Rosenlund til Røgen Sogn (smukt Landskab, især mod Øst med

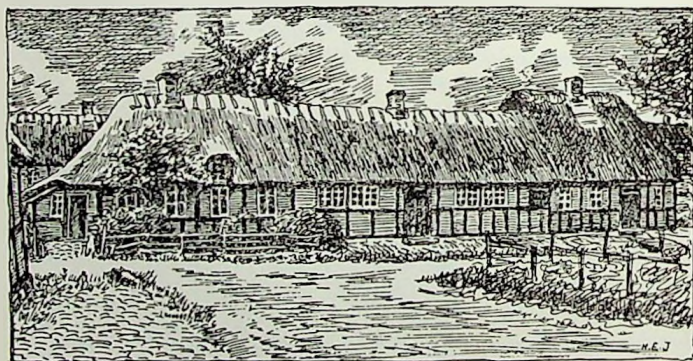

18. Det nu nedrevne Hus ved Stien.

19. Bundgaarden, nedbrændt 14. Januar 1939.

Skørring Vester- og Overskov). Men fortsætter vi mod Vest, kommer vi ad den kønneste Vej (Udsigt over mod Kjeldbjerg Skov) tværs over den dejlige Toustrup Mølle- dal ved Baneoverskæringen. Skulde Toget netop komme, faar vi Tid til at nyde Synet af den idyllisk beliggende

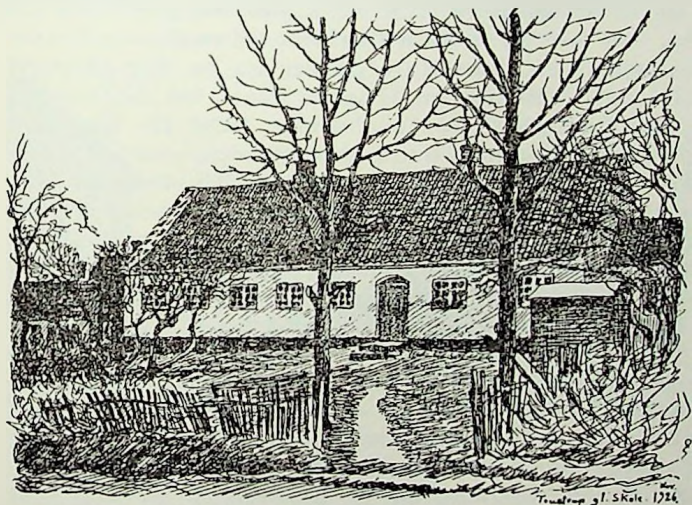
20. De tre nu forsvundne Huse paa nordre Gade.

Toustrup Mølle til venstre; men ogsaa Udsynet langs Banen mod Nord er værd at tage med. Saa gaar det stejlt op ad Frankesdalsbakken, og snart er vi i Toustrup. Her vil vi se os om.

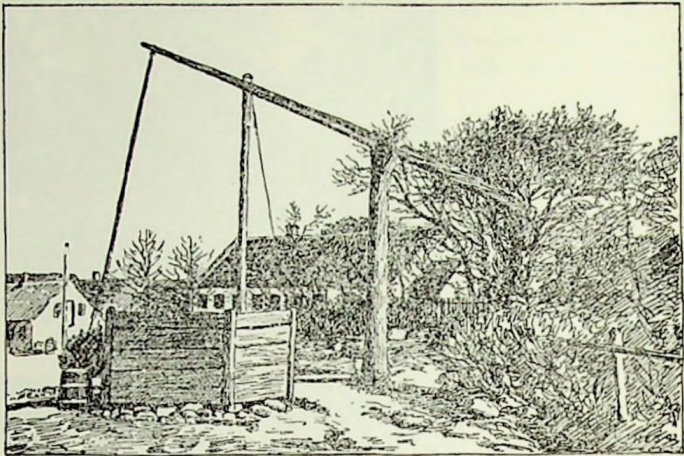

21. Enden af nordre Gade
(»Byleddet«) ca. 1930.

Denne Bys Indkørsel havde den samme skønne Skavank som Sorring. Man har nu (1942) rettet Svinget ved at lægge Vejen ad en Dæmning lige ind i Byen, men den gamle Vej ved Forsamlingshuset er der da endnu. Dæmningen har fjernet en lille Idyl, et smukt lille Hus og en

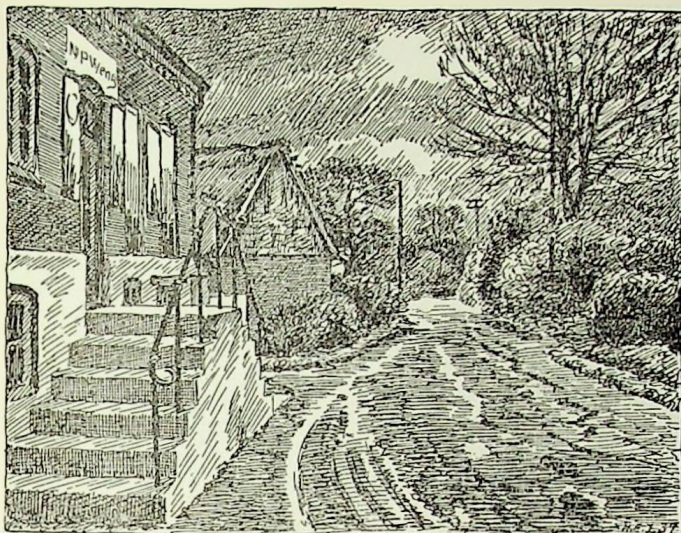
22. Rytterskolen.

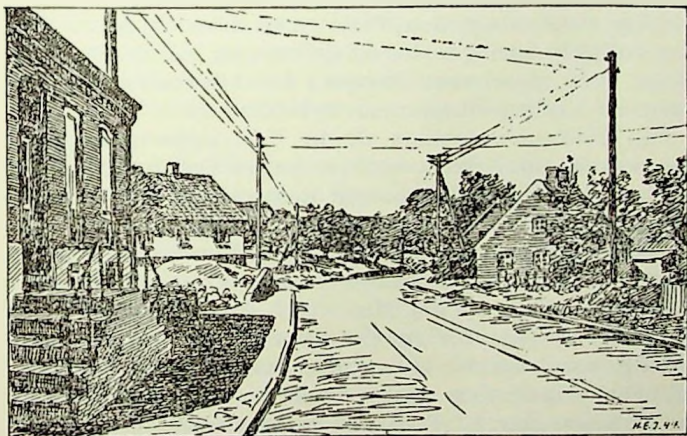
23. Bykjelden paa nordre Gade ca. 1915.

Sti, som her gik mellem Gaardene til venstre og Husene til højre. Men disse Huse danner nu en lille afskaaret Idyl ved Gadedammen. Hinsides denne laa den smukke gamle Bundgaard, der nedbrændte 1939. En Længe er genopbygget og hører nu til Rosengaarden, som købte Jorden og paa en Del af denne opførte Ejendommen Højtofte. Markvejen ud forbi denne er en gammel Færdselsvej til Udmarken og førte over Oksenvad, men Banen har overskaaret denne Forbindelse. Vejen kaldes »Røstvej«, hvilket skal være en Forkortelse af Røgenhøjsvej (efter Røgenhøjene, der har ligget herude).

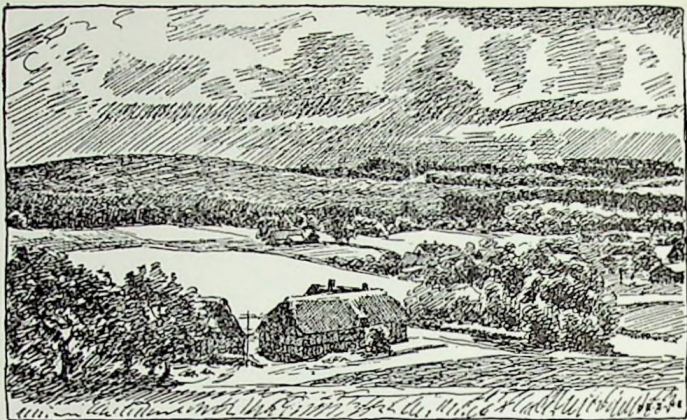
Vi slap ved Dæmningen i Toustrup. Der havde vi paa venstre Haand *Haldgaarden* og *Højgaard*, den sidste med en stejl Opkørsel. Vest for den ligger en gammel Lergrav, hvor Stougaard engang har ligget; Pladsen bruges nu til Boldplads for Ungdommen. Efter den kommer paa venstre Haand Missionshuset og Købmanden og paa højre den smukke *Rosengård*, hvis flotte Beliggenhed og Have

24. Søndre Gade for 1942 set fra Vest.

25. Søndre Gade efter Vejoplægningen.

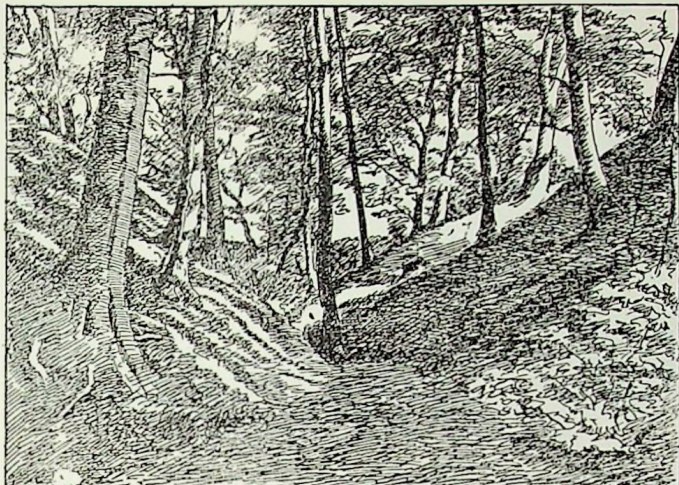

26. Udsigt fra Ørbækbakken over Toustrup St.

vi ikke ret faar Lov at nyde, da et højt Granstakit spær-
rer for Synet. Men der ikke alene »burde have været Ro-
ser« – de er der og litter venligt gennem Tremmerne. –
Vejen deler sig nu i søndre og nordre Gade. Den nordre
var før 1942 en sjælden Perle af en Landsbygade; men
Reguleringen ødelagde den og fjernede tre sammenbyggede
Huse, som var et rent Særsyn i den Art. Gaden førte tid-
ligere ad Sorring til gennem Byleddet.

Paa Trekanten mellem de to Veje ligger den gamle
Rytterskole, som ogsaa er forandret en Del, forhaabentlig
til det behageligere. Trekantens tredje Side er en Sti, kaldet
»Snedkerbækken« (Grøften er nu borte).

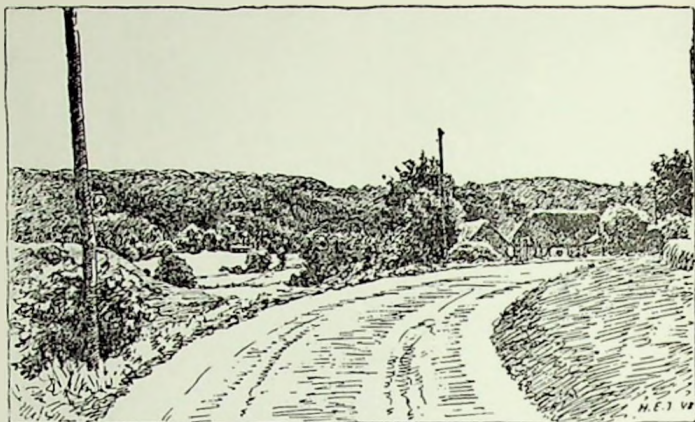
Søndre Gade er den bredeste og er Gennemfærdselsvej.
Ogsaa den er en Del forandret, men ikke saa slemt. Paa
højre Haand har vi det Hus, hvor der har været Mejeri,
samt Skolen, og over for den Søndergaard, der virker ret
anselig. Saa kommer vi til Korsvejen, der til venstre fører
til Laasbylandevejen og fortsætter i søndre Dallerupvej,
og til højre gaar til Toustrup St. gennem Nørreskoven.
Den følger vi nu. – Paa Korsvejens højre Hjørne bemær-

27. Regnkløft ved Skovlund.

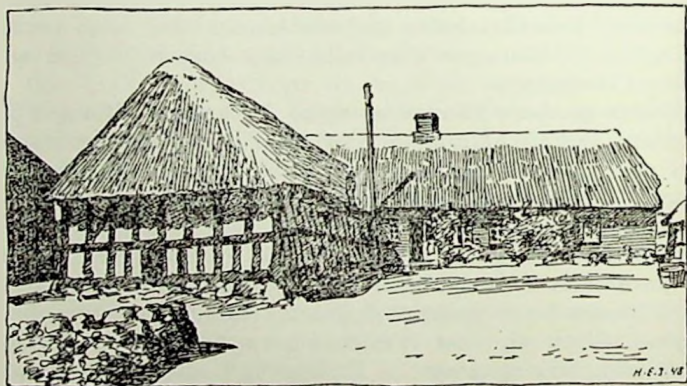
kede vi maaske en mindre Gaard, der ikke uden Grund er blevet kaldt »det skarpe Hjørne«, hvad den ikke hedder, derefter den gamle Telefoncentral, (nu nedlagt), og et gammelt Hus (det halve nedrevet), som skal have været Tinghus (»Sillihuset« eller »den røde Gaard«) – samt endelig Overgaard.

Vejen gennem Skoven er smuk. Uden for Skoven til venstre ved Ejendommen Bjørnholt, gaar Vej til venstre ud af Sognet til Røgen, og til højre op til Skovfogedgaarden, der efter Skovfoged J. Rasmussens Død ikke er Skovfogedgaard mere. Vi fortsætter hen til Stationsbyen, hvor Vejen drejer brat til højre med en lang Række Huse, hvoremellem Købmandshandel og Pottemageri. Men hvis vi i Stedet for at dreje til højre før Banen gaar over den ligeud, følger vi, naar vi er kommet over Bækken (Møllebækken), Sognegrænsen et Stykke og kommer saa op ad den stejle Ørbækbakke. Fra den har vi en dejlig Udsigt

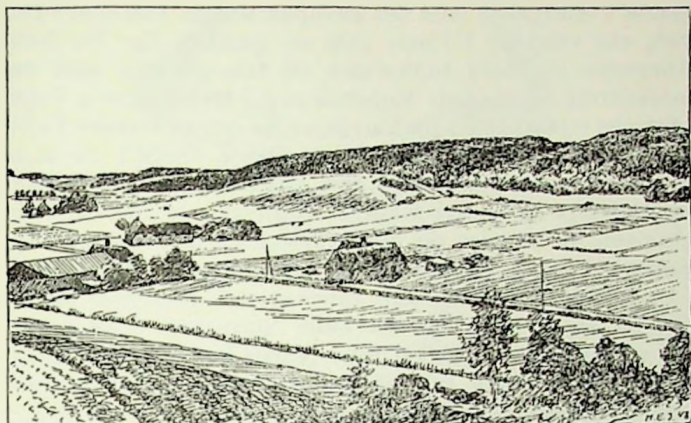

28. Det smukke Sted i Svinget.

over Stationsbyen, Dalen og Skovene. Paa Toppen af Bakken har vi forvildet os ind i Røgen Sogn, men redder os straks efter tilbage paa egen Grund, idet vi, hvor Vejen deler sig, tager den til højre. Den gaar forbi flere mindre Gaarde og Toustrup østre Skole ud til Hammellande-

29. Gaarden i Svinget set indefra.

30. Udsigt mod S.Ø. ved vestre Sognegrænse.

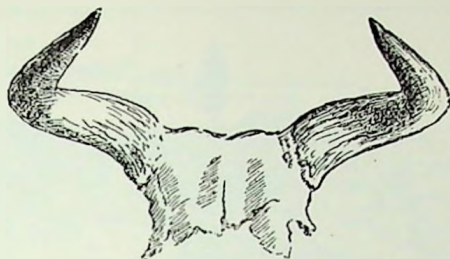
vejen ved Nybo og Rosenlund. Selve Vejen byder ikke paa særlig Skønhed, men der er ikke langt til den, hvis vi drejer ad en eller anden Markvej til højre, f. Eks. ved »Skovlund« eller ved Skolen.

Saa vender vi tilbage til Toustrup, hvor vi, hvis vi har god Tid, tager en Tur i den dejlige Sønderskov, som vi naar paa mindre end 5 Minutter. Ellers tager vi Hovedvejen op over Kirkebakken og glemmer ikke fra Toppen af den at se tilbage over Byen mod Øst efter Aarhus, eller til venstre mod Laasby. Det er dette Vejstykke, der nu skal flyttes noget mod Nord i Retning af Mejeriet – for Bilrutens Skyld. Nu tager vi Svinget ned mod Landevejen og fortsætter tværs over denne ad nordre Dallerupvej, Kirkevejen, som jo altsaa er den gl. Ringkøbinglandevej. Her er der paa Vejskrænten mange Skovblomster, et Minde om den forsvundne Skov »Vien«, som vi ogsaa sporede paa Sorringvejen. Kommet forbi Dallerup Østergaard ser vi nu foran os Dallerup med Kirken. Men da vi skal se nøjere paa Kirken og Præstegaarden i et senere Kapitel, nøjes vi med at kige ind i den smukke,

gamle Vestergaard med det kæmpemæssige Pæretræ i Haven, saa stort og i Form som en gammel Eg. Nu forbi Korsvejen og forbi Indkørslen til Mosegaarden med det morsomme vindhøjede Moreltræ ned i Dybdal, hvor Vejen i Svinget optager den fra Sorring. Lige straks svinger Vejen igen mod Vest, og her staar vi stille et Øjeblik for at se maaske det allerskønneste Syn i Dallerup Sogn, en venlig Dalslugt ned mod Engene, Kalbygaards Skov i Baggrunden, til venstre en brat Skrænt og til højre en køn, gammel Gaard. Man vover næsten ikke at gengive dette i et Billede, som kun kan forringe det. Man faar her en Følelse af, at alle Verdens onde Storme er lukket ude. Og er man Humorist og ikke ynder Sentimentalitet, citerer man maaske for sin Ledsager Ambrosius Stubs i vore Øren lidt komisk klingende Linjer:

Ak, see et meget yndigt Syn
paa Skovens grønne Øjenbryn -.

Men vi maa jo se at »komme ud a'et« og haster mod Enden af den lange Vandring - forbi Fattiggaarden, som ikke er det længer, men kaldes saa endnu, og forbi flere Smaaejendomme i det Hjørne af Sognet, som endnu kaldes Bjarup. En af dem er især karakteristisk med et Pottebrændingshus, der er ved at synge paa det sidste Vers. Saa er vi ved Sognegrænsen, hvor vi, inden vi slutter vor Vandring, stiger op paa Højden over Grusgraven og ser tilbage over Dalen, hvor en langstrakt Bakke hæver sig som en Ø i et Paradishav. Paa den anden Side af Skoven larmer den moderne Trafik af Sted; men her staar vi og overskuer et Landskab, der i Sol aander den mest harmoniske Ro og Stilhed. Her er godt for trætte Nerver, og her kan den friske Mand ikke godt modstaa Trangen til at bryde ud i Lovsang over al den Dejlighed, Vorherre har ladet komme dette Sogn til gode. Vi ved nok, at andre kan have noget lige saa skønt - ja, maaske skønnere, men saa er det ikke skønt netop paa den Maadel (H. E. J.)

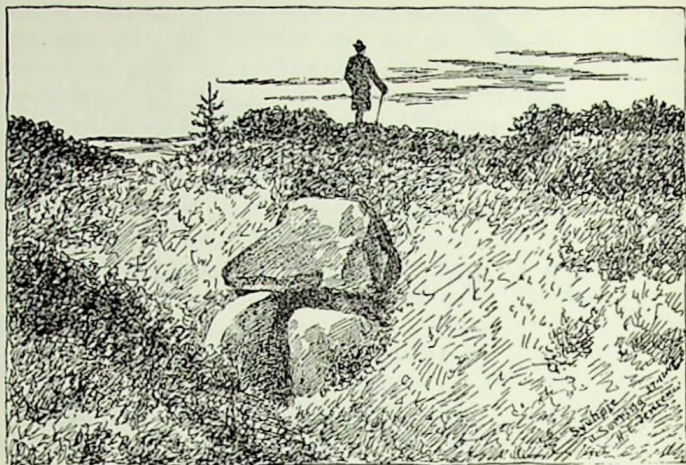

31. Uroksehorn fra Mosen v. Sønderskoven.

OLDTIDSMINDER.

SOGNET har været ganske rigt paa Mindesmærker fra Oldtiden. Der kendes ca. 50 Gravhøje (nuværende og forsvundne), for største Delen liggende i en Række, der fra Toustrup strakte sig i Retning Nordvest-Sydøst og mod Nordvest samlede sig til en større Gruppe. De bevarede Højes Tilstand er ikke synderlig god. De allerfleste er forlængst sløjfede, og kun smaa Forhøjninger paa Markerne røber for det øvede Øje deres tidligere Eksistens. Selv Mærkepunktet *Sorring Loddenhøj* er slemt ramponeret. De andre bevarede Høje er følgende:

Syvhøje, af hvilke der nu kun er en ret anselig, lyngbegroet Tvillinghøj tilbage sammen med en tredje inde i Gaardens Plantage. I den sydlige af Tvillinghøjene er der et velbevaret Gravkammer fra Stenalderen. Øst herfor findes Spor af 2 andre Høje lige bag Syvhøjegaard. De manglende 2 Høje har vist ligget Vest for Tvillinghøjen, hvor der nu er en dyb Udgravning. I 1792 var her kun 6 Høje. Sydøst for dette Sted ligger en anden Gravhøj (Fig. 33), og mellem denne og Loddenhøj kan man spore Stedet, hvor 2 overpløjede Høje har ligget. — Helt ude i Sognets Nordvesthjørne nær Store Lyngdal ligger tre Høje paa Rad. Den østligste er fredet med Mærkesten, den midterste stærkt mishandlet.

32. Gravkammeret paa Syvhøje.

Paa Toustrup Mark Syd for Nørreskov ligger *Tisballehøj*. Den er hul foroven og blev udgravet af Tyskerne i 1864, ved hvilken Lejlighed der fandtes et itubrudt Bronzesværd og vist et Par Urner. Maaske er det denne Høj, hvorom følgende Anekdote fortæller: To Husmænd gravede efter en Skat i en Høj mellem Toustrup og Sorring. De havde begge set Lys brænde over Højen og blev enige om at grave i den. Men Arbejdet skulde foregaa i dybeste Tavshed, thi faldt der blot eet Ord, var alt omsonst. De gravede nu ned i Højen, stødte paa en Kopperkiste

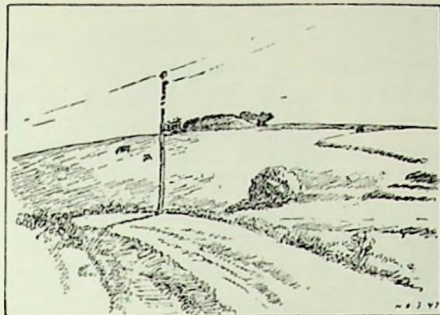

33. Gravhøj S. Ø. for Syvhøje.

og fik den ved forenede Kræfter op. Pludselig stod der en sort Kok foran dem. Den stak i at gale, hvorfor den ene af Mændene gav et Raab fra sig. Straks sank nu Ki-

sten i Jorden, og de maatte gaa hjem med uforrettet Sag.

(T. Bundgaard Lassen: En Lærers Livserindringer S. 17). Denne Historie er imidlertid et kendt Vandresagn, der gaar igen i noget lignende Form adskillige Steder.

34. Ullhøj.

Foruden denne Høj var der tidligere endnu to, der laa i nordøstlig Retning over mod Skoven. Man kaldte dem alle tre tilsammen for *Eghøjene*. Nordvest for dem i Nærheden af en Udflyttergaard ses der i Terrænet Spor efter en sløjfet Høj.

Vest for Dallerup nær Vejen til Møllerup ses en smuk og ret velbevaret Høj, *Storehøj* eller *Ullhøj*, i hvis Top der dog er gravet et Hul. Her oppe fra er der en henrivende Udsigt, særlig mod Syd over mod den stejlt opstigende Kalbygaards Skov.

Uden for det østre Kirkegaardsdige i Dallerup laa der før Kirkegaardens Udvidelse en Oldtidshøj, kaldet *Jomfru Dals Grav*, som senere vil blive omtalt under Kirken. Heri er fundet enkelte Stensager.

Ved Kanten af Toustrup Mølleskov ligger *Metteshøj*, der er uanselig og bevokset med Buske, og nordøst for Toustrup Mølle i Østkanten af et lille Skovstykke findes *Svinbo Høj*, der ligesom *Metteshøj* er lille og buskbevokset – og mishandlet tillige.

Om de to sløjfede *Røgenhøje*, som man – naar man ved Stedet – kan se svage Spor af paa Rosengaardens Mark ved den Markvej, som tidligere var Vej til Røgen gennem Kjeldbjerg Skov, fortæller en Meddeler til Lærer Lassen: I Toustrup var der en Karl, som var inde i en Høj paa Toustrup Mark i 3 Dage. Det var jo Bjergfolkene, han

35. Metteshøj.

var ved, men han vidste ikke, hvordan han kom fra dem igen. Det var i den største af Røgenhøjene. Der var to af det Navn, men den ene pløjede vi over, og naar vi kørte derover med Ploven, skingrede det, ligesom naar vi kørte over en Jernbro. (Evald Tang Kri-

stensen: Danske Sagn I S. 233-34). De to Høje ses paa Udskiftningskortet af 1797. Den ene kan endnu spores.

En anden Høj, som nu er overpløjet, er *Dybdals Høj* mellem Metteshøj og Stougaard. Om denne Høj fortælles følgende: En gammel Mand, kaldet »Krog-Rasmus«, der underliden legede med Lærer L. Lassen, da denne var Barn, berettede, at hans Kone engang om Natten havde danset med Elledrengene under Dybdals Høj, »der ved denne Lejlighed stod paa fire Piller.« (Aarh. St. Aarb. 1909 S. 82).

Blandt sløjfede Gravhøje med særligt Navn omtales i en Indberetning til Nationalmuseet *Langbjerg Høj* paa Dallerup Mark og *Høgehøj* paa Sorring Mark, i hvilken sidste der er fundet et Bronzesværd. I Udskiftningsakterne fra 1792 nævnes paa samme Mark *Skelhøje* og *Lundhøj*, som formodentlig er Navne paa forsvundne Gravhøje. Under Dallerup omtales 1683 *Næbelhøj* og 1690 *Fladehøj* og paa Udskiftningskortet 1797 *Loddenhøj* sydøst for Byen.

Paa en Høj paa Sorring Mark var der tændt en Baune under Krigen 1807—14. Et Hus ved Siden af Højen kaldtes »Baunen«.

Af Oldsager fundne uden for Gravhøjene nævnes 4 nystøbte Paalstave (slanke Økseblade fra ældre Bronzealder).

De blev fundne ved en Sten i Sorring Skov. I samme Skov er ogsaa fundet en flad Bronzekniv.

En overpløjet Høj har ligget, hvor den gl. Randersvej træder ud af Sønderskov. Her fandtes for c. 30 Aar siden en meget smuk slebet Stridsøkse fra den yngre Stenalder. I Toustrup Skole findes iøvrigt en lille Samling Oldsager, fundne paa Egnen, mest Stenredskaber, men ogsaa et Par Bronzesager samt en Samling Kar fra Jernalderen, opgravet paa en Gravplads ikke langt fra sidstnævnte Kæmpehøj. Endvidere Uroksehorn og Knogler fra Mosen Syd for Sønderskov.

36. Oldsager i Toustrup Skole.

SOGNEHISTORIE.

SOGNET nævnes første Gang 1245. I den katolske Tid har det utvivlsomt haft sin egen Præst, som det i Regelen var Tilfældet dengang. Men ved Reformationen blev det lagt som Anneks til Linaa. Da sidstnævnte Sogn 14. Dec. 1855 blev sammenlagt med Silkeborg, blev Dallerup Hovedsogn og fik til Anneks Laasby, som indtil da havde hørt sammen med Sjelle og Skørring.

Et Sagn, der maa henføres til Middelalderen, beretter, at da den sorte Død rasede i Landet, døde alle Folk i Dallerup og Laasby Sogne undtagen en Mand og en Kvinde, hvilke da giftede sig og levede lykkeligt til deres Dages Ende. Lignende Sagn har man forøvrigt flere Steder fra.

Indtægterne af Sognet skødedes 1582 af Kronen til Provstiet og Haldum Præbende ved Aarhus Domkapitel. (Kronens Skøder I, 251-52).

Sognets Kvægtiende blev af Frederik II 2. Jan. 1575 skænket til de fattige i Aarhus Hospital. (Hofmans Fundationer II, 116).

I 1609 fik menige Sognemænd i Dallerup Sogn Stadfæstelsesbrev paa Kronens Part af Korntienden i Sognet, hvoraf der aarlig svaredes 5 Ørter Rug, 5 Ørter Byg, 18 Skp. Havre og 8 Skp. Gryn til Kronen. (Kancell. Brevb. 9-1-1609).

Om de opsætsige Sognemænd berettes følgende i 1612: Kongen har bragt i Erfaring, at Sognepræsten til Linaa

og Dallerup (Rasmus Nielsen) for nogen Tid siden er død, og at Sognemændene i Linaa Sogn i Forening med Christian Holck, Embedsmand paa Silkeborg Slot, har givet en Person ved Navn Mag. Jørgen Pedersen (Obell) Kald, hvilken Person Sognemændene i Dallerup Sogn imidlertid ikke vil kalde, skønt de ikke med Billighed ved at beskyldte ham for noget. De skal ordne det saaledes, at Mag. Jørgen Pedersen bliver ordineret til begge Sognene og ogsaa bliver indsat i Dallerup Sogn, da han er kaldet til Hovedsognet og findes skikkelig og bekvem i Levned og Lærdom. De skal foreholde Sognemændene i Anneksognet, at de skal kalde Mag. Jørgen for deres Sognepræst og give ham den Rettighed, der tilkommer ham. (Sst. 25-4-1612).

7/2 1679 fik Assessor Jens Pedersen Kolding paa Sæhygaard Skøde paa Kaldsretten til Dallerup Sogn med Kirkens Tiende og følgende Kirkegods: I Sorring 1 Gaard og 1 Bol, i Toustrup 1 Bol, i Dallerup 1 Gaard. (Kronens Skøder I, 468-69). Om samme Assessor vides, at han ejede Rugsted i Vendsyssel indtil 1684.

I Aaret 1661 skriver Sognepræsten til Linaa og Dallerup, Palle Pedersen Wendel, om sidstnævnte Sogn:

»Der udi er 25 Decimantes (Tiendeydere), som fast udi forige feide thid aff Polacherne bleff ruinerit, och mange drebte, men thiende deraff kand were 6 orter rough 6 orter biugh 2 orter haffer.

Aff annexgaarden (i Dallerup) 1 orte rough 1 orte biugh 1 brendsuin 1 otting smør aff huilken iegh paa sette (sjette) aar lidet eller intet haffuer bekommet.« (Aarh. St. Aarb. 1920 S. 129).

Dallerup Sogn laa oprindeligt under Kronen og blev ved det skanderborgske Rytterdistrikts Oprettelse 1717 lagt ind under dette og tilhørte det indtil Distriktets Nedlæggelse 1767.

Efter Præsten Chr. Gybergs Opgivende i 1792 ser Forholdene i Sognet saaledes ud: »Dallerup Sogn Bestaar af Hartkorn 126 Tdr. 5 Skp. 3 Fdk. 1 Alb., i Sognet er Deci-

mantes 32 Hele halve og Boels Gaarde, disse svarer Korn paa Skp. efter Accordt for nærværende Tiid 15 Tdr. Rug 18 Tdr. Byg 10 Tdr. Havre, Quægtiende beløber sig i Penge 3 Rdl. og 8 Lam.« (Aarb. St. Aarb. 1924 S. 26).

Ifølge en Opgørelse fra samme Aar af Degnen Niels Ahrne i Linaa var Gaardenes Antal i Dallerup Sogn $22\frac{1}{2}$, men der skulde før den Tid have været 24 hele Gaarde. (Aarb. St. Aarb. 1930 S. 113).

Fæstebønderne i Dallerup og Sorring købte tilligemed deres Fæller i Laasby og Flensted c. 1808 Kalbygaard med Gods i Laasby Sogn, hvorved de altsaa blev Selvejere, men Herregaarden solgte de igen fra Godset.

I 1816 og 1830 var her ialt 34 Gaarde og 6 Huse, i 1859 43 Gaarde og 151 Huse, hvoraf 15 Gaarde og 74 Huse uden for Byerne. I 1905 var Forholdet: 46 Gaarde og 228 Huse (deraf 3 uden Jord).

I 1842 skriver J. C. Schythe (Skanderborg Amt. 1843): »I Dallerup Sogn er det især Saaring By, der er stærkt udparcelleret, og det i meget smaa Parceller; thi i Dallerup By er der kun 1 Gaard, som har fraskilt 4 Parceller, og ingen i Toustrup, da største Delen af denne By er Fæstegods under Frijsenborg. (S. 34). Toustrup By har udmærket gode, muldrige Jorder med Leer-Underlag i Indmarken, men Udmarken paa den anden Side af Møllebækken er mere leret med Underlag af Quegleer. Saarings Indmark bestaar af lettere, muldede Jorder med underliggende Leer, medens Udmarken, der for en Deel ligger i Hede, for en Deel er opdyrket, bestaar af Quegleer og Mosejord. Dallerup Indmark er let, sandblandet Muldjord med Sand-Underlag, hvorimod Udmarken, der ligger i Vester, henad til Linaa Sogn, er skarpere Sandjord med samme Underlag.« (S. 108-09). »Toustrup By, hvis største Deel er Fæstegods under Frijsenborg, er først udskiftet 1771, dog laa Skoven i Fællesskab til 1776; men at den første Udskiftning har været aldeles mislykket, kan man slutte deraf, at Marken er blevet omskiftet 1805, - et Arbejde, som man just heller ikke kan tillægge nogen Ros;

thi vel har hver Gaard derved faaet en Indmark, en Udmark og en Englod, men Udmarkerne ere meget vanskeligt tilgængelige, da de ligge adskilte fra Indmarkerne ved den dybe Dal, der gennemstrømmes af Toustrup Møllebæk; kun 1 Gaard og 8 Huse er udflyttede. – De fire Gaarde, som udgjøre Dallerup By have hver kun Indmark og Udmark, og heraf er 4 Huse, Parceller med Jord af den ene Gaard, udflyttede. – Slettest er Udskiftningen skeet i Saaring, en meget stor By, hvoraf kun et Par Gaarde er udflyttede, thi der har hver Gaard faaet ikke mindre end 6-7 Marklodder.« (S. 218-19).

»I Dallerup Sogn har Toustrup By opdyrket hele sin Udmark, uagtet den uheldige Beliggenhed. Den var tilforn begroet med Elle- og Enebærkrat, men er ryddet, merglet, brakket og gjødet, og har derpaa givet de samme Kjørve som Indmarken. Til Dallerup By ligger ingen raae Jorder, og af Saaring Byes vidtløftige Hedestrækninger ere endeel ved Udparcellering tagne under Ploven, efter Lyngens Afsviening paa Roden.«

I nyeste Tid har Dallerup Sogn deltaget i de økonomiske og aandelige Bevægelser, som denne har ført med sig. I Jubilæumsskrift for Frijsenborg-Faurskov Landboforening 1938 er det økonomiske Opsving beskrevet sammen med de Mænd, som her førte an, og man tør vist sige, at Hammelegnen har ligget saa temmelig i Spidsen.

I selve Dallerup Sogn var det nok Toustrup der førte an, mens Forholdene udviklede sig trægere i Sorring, efter hvad L. Lassen fortæller.

I 1843 fortæller Schythe: »I Dallerup Sogn er Jordbruget i de senere Aar meget i Opkomst, idet Mergling og Brakning begynde at komme i Gang overalt, men de største Fremskridt ere gjorte i Toustrup By, som især har taget Exemplet af den nærliggende Mølles driftige og erfarne Eier Herr Stilling.«

Og om Indførelse af Svingploven beretter han: »De Mænd, som vi i denne Henseende have at udmærke, ere Herr Langballe til Kielsgaard (Tulstrup Sogn) og Herr Stilling til Toustrup Mølle. Herr Stilling har til-dannet Træværket til over en Snes Plove, efter amerikansk Model. og gratis uddelt det til Venner og Bekjendte i Omegnen. Ligesom han var den første, der tog Svingploven i Brug der i Egnen, saaledes har han ogsaa stadig virket til dens videre Udbredelse. Toustrup By, der ligger ham nærmest, er i denne Henseende kommen ham mest imøde, thi der findes dog allerede 5 Svingplove i Brug.« (S. 218-19).

Af Foregangsmænd i Slutningen af Aarhundredet maa vel særlig nævnes Ole Jensen, Stougaard, der især udmærkede sig paa Hesteavlens Omraade. Ogsaa Rigsdagsmanden Niels Jensen var her meget interesseret. Om ham fortælles der mere andensteds.

I Sorring var det Søren Peter Nielsen, der fik sine Byfæller sat i Gang. (Død 1927).

Oplivelsen af det folkelige og nationale Liv efter 1864 og under Provisorierne gik ogsaa hen over Sognet og gav sig ret stærke Udslag, som man endnu kan høre de gamle fortælle om: Skytte- og Gymnastikbevægelsen, Forsamlingshuslivet – og herunder Interessen for Dilettantskuespillet, der vakt af Niels Jensen og ogsaa siden i visse Perioder er genoptaget med Held. (Der skal have været flere virkelig fremragende Skuespillertalenter, især nævnes Murer Carl Nielsen, Toustrup).

Hvad angaar det aandelige Liv, har Forsamlingshusene jo spillet en vigtig Rolle, større end nu; men saadan er det jo overalt. Til at begynde med havde man Forsamlingslokale i det vestre af de tre sammenbyggede Huse paa nordre Gade i Toustrup (Se Fig. 20). Men i 1897 byggedes Forsamlingshuset lidt uden for Byen mod Øst.

Under Samtaler med de ældre om disse Ting paapeges det da gerne, hvor ganske anderledes stærkt Sammenholdet var dengang end nu om Dage, og noget kan der vel være om det, selv om det klinger lidt af »den gamle Vise«.

Den grundtvigske Bevægelse slog vist stærkere igennem i det oplysningsmæssige end i det kirkelige; men der fandtes helt op til 1930-erne endnu en enkelt Sognebaandsløser til Valgmenigheden i Bering, ligesom tidligere enkelte Børn sendtes til Friskolen i Røgen. – Indre Mission har derimod sat mere vedholdende Spor. I Præsterne Binzers og Deichmanns Tid opstod der en ret kraftig religiøs Vækkelse, og i en lang Aarrække var Missionen stærkt fremherskende i Toustrup, hvor den nu næsten er uddød (dog vist desværre ikke til Fordel for noget bedre), mens det nu er Sorring, der fører paa det Omraade. Her kan f. Eks. nævnes Murer og Gaardejer Peder Knudsen i Sorring, som foruden ved sin religiøse Virksomhed ogsaa udmærkede sig ved en poetisk Aare. Han yndede at udtrykke sine Tanker paa Vers – oftest vist noget naive, men med Præg af dyb og ærlig Tro – saaledes f. Eks. i et Par længere Digte, opskrevet i Kirkebestyrelsens Protokol, om Dallerup Kirke og om Bestyrelsens Virksomhed. Han synes især at have forelsket sig i Tanken om et Taarn paa Dallerup Kirke. – Man saa ham hver Søndag i Dallerup Kirke, med det ærværdige, næsten profetiske Præg – og altid med en Pude under Armen til at sidde paa. Han døde 1927. – Hans Svigerdatter Grethe Knudsen har virket især blandt Ungdommen, og endnu staar I. M. ret stærkt i Sorring.

Blandt de grundtvigsk prægede lagde man særligt Mærke til Jens Christian Jensen, Kragdalsgaarden i Dallerup, med det lange Skæg, som han stadig strøg mellem Fingrene. Han var Sognebaandsløser til Bering, men naar han ikke kunde komme derhen om Søndagen, var han i Dallerup Kirke og sad altid i Kalbygaardsstolen, noget, som af visse Folk kunde tydes som Forfængelighed, men dog vist var Udtryk for Beskedenhed. – Den, som skriver dette, min-

des fra dengang jeg tjente i Taastrup (Harlev Sogn) i Beg. af første Verdenskrig, hvordan vi om Søndagen lagde Mærke til, naar Jens Christian i Dallerup og Jens Kammer i Røgen kom kørende – saa var det Tid at komme af Sted til Bering. – Ligeledes vil jeg ikke skjule her, at jeg havde et og andet at takke ham for siden hen. Han var en god Mand med et mildt Sind, som kendes i Slægten efter ham. Han var Bygmester og har bl. a. bygget Sognets tre Skoler. De er just ikke skønne, men vel efter den Tids Smag. Der er i hvert Fald godt Materiale i dem. – Tillige var han i en Aarrække Sogneraadsformand – uden egentlig at være regerelysten.

Paa det kommunale Omraade bør ogsaa nævnes Sognefogederne Niels Kanstrup, Dallerup Mosegaard, og Andreas Riisberg, Stougaard, samt Niels Laursen, Toustrup Søndergaard. Riisberg og Kanstrup døde 1927, Niels Laursen 1937.

(De to sidste Afsnit af dette Kapitel af H. E. J.)

Der findes to Legater, som berører Dallerup Sogn:

1) »Hansens Legat«, af ukendt Oprindelse, 206 Kr. 25 Øre stort, hvis Rente uddeles til Fattige med 1/3 i Dallerup og 2/3 i Linaa Sogn.

2) »Rosborgs Legat«, stiftet 14/5 1796 af Jacob Jensen Rosborg til Kalbygaard med 1000 Rdl. (nu 2000 Kr.), af hvis Renter 32 Kr. uddeles til fattige i Dallerup Sogn, 24 Kr. til fattige i Laasby Sogn og 24 til trængende Skolebørn i samme Sogn.

Folketallet har siden den første Tælling 1769 været:

1769	1787	1801	1834	1840	1860	1880	1890	1901	1921	1941
413	416	385	744	807	1080	1278	1266	1392	1265	1161

Byerne i Sognet: Dallerup, Sorring og Toustrup.

DALLERUP.

DALLERUP er i vore Dage en ganske lille By, kun bestaaende af Kirken, Præsteboligen, 2 Gaarde og 2 Huse. Nogle Beboelser er udflyttede paa Marken. I Begyndelsen af forrige Aarhundrede var her 4 Gaarde og 1 Hus med Jord; c. 1880 var der i Byen og paa Marken 5 Gaarde, 11 Huse med Jord og 2 uden Jord. (Schythe: Skanderborg Amt.)

Byen er det ældste omtalte Sted i Sognet, idet to Præster her paa Stedet, Yllugh og Nicolaus, var Vidner ved Underskriften af et Bispebrev fra 1245. (Langebek: Scriptores rer. Dan. VI, 403). Byen kaldes her »Daldorp«, Torpen ved Dalene, og man tør jo nok antyde, at denne Betegnelse ikke er misvisende. Endelsen -rup, der betyder Torp, vidner om, at Byen i sin Tid er blevet anlagt som Udflytterby eller Filial af en ældre By, utvivlsomt Sorring. Og Dallerup har da vistnok altid været den mindste By i Sognet. Naar den imidlertid blev Kirkeby, bundet det nok deri, at Stedet ligger nogenlunde centralt for Beboerne.

Historiens Muse er meget faamælt, hvad det lille Dallerup i Middelalderen angaar. Herom ved vi (fraregnet de to sørnævnte Præster samt hvad Kirken selv kan fortælle) ikke andet, end at en Mand ved Navn Tyry (Thyre) i »Daldorp« tilligemed nogle andre Mænd nævnes i et Tingsvidne af 13/7 1482, (Repertorium Dipl. 2. B. VIII, S. 223), og den Oplysning er jo lidt mager.

Om Tiden efter Reformationen faar vi noget mere at vide:

I 1578 levede en vis Laurits Sørensen i Dallerup. Han maa nok have været en Mand af nogen Betydning, thi 3/10 samme Aar faar han og hans Søn Otte for deres Levetid Frihed for alle Afgifter af en Gaard i Dalby (Skannerup Sogn) og 2 Jorder paa Remmerslund Mark – for den Rettighed, som Laurits Sørensen kan have i en jordegen Bondegaard (Selvejergaard) kaldet Skikballe, og 1 Otting Jord paa Gaverslund Mark. (Kronens Skøder I, 184). Alle disse Steder (Dalby undtaget) ligger i Vejle Amt.

Unge Laurits Christensen i »Dallerup« klagede 1597 over, at hans Broder, Las Christensen i Kannerup (Vor Herred), forholdt ham det Gods, han havde arvet efter sine afdøde Forældre, og at han forhuggede Skoven paa Godset og i andre Maader forholdt sig ubilligt imod ham. Da han imidlertid ikke gerne vilde indlade sig i nogen vidtløftig Trætte med sin Broder, men meget hellere vil lade sig forlige med ham i Venlighed, saa beordrede Kongen Casper Markdanner (Lensmanden) til ved første Lejlighed at kalde begge Parter for sig og forhandle dem imellem til Billighed og Ret, »saa Kongen kan blive forskaonet for videre Overløb.« (Kanc. Brevb. 22/1 1597).

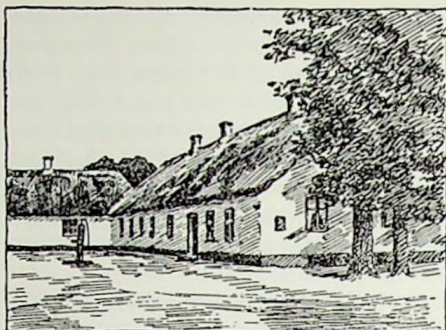
Vi gaar nu nøjagtigt 100 Aar frem i Tiden og træffer da Regimentsskriveren ved Rytterdistriktet Laurits Ditlev Møller boende i Dallerup 1695. Han blev i 1701 indviklet i en Sag med den ikke for sine Dyders Skyld bekendte Herredsfoged i Gern Herred, Claus Jessen i Galten. Denne havde sammen med Regimentsskriveren og flere været til Skifte paa Ryttergodset i Alling d. 26. Maj. De var da bleven beværtelede i Alling Præstegaard (og havde vist faaet rigeligt af vaade Varer) hos Præsten Laurits Gylding, hvorefter Herredsfogeden, Regimentsskriveren, dennes Fuldmægtig og Ritmester Pouet drog af Sted, kørende og ridende, ad Vejen mod Dallerup og Galten. Undervejs laver saa Claus Jessen Klammeri, bliver desperat og saarer baade Regimentsskriveren og hans Kusk. Sagen kom for

gejstlig Ret, og de paagældende stævnedes til at give Møde i Dallerup Kirke 26. April. Her viser Claus Jessen sig mere tam og tilhyder at give sin Modstander »en billig satisfaction«. Regimentsskriveren gaar ind paa Forlig paa de Vilkaar, »at Sign. Claus Jessen herefter ved alle Samlinger (c. Gildeslag) lader ham og hans Fuldmægtig med Fred, og at Sign. Jessen ingen af dem enten med ord eller gierninger ved sig selv eller andre skulde affrontere, saafremt han for en ærlig Mand iblandt redelige folck vilde passere.« (Aarh. St. Aarb. 1918 S. 26—29).

I Dallerup hoede iøvrigt i Ryttergodsets Tid flere Militærpersoner. Her kan nævnes Ritmester Hans Smidt, som døde 1685, en Løjtnant Meyer, der nævnes i Matriklen af 1688 og var Selvejer (5 Td., 5 Skp., 1 Fdk. 2 Alb. Hk.) og Major Johan Schultze, hvis Datter Getsche døde 1695. En anden Major sammesteds var Rasmus Holmer, der var Regimentsskriver. Han blev i 1711 tillige med sin Fuldmægtig Jens Hvass (ogsaa i Dallerup) stævnet af Anne Catrine Franckenberg, salig Knud Hendrichsens i Stjær, fordi der ikke var foretaget Skifte efter hendes Mand. Han havde været Ridefoged paa Constantinsborg, men var senere gaaet til Søs, hvor han »paa Hans Kongel: May'ts flode Ved Døden er afgangen.« Enken beklager sig over, at Skiftet ikke er bragt i Orden og henvender sig i den Anledning til Jørgen Pedersen, Slots- og Herredsfoged i Skanderborg. Regimentsskriveren hævder herimod, at Dødsfaldet ikke har været ham bekendt, hvorefter der saa blev foretaget Registrering af det ret fattige Bo. (Tingprotokol for Hjelmlev-Gern Herreder 14/12 1711). Holmer fik 25/9 1717 Skøde paa Gaarden Bjørnslet i Vindblæs Sogn, Aalborg Amt (Kronens Skøder III.) Han døde 1720.

Byen havde i 1685 og i 1843 4 Gaarde, og herfra blev ved Udskiftningen 4 Huse (Parceller med Jord af den ene Gaard) udflyttede. (J. C. Schythe: Skanderborg Amt S. 191—92.

Ved Rytterdistriktets Nedlæggelse 1767 købtes Byen af Rosborg paa Kalbygaard.

37. Præstegaardens Hovedbygning.
(Nu nedreven).

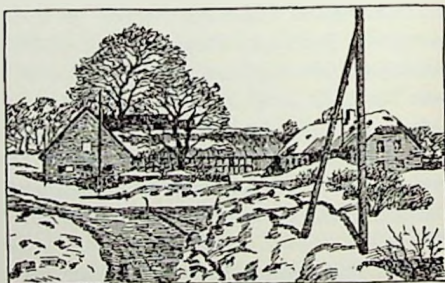
Af Marknavne nævnes i Markbogen af 1683 følgende: Moseblookerne, nedden Tøndal, Tøndals Fald, Aasfald, Bredsig Vang, Langbjerg-højs Fald, Søndervejens Blokker, Lillehede Blokker, Østervang, Loddenhøjs-Ager, Kirketoft, Kragedals Ager, Næbelhøjs

Fald og Kær, Rennesep Fald og Kulljord.

Paa Udskiftningskortet 1797 ses bl. a.: Toftevangen, Vievangen, Kossen, Brundbak, Kragdals Ager, Nebbelhede Fald og Kær, Rensnob Ager, Loddenhøjs Fald og Kulljord.

Kirken, Sognets eneste Bygning fra Middelalderen, vil blive behandlet i et eget Kapitel.

Præstegaarden, der ligger Syd for Kirken, var oprindeligt en Bondegaard, tidligere Anneksgaard. Den var i 1664 og 1688 beboet af Poul Lauritsen og havde da 4 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. H.; Skoven var sat til 1 Skp. 1 Alb. Gaarden »har ellers gifvet til Landgild tilforn 1 ørte Rug 1 ørte Biug 1 otling Smør 1 Brendsuin (Svin med indbrændt Mærke) men for Bondens slette tilstand udi 16 Aar dette fulde aldrig noget Aar kund bekommet.« (Gern

38. Præstegaarden nu. (Kirken bagved).

Herredsbog 1690).

Markerne, der hørte til Gaarden, var følgende: Videvangen, Rønsnab, Nebel Hede, Kragdalsfaldet, Fladehøj, Loddenhøjsvangen, Vesterkærsvangen, Korsengs-blokker,

Aasfaldet, Langbjerg, Bredsigvangen og Holmene.

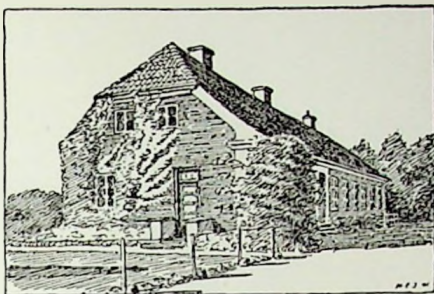
Engene fandtes i Vesterkær, Stenkilde, Aaskilde, Bredsig og Østerkær. (Aarh. St. Aarb. 1924 S. 29).

Gaarden beboedes i Begyndelsen af forrige Aarh. af Knud Sørensen, † 1821, gift med Ellen Eriksdatter. Efter ham fulgte Jens Nielsen, der ejede Gaarden 1816 og døde 1853. Hans Søn Niels Jensen havde den efter ham; han solgte den med det meste Jordtilliggende til Bolig for Sognepræsten, da Dallerup og Laasby i 1855 fik sin egen Præst.

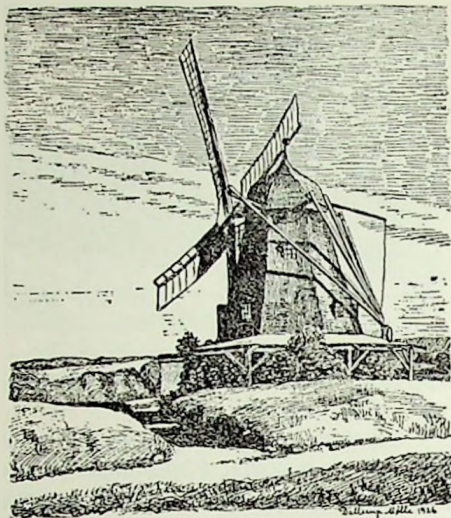
Efter 1920 blev Stuehuset revet ned. Det var grundmuret og hvidkalket med Straatag. Den nuværende Præstebolig er opført 1922-23 efter Tegning af Arkitekt Frederiksen i Aarhus.

I Byen har ligget en Tvillinggaard (12 Td. H.), som i Slutningen af det 17. Aarh. var Bolig for den forhen omtalte Regimentsskriver Laurits Ditlev Møller, † 1702. I Gaardens vestre Side boede i Begyndelsen af forrige Aarh. Johan Pedersen, der døde 1830. Hans Svigersøn, Johan Galtén, havde Gaarden en kort Tid. Den købtes da af Jens Mortensen, der overlod sin Svigersøn, Laurs Pedersen Leth, Hovedparcellen og delte det meste af Østermarken i 4 Parceller, efter at Gaarden var brændt 1825.

Den østre Side af Gaarden, nu kaldet *Vestergaard* (beliggende lige over for den gamle Præstegaard), beboedes

39. Præsteboligen.

40. Dallerup Mølle.

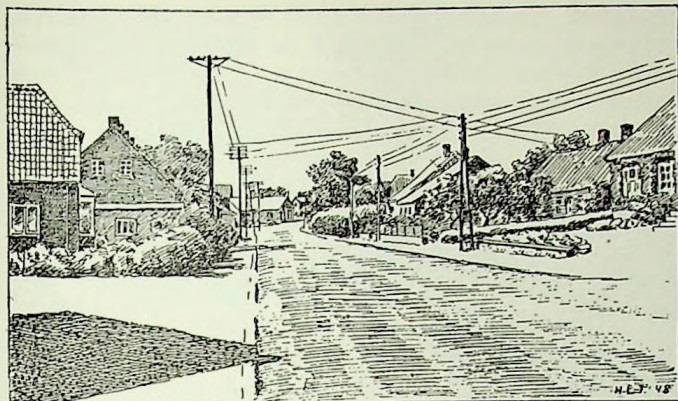
af Claus Jacobsen, † 1787, og derefter af Sønnen Jacob Clausen, f. 1752, † 1824. Efter ham fulgte hans Søn Laurs Jacobsen, der døde 1826, kun 20 Aar gl. Hans Moder giftede sig med Søren Christensen, † 1867. Han delte Gaarden mellem Sønnen, Laurs Vestergaard, der fik den østre Mark, og Datteren, gift med An-

ders Christensen, der fik Gaarden i Dallerup tilligemed den vestre Del af Marken og levede 1880. Anders Christensens Søn Søren Vestergaard overtog Ejendommen 1901.

Et Stykke mod Syd laa en Gaard meget romantisk paa Bakkekammen. Her boede 1787 Morten Pedersen, † 1808, og siden Sønnen Jens Mortensen, † 1861. Dennes Søn Morten Jensen havde kun Gaarden kort Tid og døde 1866. Efter den Tid har Gaarden været ejet af Forvalter Budtz paa Frijsenborg, Anders Borring og Niels Jensen, hvilken sidste nedbrød Gaarden og byggede en ny Vest for Dallerup (Mosegaarden).

En Vindmølle, kaldet Dallerup Mølle, har staaet paa Bakkerne Sydvest for Byen. Den fandtes her 1885 og blev nedrevet omkring 1930.

En tidligere Fattiggaard (kaldet »Sorgenfri«), nu solgt og noget ombygget, ligger ved Mollerupvejen.

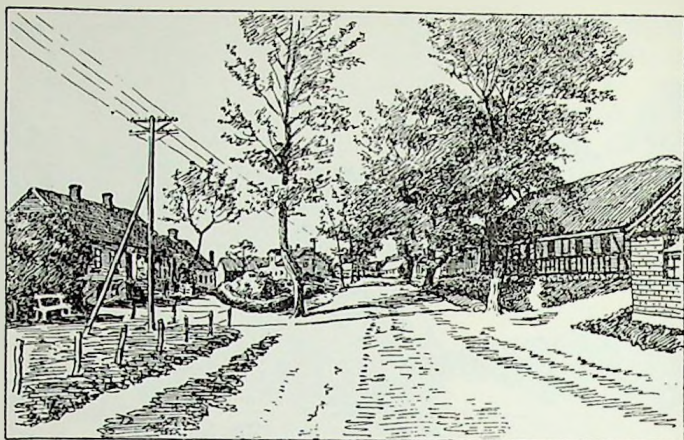

41. Sorring Gade 1948.

SORRING.

SORRING Skole, Missionshus (opf. 1897), Forsamlingshus (opf. 1898), Alderdomshjem, Telefonstation, Afholdshjem, Vandværk, Lægebolig, Brugsforening, 5 Købmandsforretninger, Pottemagerier, Dallerup Sogns Sparekasse og Filial af Banken for Skanderborg og Omegn. Lidt Vest for Byen ligger en Vindmølle. En anden har ligget i den nordlige Udkant af Byen, hvor Jordhøjen, hvorpaa den har staaet, endnu findes. Møllen blev nedrevet 1927. Et Teglværk har ligget vest for Byen i Nærheden af Bjarup Mose. Det blev anlagt 1842. Et senere Teglværk blev bygget ved en Mose nær Volstrup. De er begge forsvundne. — Der synes i fordums Dage at have været en Kro i Sorring, thi i Kirkebogen nævnes i 1717 en »Andreas Kroermand«.

Den meget højtliggende By (et Punkt lidt Nord for Byen maaler c. 143 m) præsenterer sig med en lang og ret anselig Hovedgade. Byen er i det hele taget en gammel udpræget Langby. Bebyggelsen er nu temmelig moderne, dog findes her endnu enkelte Bindingsværksgaarde og -huse

42. Sorring Gade ca. 1915. Til højre »Herregaarden«.

med gammeldags Præg. Særlig fæster Øjet sig i saa Henseende ved den saakaldte »Herregaard« midt i Byen.

Sorring er ikke alene den største By i Sognet, men den røber sig ogsaa ved sit Navn som den ældste. Bynavne med Endelsen -ing anses for at gaa langt tilbage i Oldtiden – maaske endog flere Hundrede Aar før Kristi Fødsel. De fleste -ingbyer ligger paa høje og tørre Steder, hvad der vel bunder i den Omstændighed, at man i Agerbrugets Barndom fortrinsvis har opsøgt disse Strøg, hvor Jordbunden var lettest at opdyrke og behandle.

Men hvad Navnet Sorring betyder, er vist for nærværende umuligt at sige. Navnet synes ikke at have undergaaet nogen væsentlig Forandring gennem Tiderne (Saaring, Sorring, Sørringh). Det klarer ikke Sagen at anføre, hvad Aage Houken siger: »Kok (Johs. Kok i »Det danske Folkesprog i Sønderjylland«) tænker sig en Afledning af *sør*=Snavs, svarende til oldn. *saurr*, men det forbyder Udtalen.« (Aarh. St. Aarb. 1930 S. 5). Og saa er vi jo lige vidt.

Byen optræder første Gang i Kildeskrifterne 1482 (se nedenfor) og 1489, da et Tingsvidne melder, at Sandemænd i Gern Herred har gjort Markeskæl mellem »Sørringh« Mark og »Sindingh« Mark. (De ældste danske Archivreg. I S. 248). Sinding har jo altsaa været en Naboby til Sørring, men hvor har den ligget? Herom tier Kilderne. Kun vides, at »Synding« Mark ogsaa grænsede til Røgen Mark og laa i Røgen Sogn. (Ældste d. Archivreg. II, 63).

I 1482 nævnes i et Tingsvidne af 13. Juli en Selvejrbonde Jes »Lundessen« (skal være Bundessen) i Sørring tilligemed andre Mænd, bl. a. Jon Jepsen i Toustrup og den før nævnte Tyry i Dallerup. Jes Bundessen benævnes Tingholder, d. v. s. Herredsfoged, i Gern Herred »den tid«, hvilket formodentlig vil sige, at han fungerede i den egentlige Herredsfogeds Forfald. (Repertorium dipl. 2. R. VIII, 223). Hans formentlige Søn Sejer Bundessen i Sørring var Fader til Laurits Sejersens, der nævnes sammen med forskellige Mænd i en kgl. Befaling af 1532 om, at de skal undersøge, hvad der er hugget (i dobbelt Forstand) i Ringklosters Skove. (Frederik I's danske Registranter S. 337). Samme Laurits Sejersens Søn Anders (Lauritsen) Bonde boede ved Midten af det 16. Aarh. i Sørring og var Selvejrbonde samt Herredsfoged i Gern Herred. Den 24. Jan. 1548 fik han og hans Kaldsfælle i Hids Herred, Søren Jensen i Balle, Brev ad gratium paa Resenbro, at oppebære den Rente, som ligger dertil, mod at holde Broen vel færdig med gode, stærke Stolper o. s. v., saa den vejfarende Mand ikke ved deres Forsømmelighed lider nogen Skade. (Danske Kancelliregistranter S. 379). Anders Bonde flyttede senere til Oustrupgaard, hvor vi træffer ham 1555 som Herredsfoged og Kronens Fæster.

En Broder til Anders Bonde var den Sejer Lauritsen »vdj Sørringh«, der i 1575 udstedte »skøde til kong. mai'tz paa ald then lod och part i then gaard, som han haffuer kiøfft i Røgenn.« (De ældste danske Archivreg. I S. 249)

To andre Brødre til Anders Bonde var utvivlsomt Rasmus og Iver Lauritsen, om hvem følgende handler: 26.

Maj 1584 udstedes der Skøde til Rasmus Lauritsen i Sorring og hans Arvinger paa Tredjeparten af den Selvejergaard, han bor i, og i »Vulstrup« (»Volstrup«) og »Bierup« (»Bjarup«) Mark, hvilken Tredjepart Kongen har tilforhandlet sig af hans Broder Iver Lauritsen i »Søring«, dog forbeholder Kongen sig Kronens Rettighed i Gaarden. Endvidere lover Kongen Iver Lauritsen, at han uden Indfæstning skal faa en Gaard i Skanderborg Len, naar der bliver en ledig, som han kan være hjulpen med, og i det første Aar være fri for Landgilde, Ægt, Arbejde og anden Tyngde deraf. (Kancell. Brevb. 26/5 1584).

Herredsfoged Anders Bondes og Barbra Gjødesdatters Søn Laurits Andersen Bonde arvede 1580 sammen med Broderen Sejer, der var Ridefoged i Gerne Herred og boede i Oustrupgaard, Selvejergaarden i Sorring m. m., hvorom det hedder: »Først til schiffte Vi Seyer Andersen og Laurits Andersen for thuende fulde brode lod En gaard I Sorring Som Jens Søffrensen och Rasmus Nielsen udj boer Met ald hindes Rette tilligelse Inden Sorring marcheschiel met et støche schouff Som kaldes Volling Som er sat for thou thønder H. Korn Som Er En Ørte Rug En Ørte byg til bondschyld aff for'ne gaard och gaardz Eiendomb Enden (c.: inden) Sorring Marcheschiel, der till halff Wolstrup schouff och March Som Er beregnet for 2 Ørte Korn En Otting Jord offer (?) Bierup schouff och March der til huis (c.: hvad) lod och Part Som sl: Anders bunde haffde udj et Eenmerche legendes Enden Endrup Marcheschiel som kaldes Thyrche (Thyeche?) beregnet for En halff Ørte Koren En gaard udj Røgen Som Peder Jensen och Peder Madsen udj boer met ald hindes Rettighed Inden Røgen marcheschiel beregnet for Et pund Koren til bond schyld aff for'ne gaard och gaards Eienomb Inden Røgen marcheschiel dernæst tilschiffte vi Niels Knudsen i haffuer balle (c.: Havreballe) Paa hans hustru Margret Andersdatters Vegne En halff Gaard udj Hitz herredt legende udj Kragelund etc.« (Indført i Gern Herreds Tingbog 815 1680).

Margrethe Andersdatter var naturligvis Søster til de to Brødre Laurits og Sejer Andersen. Laurits' Søn Anders Lauritsen Bonde, der var Tinghører, havde den gamle Gaard i Sorring 1667. Han var gift med Anne Jensdatter og døde 1687. Deres Søn Laurits Andersen Bonde levede i Sorring 1675 og døde 1699. Hans Hustru var Karen Nielsdatter Moldrup († 1727), en Søster til den rige Laurits Nielsen i Mollerup og til Kammerassessor Peder Nielsen til Vestervig Kloster. En Datter af Laurits Bonde og Karen Moldrup overtog Fødegaarden i Sorring og blev gift med Peder Herlovsen, som fæstede den ene Gaardspart 1724, medens hans Fælder Peder Olufsen havde fæstet den anden Part 1721. En Søn af Laurits Bonde var formodentlig den Anders Lauritsen, der døde 1710 og vel var Fader til den Lars (Laurs) Andersen, der i 1746 beboede Gaarden sammen med Jens Sørensen Boes. Der er næppe Tvivl om, at denne Lars Andersen var Fader til Anders Laursen, der var en af Fæsterne af den store Gaard sidst i det 18. Aarhundrede. Ved Ryttergodsauktionen 1767 købte han en Tredjepart af Gaardens Hartkorn (Skøde 1768); Resten blev sammen med Byens øvrige Jorder lagt ind under Kalbygaards Gods. En Del af Gaardens Bygninger blev ved Udskiftningen 1792 flyttet ud til Sorring Skov. Nogle har ment, at denne Gaard var den samme som den nuværende »Herregaard«, men det kan vist ikke være rigtigt. Der har ogsaa været udtalt den Formodning, at den laa paa den nuværende Lægeboligs Sted, men det rimeligste er nok, at den laa Nabo til »Herregaarden«, altsaa, hvor Gartneriet nu ligger.

Gennem 300 Aar har vi nu fulgt denne gamle ansete Sorringsslægt. Vi gaar nu et Stykke tilbage i Tiden for at medtage andre gamle Efterretninger om Forhold i Sorring.

I 1546 udstedte en vis Thorkild Pedersen Mageskiftebrev paa noget Gods liggende til Silkeborg, hvoriblandt var en Gaard i Sorring. (De ældste danske Archivreg. II, 64.)

En Anne Iversdatter i Sorring (som kan tænkes at være en Datter af ovennævnte Iver Lauritsen) fik 1597 af Kon-

gen eftergivet 6 Td. Gæsterimalt paa 2 Skp. nær, som han resterede med fra forrige Aars Landgilde. Lensmanden, Manderup Parsberg, fik da Underretning om at lade hende være fri derfor og om at føre det til Udgift i sit Regnskab. (Kanc. Brevb. 6—1—97).

20/11 1608 udgik der aabent Brev om, at Svend Knudsen i «Siøring» (c.: Sorring) og hans Hustru Valdborg Sørensdatter, der har tilskødet Kronen deres Bondeejendom i den Gaard, som de bor i, for Livstid maa beholde Gaarden kvit og frit baade for Landgilde, Ægt, Arbejde og al anden sædvanlig Udgift og Besværing. (Kanc. Brevb. 20/11 1608). At det drejer sig om den ovenfor omhandlede Gaard, tør man maaske formode. Samme Svend Knudsen (der nu bor i »Saaring«) var vistnok Sognets mest fremragende Mand paa den Tid, da det var ham, som 9/1 1609, paa menige Sognemænds Vegne fik det tidligere omtalte Stadfæstelsesbrev paa Kongetienden af Dallerup Sogn.

I 1631 berettede Niels Rasmussen i Sorring (som nu til en Afveksling staves »Saring«), at hans Gaard med Fæ, Kvæg og hvad han ellers havde, er brændt forrige Aar, saa at han hverken kan yde sin Landgilde forrige eller dette Aar. Han begærede derfor at blive fritaget for disse to Aars Landgilde – hvilket Kongen af landsfaderlig Mildhed bevilgede. (Kanc. Brevb. 18—11—1631). At denne Mildhed ikke altid var tilstede, ses af en senere Optegnelse af 22/2 1690, hvorefter den brandlidte Rytterbonde Rasmus (eller Laurs) Andersen i Sorring ikke kan blive fritagen for at tilbagebetale de forstrakte Penge og Korn, men det skal forblive ved Sessionens Erklæring, uden videre Udgift for Rytterkassen.

Præsten i Linaa, Hr. Jacob Fogh, havde i 1681 en Skelstrid med sørnævnte Laurits Andersen Bonde, og i en Anledning anføres en Sandemændsgang fra 1654, hvor der blev sat Skel mellem Bjarup Mark paa den ene Side og Nabobyerne Sorring, Bottrup og Volstrup paa den anden Side. Her nævnes nogle nu forglemte Lokalteter. Sandemændene begyndte ved Ørvad, »saa nær op ved same

Bech til den Sigfald som løbber øster aff same bech, saa gich de øster ad same Sigfald i den norder och vester side i dend Moese land der sat dj threj stien, saa gich de nør derfra til dend dale munde der sat dj threj Stien. saa gich de nør ad Same dal och satte threj stien i mellem thou stien Røgel, saa gich de nør op til skou Ousset, der grimet (c.: mærkede) di en Eg o. s. v.« (Gern Herreds Tingbog 1681). Faar man ikke nogen synderlig Klarhed over de lokale Forhold her, saa har man dog haft Fornøjelsen at høre det jyske Sprog klinge i det gamle Aktstykke.

Et lille Træk af Livet i Sorring i det 17. Aarh. kan passende indskydes her: Paa Herredstinget mødte en Dag nogle Sorringfolk for at beklage sig over en besværlig Byfælle, Niels Christensen Skræder, og de »vandt« (c.: vidnede) ved deres »høyeste hellegens æd Och oprachte finger Effter Recessen« om Skræderens Ugerninger. Anders Christensen i Sorring svor, »at wngesehr paa 2¹/₂ Aars tid for'ne (fornævnte) Niels schreder Haffuer weret hans naboe, da i medlertiid er det først Vitterligt, at for'ne Niels schræder haffuer holt kroer och Kiøbmandschab med Øxen och dem fodret Som dj kunde haffue verret stoldet. Och naar hymændenes fæ Och fæmon i Soring kom hiemb aff marchen haffuer for'ne Niels schreder wdjaget Samme Sin Øxen i blandt deres femon paa det Hand kunde (det føye?) at hans Øxen Kunde steche deres femon om Kuld, Och forderffue det huilchet wahr Soring hymænd till stor schaade och fortred, dernæst haffuer for'ne Niels Christensen schreder holt forprang (Opkøb af Varer for at forhøje Priserne) och kiøfft Koren ind, och det udsoldt igjen.« Ogsaa Niels Nielsen af Sorring vidner, at Skræderen har holdt Kro og Købmandsskab, og desuden vidner han, at samme Mand og en Rytter »dj Jaget hannem met hustru och Smaa børen aff hans hus, Saa hand maatte Søge schiul i schoue, Saa och lante (laante) for'ne Niels schreder Same Rytter En hiølli (Høle) til at schulle Sla hans kol (Kaal) aff i hans kol gaard« o. s. v. – alt i alt Billedet af et hyggeligt Naboskab. (Gern Herreds Tingbog 9/4 1681).

Ikke mindre idyllisk forekommer følgende: Aar 1721 d. 1. Oktober stævnedes Monsieur Johan Gotfried Gesius i Sorring Hans Smed og Kone for den Overlast, som samme Smed med Hug og Slag forøvede mod Gesius paa Sorring Gade uden ringeste dertil given Føje samt for Trudselord, som Smeden og hans Kone lod falde mod Gesius og Kone. Et af de indkaldte Vidner, Ole Hansen, forklarede, at næst afvigte Fredag 8 Dage saa han, at Hans Smed, der gik ude paa Sorring Gade med sin Kone, løb hen til Mons. Gesius og greb ham i hans Haar, hvorefter de tumlede om paa Gaden, hvorved Gesius kom ovenpaa. Da de saaledes laa der, raabte Smeden om Hjælp, hvorpaa Ole Hansen og andre lik dem skilt ad. – Nu afhørtes Gesius's Tjenestekarl Niels Laursen, som vidnede, at samme Dag dette skete, hørte han, at Gesius og Smeden »hafde nogen ord sammen« og saa, at de kom i Haandgemæng. Imidlertid kom Smedens Kone og bad Vidnet komme og skille dem ad, og da samme stod og holdt Smeden, greb de fat i hinandens Haar. Endvidere berettede Niels Laursen, at 3-4 Timer før dette skete kom Mons. Gesius ud af sin Port, og da kom Smeden til ham, tog ham i Kjolen og sagde: »Mons. Giæssius ieg vil intet undt gjøre Eder giv mig det i er mig Skyldig, og lad mig faa mit bord ieg hafuer laant eder Saa vil jeg blive fra eder og intet have med eder at bestelle.« En anden af Gesius's Karle, Peder Svendsen, vidnede, at den Dag kom Smeden i hans »Madfaders« Gaard, og da traf han Gesius's Kone. Saa sagde Smeden til hende: »I er en Kiøn Konne, og i kunde være en Kiøn Konne om i ville skicke eder der efter; men det gjør I intet, der for agter ingen eder og ieg icke heller, meere end det Sand, og Imidlertid strøg hand paa Jorden med sin fod, og hun sagde til ham gaae Jer vey ieg vil intet have med eder at bestelle, og hun gick ind i gaarden og Smeden noget bag efter hende.« Vidnet havde desuden hørt, at Gesius's Kone havde sagt til Smeden, at han havde brændt hendes Tømmer og gaaet i hendes Lade og stjaalet hendes Langhalm. (Skdb. Rytterdistr. Justitspr. 1721).

I Rytterdistriktets Tid skal hele Sorring efter Sigende have bestaaet af 4 Gaarde (vel Tvillinggaarde) og 7 Rytterhuse. Disse Huse skal være blæst om i den samme Orkan, som ødelagde Skoven Vest for Byen. I 1792 var her 17 Gaarde med tilsammen 44 Td. 3 Skp. 1 Fdk. H. I 1810—1812 var her 15 Gaarde og 24 Huse i Byen og en Gaard og 6 Huse paa Marken.

Følgende Beboere i Sorring nævnes i Matriklen af 1688. Hartkornet er vedføjet i Parentes: 1) Laurits Andersen Bunde († 1697), Selvejer (8 Td. 6 Skp. 2 Fdk.), 2) Jørgen Nielsen, do. (9, 2, 2, 0), 3) Peder Jørgensen Bunde, do. (2, 6, 2, 2), 4) Niels Christensen og Søren Jensen (6, 5, 2, 0), 5) Jens Rasmussen og Rasmus Poulsen (4, 2, 3, 2), 6) Rasinus Nielsen og Mads Jensen (4, 2, 0, 2), 7) Anders Christensen (2, 4, 0, 0), 8) Rasinus Larve(?) (2, 2, 3, 0), 9) Peder Rasmussen, Husmand (0, 0, 3, 2), 10) Niels Rasmussen (2, 2, 1, 0), 11) Løjtnant Meyer af en Kirkejord (1, 0, 2, 0). Nogle Militærpersoner har paa det Tidspunkt boet i Byen, saaledes foruden Løjtnant Meyer en Trompeter Christian Bachendorph i 1687.

Marknavne fra Markbogen 1683 bl. a.: Snaagmarken, Bresig Mark, Terpmarken, Snaagager, Bredagre, Lonshøj, (Lundshøj?), Stenager, Blegbørn (I), Børlis Ager, Kalhave, Terpkrog, Klovenhøj og Mosebundblokker.

Sorring By, der oprindeligt tilhørte Kronen, havde i 1688 48 Td. Hartk. og svares i 1767 til Aarhus Hospital 2 Td. 5 Skp. Plovhavre, der betales med 4 Mark pr. Td.

Gern Herreds Ting har en Tid været holdt i Sorring. I 1706 foretoges et Skelsyn »ved den sønder Ende af Sorring Nør Skov«, og Poul Lauritsen i Dallerup og Laurits Kiær i Laven vidnede da om en Bøg i Skellet, at den for 30 Aar siden stod ved Enden af Tinghuset, og at de og flere skød til Maals efter den. (Aarhus St. Aarb. 1918 S. 10-11). Endnu findes Vest for Sorring Skov en mindre Ejendom ved Navn *Tinghus*. Skoven har formodentlig tidligere strakt sig længere Vest paa, hvorved Tinghuset da kom til at ligge ved Skovens Sydside. Under en Strid,

som Ridefoged Jesper Pedersen i Oustrup 1706 havde med Peder Jensen i Sorring om Skellet mellem deres Skovparter (ved »Nørskov Krog« og »Fuglkær Bæk«) nævnes den samme Beliggenhed for Tinghuset for 30 Aar siden – altsaa omkring 1676. (Aarhus St. Aarb. 1938 S. 42).

Ved Auktionen over Ryttergodset købles Sorring By af Jacob Jensen Rosborg til Kalbygaard.

I Slutningen af det 18. Aarhundrede var der Strid om Græsningsret i Sorring Skov og Hede. Herom handler følgende Dokumenter, som her gengives i Lærer Lassens (i ortografisk Henseende næppe helt nøjagtige) Afskrift. Først en Kontrakt vedrørende Sagen:

»1746 den 19. Februar er mellem os underskrevne Beboere, nemlig Lars Andersen og Jens Sørensen Baes (Boes), som beboer den store Gaard i Saaring, afd. Soren Leethes Enke og Jens Jacobsen, som bebor Oustrup, indgaaet og sluttet en Kontrakt angaaende den Overdrift (Overdrift), som Oustrup Beboere af Arrildstid har hawt udi Saareng Skov og Hede, hvilken Fæedrift nu herved udi 2 af Saaring Mænds, nemlig Hans Ottesen og Sørren Jensens Overværelse, er blevet afhandlet paa efterfølgende Maade at skal forholdes, betales for, og være efterdags, nemlig:

1. Skal Oustrup Beboere aarlig betale til den store Gaards Beboere i Saaring, der nu af os ovenmeldt Lars Andersen og Jens Baas beboes, hver Michelsdag 5, siger fem, Mark, danske.
2. Derimod Oustrup Beboere nyder den sædvanlige Overdrift udi Saaring Heede, mens ikke at komme i Stor-Skoven, for ind (førend) Engen er indbjerget, og ellers at frede enhver Mands Eng og Korn og staa til Ansvar for hver Skade, som af deres Kreaturer i saa Maade forøves.
3. Driften til Heeden skal Oustrup Beboere have med deres Hjord om Sommeren Vesten for den Vej, som gaar fra Oustrup og til Saaring uden for Stor Skoven, dog hver Mands Eng, som fredes, at forskaane.

At saaledes paa begge Sider rigtig er skillet, afhandlet og uryggeligt skal holdes, bekræfter vi med vores Hænders Underskrift og venligt ombudet Ladefogeden Peder

Sorrensen ved Sjelleskovgaard og Sognefogeden Jens Michelsen i Roede dette med os til Vitterlighed alle underskrevne (skal nok være: at underskrive).

Datum Saaring ut supra.

Lars LAS Andersen. Jens IISB Sørensen Boes.
Jens Jacobsen. Paa min Moders Maren Andersdatters
Vegne Jens Læth.

Efter Begæring og at denne Kontrakt udi vores Overværelse er afhandlet underskriver

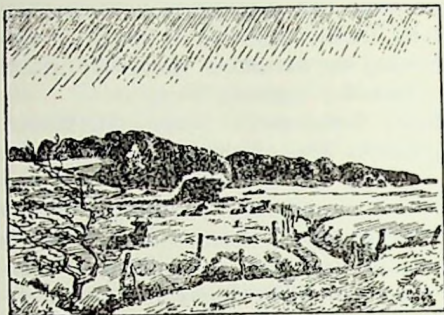
Peder Sørensen Jens Michelsen.«

Denne Kontrakt blev fremlagt i et Landbokommissionsmøde i Sorring 16. Maj 1792, hvor Forvalter Hjort fra Søbygaard var mødt for paa hans Herskabs Vegne at varetage de Oustrup Beboeres Interesser i Sorring Heide. Tillige mødte Rosborg paa Kalbygaard som Ejer af Sorring By (paa nær 4 Td. Hartk.). Han gjorde gældende, at de to Oustrupbeboere intel Hartkorn havde paa Sorring Mark; og de 5 Mark, som de fra gammel Tid havde svaret til Sorring By, ikke var bleven elagt i de sidste 26 Aar. Herpaa afgav Kommissionen den »Eragtning«, »at da den fremlagte Kontrakt melder om 5 Mark Betaling for Græsgange, saa kunde der ej rettere skønnes, end at de Oustrup Beboere jo derfor med Billighed kunde tilkomme 5 Høveders Græsning paa Sorring Mark.« Rosborg vil tilbyde 3 Høveder, men Hjort gør gældende, »at de Oustrup Beboere i utænkelige Tider har dreven i Sorring Byes Heede og Fædriwt med flere end 20 Høveder, uden mindste Paatale eller Paaanke i nogen Maader.«

Efter yderligere Forhandling afgjorde Kommissionen endelig Sagen saaledes:

»At i Stedet for 5 Høveders Græsning lader Oustrup Beboere sig nøje med Græsning til 3 Høveder, som den nem udlægges af Landinspektøren efter Taxterne fra Aaret 1790 i den saakaldte Svens Hauge, og Øster paa til den liden Grøwt, som er noget Vesten for Fuglekjærs Østre Ende, og strækker sig i Sønder fra Oustrup Skel og Svens-Hauge, saa langt i Heeden, som det kan strække,

naar Loddens søndre Skel-Linie sættes paa det nærmeste i Øster og Vester fra Klintrup Skel og Øster paa, indtil det kommer lige Sønden for førbemældte liden Grøwt.«

43. Fra Engen ved Dallerup.

UDSKIFTNINGEN.

SORRING By blev udskiftet 1792 af Landinspektør Wesenberg. Den 15. Maj nævnte Aar var Skanderborg Amts Landvæsenskommission samlet i Sorring, hvor Landinspektøren begærede Oplysning om, hvor meget Ager og Engs Hartkorn der tilkom hver Lodsejer, og bad tillige Rosborg som Ejer af det meste af Byen om at opgive, hvorledes det ham tilhørende Hartkorn skulde deles mellem hans Bønder. Det blev da opgivet som følger:

Niels Sørensen Holm	4	Td.	4	Skp.	2	Fdk.	2 ¹ / ₃	Alb.
Niels Hansen	4	"	4	"	2	"	2 ¹ / ₃	"
Peder Johansen	2	"	3	"	3	"	0	"
Mogens Jensen	4	"	4	"	2	"	2 ¹ / ₃	"
Peder Jensen Skræders Enke	2	"	6	"	2	"	2	"
Niels Pedersen Gesius	2	"	1	"	1	"	2 ¹ / ₂	"
Knud Jensen	2	"	4	"	0	"	0	"
Thomas Jensen	2	"	1	"	0	"	1	"
Niels Jensen Elkjær	2	"	1	"	0	"	1	"
Jacob Pedersen	2	"	2	"	1	"	0	"
Niels Sørensen Pottemager	2	"	1	"	1	"	2 ¹ / ₂	"
Erik Christensen	3	"	2	"	3	"	0	"
Laurs Pedersen	3	"	2	"	3	"	0	"
Jens Knudsen	0	"	0	"	3	"	2	"
Dallerup Kirkejord	1	"	0	"	0	"	2	"
	40	"	2	"	1	"	2	"
Selvejere: Anders Lauersen	2	"	1	"	2	"	2	"
Anders Rasmussen	1	"	0	"	3	"	1	"
Christian Lassen	1	"	0	"	3	"	1	"
Summa	44	Td.	5	Skp.	1	Fdk.	0	Alb.

Til Tørvemose udtages de 4 Vestermaal-Skifter i Alskær samt Hjord Engen nordenfor, i Øst til Krogen af Bjarup Mark, hvilken Tørvemose Beboerne deler imellem sig, enhver efter sit Hartkorn, og til »Lægge-land« udlægges Tverblokkerne i vestre Side samt 16 Alen paa den søndre Ende af Agrene, for saa vidt de er beliggende for bemeldte Tørvemose.

Udskiftningsforretningen fortsattes den næste Dag, hvorom Protokollen melder:

»Aar 1792 den 16 May vare aller, efter Vedtægt i Aftes, forsamlet Skanderborg Amts Landvæsens Commission i Sorring Bye for endvidere at foretage Byens Udskiftnings Maade af Fællesskab, og er da endvidere passeret saasom følger:

Angaaende Jens Nielsen Beckes fra Oustrup, som Ejer af 2 Skovskifter her paa Sorring Mark, da er det største Skifte Nør-Skoven kaldet af Byens Beboere eftermaalt og befunden i Bredden $381\frac{1}{4}$ Alen og i Længden $1275\frac{1}{2}$ Alen. Da Beboerne i Byen beretter, at dette Skifte ikke skal være længere end Anders Laursens, saa kan Længden ej heller blive saa lang paa dette Skifte, men fratages i Længden 150 Alen.

Hr. Rosborg havde intet imod, at Jens Bak faar sin Græsning paa dette Skovskifte; men i Henseende til Træer og Skov forbeholder han sig sin Ret, indtil det nærmere bliver afgjort, om Skjellet kan være rigtigt eller ikke, hvilket Jens Bach ogsaa var tilfreds med og er i hans Erindring.

Endvidere erindrede Hr. Rosborg, at dette hans tilførte om Jens Bachs Græsning alene sker for at fremme Udskiftningen.

Hr. Landinspektør Wissenberg tog sig den Frihed at erindre, at naar Græsningen i Skoven skulde skiftes, som Selvejerne har paastaaet, saa vilde det være en Nødvendighed, at det omtalte Skovskiftes Mærkning vistes ham i Marken, for derefter at optage det paa Kortet og fraregne Græsningen paa dette Skiftes Indhold fra det hele; følge-

lig kunde Hr. Wissenberg ikke forbinde sig til det Maal, som er anført i Forretningen at afsætte og beregne Skiftet efter, men efter det Maal, som ham forevises af vedkommende i Morgen paa Marken.

I Henseende det andet og mindre Skifte, som Jens Bach ejer, Born-Skoven kaldet, beliggende midt i Sorring Mark, da renoncerer han paa Græsningen i samme for sig og Efterkommere, men forbeholder sig sin Ret til Grund og Træer.

Derefter Hr. Landinspektør Wissenberg, som til Markens Udsætning er antagen, proponerede følgende Plan – for det første for de Lodsejere, som har angiven sig her i Protocollen som virkelige Lodsejere.

1. Anders Rasmussen tillægges den halve Deel i Nord-siden af den saakaldte Høg-Tofte og det øvrige Agerland, han kan tilkomme; deraf tillægges ham i den østre Side af Lang-Bliborg paa Heeldams Blokker og Dybdals Blokker, de $\frac{3}{7}$ Deele af hans tilkommende Jorder, alt efter Taxation beregnet, og som henregnes til Udmark, og det da manglende tillægges ham i den østre Side af Dybdals Agre, samt i vestre Side af Jeppes Blokker og nordre Halvmaal, og bliver denne Lods vestre Skjellinie paa det nærmeste efter Selvejernes Agre i Dybdals Agre, og den østre Skjellinie bliver mod søndre Ende, efter det østre Heildals Blokker og gaar derfra Nord paa til Byens Dige.

2. Christen Lassen tillægges den vestre Side af Søndre Kjeldhauge Agre fra Diget ved Heden og øster paa hen til Selvejernes Agre, som er beliggende Nord for Christen Lassens Sted; det øvrige tillægges ham i søndre og vestre Ende af Kjeldhauge Agre og paa det østre af Teil Blokker og paa Agrene mellem Kræmmer Rinderne i Nord, hen til nordre Kræmmer Rinde. Loddens vestre Skjellinie bliver ved det nordligste Hjørne af Sønder Kold-(c.: Kaal) Haug-Agre ved Diget og gaar derfra Nord paa til den nordre Kræmmer-Rinde. Loddens østre Skjellinie bliver bestemt i næstfølgende Part.

3. Anders Lauersen beholder den liden Toftblok, som

er beliggende Sønden for det Hus, som beboes af Niels Eriksen, videre tillægges ham 13-14 Skpr. Agerland næst Norden hans Gaard paa Søndre Kalhaug-Agre fra Christen Lassens Skjel af og øster paa. Dette han endnu skulde mangle i de 4/7 Deele af hans Agerjord efter Taxation, som henregnes til Indmark, tillægges ham næst østen for Christen Lassens Lod paa det østre af Jeppes Blokker, paa det østre af nordre Halvmaal, samt paa det vestre af nordre Flad-Agre fra Diget ved samme og Sønder paa til Markskjel, og bliver Lodden op og ned lige bred. 3/7 Deele af hans Agermark tillægges ham næst østen for Christen Lassens Lod paa Kjeldhauge Agre og Kjeldblokker og Nord efter paa det søndre og vestre af Syvhøjes Agre, samt paa de østre Ender af Agrene under Syvhøje kaldet, og Nord paa indtil den saakaldte Toustrup Møllevej. – Denne Lods østre Skellinie begynder i den søndre Ende paa det Sted, som hans Toftlod paa Sønder-Kjeldhauge Agre gaar Øster paa, og sættes derpaa i lige Linie hen til bemeldte Toustrup Møllevej, tæt Vester om de seks saakaldte Syvhøje. Loddens vestre Skjellinie bliver saaledes bestemt, at Lodden bliver lige bred op og ned.

4. Til Skovgræsning fremgaar alt det, som er ansat til Hovedernes Græsning i Taksationen, og deraf tillægges Anders Lauersen tilkommende Andel i Forhold efter forangaaende Bestemmelse næst efter Jens Backs saakaldte og førømmeldte Nørskov-Skifte, og Vester paa, og vender i nordre Ende dels paa det Stykke, som er udlagt til Oustrup Mænd for hidtil hafte Græsning i Heden. – Christen Lassen tillægges saa Lod til Skovgræsning næst Vesten for Anders Lauersen, og næst Vesten for igen tillægges Anders Rasmussen sin Græsningslod i Vester hen til Klintrup Mark Skel og i Nord hen til Oustrup Mænd udlagte Stykke. Men, hvad som skulde være for meget eller for lidet til Skovgræsning i det anførte Stykke til de tre Mænd likvideres i Hedelodden.

5. Tillægges forømmeldte 3 Selvejere de Lyngjorder, som falder i deres forhen proponerede Agerlodder, og hvad

da Anders Lauersen endnu mangler, tillægges ham Norden for hans Udmarks Lod fra Toustrup Møllevej af og Nord paa hen til hans Skovgræsnings Lod. Loddens østre Skjellinie og Loddens vestre Skjellinie sættes paa det nærmeste i Sønder og Nord, saaledes at Hede- og Græsningslodden kan strække sig for hinanden.

Næst Vesten for denne Lod bliver Christen Lassen sin Hedelod tildelt, og næst Vesten for Christen Lassen tillægges Anders Rasmussen sin Hedelod, og Skjellinierne bestemmes ved disse paa den Maade, som sket er ved Anders Lauersens vestre Skjellinie af hans Hedelod.

6. Det Eng, som maatte falde i disse 3 Selvejeres forhen proponerede Agerlodder, tillægges dennem, og det manglende tillægges Anders Lauersen i Fuglekjær fra den vestre Side øster paa, og dersom han kan tilkomme mere, da tillægges ham det i den nordre Side af Lasses Hauge. Næst Vesten for Lasses Hauge bliver Christen Lassens sin Englod tillagt, og næst Sønden for igen, saa og Øster paa i Tyv-Kjær, bliver Anders Rasmussen sin Englod tillagt, ifald det kan strække sig saa langt i Øster.

Da Hr. Rosborg har angivet sig som Ejer af det øvrige i Byen, og altsaa ikke videre Delingsplan finder Sted for saa vidt Udskiftningen er mellem Lodsejerne, saa vil Hr. Landinspektør Vissenberg først fornemme, forinden han proponerede nogen speciel Plan imellem Hr. Rosborgs Bønder, ifald der attraas en speciel Udskiftning, om de i denne Forfættning anførte og navngivne Lodsejere er fornøjede med den proponerede Plan, eller og, hvad de derimod kan have at indvende, siden den specielle Plan mellem Hr. Rosborgs Bønder dependerer tildels af Planen, som bliver antaget eller bestemt for før omtalte 3 Selvejere.

Hr. Rosborg tilstaar ej at have noget imod den proponerede Plan til de tre forberørte Selvejeres Lodder, og at han for alle øvrige i Byen værende Beboere var ene Lodsejer.

Selvejerne erklærede ligesaa, at de intet havde imod Planen til deres Udskiftning at indvende.

Hvornæst Hr. Rosborg begærede, at hans Bønder maatte blive specielt udskiftet, og blev af ham opgivet følgende Bestemmelser, af hvilke tildels den specielle Udskiftning dependerer.

1. Til fælles Fædrift udtages alt Agerland, Engbund og Hede, som bliver Vesten for Linien, som drages fra den mellem Skjelhøje og efter det nordvestre Hjørne af Pottemager Blokker og følger sammes vestre Reen, og dernæst Sønder og Øster paa langs Sorring Møllevej indtil det kommer til Heden, hvorfra det sættes i Øster hen til Christen Lassens Agerland, der næst efter Hougaardsdiget, som er Norden for Dybdals og Plukkedals Agre, i Vester hen til det sydvestre Hjørne af Hønger (?) og derfra Sønder paa ned ad Plukkedal hen til østre Side af fælles Agrene Sønden for og derfra Sønder paa til Kæret mellem 3' og 4' Maal paa Aesbakket fra østre Side at regne.

I denne Fædrift nyder Gaardbeoerne Del enhver efter sit Hartkorn, hvorudi tillige indbefattes Kirkejorden. Det staar Hartkornsbrugere frit for at indtage af denne Fælleds Hede aarligen i det højeste 4 Skpr. Land à Td. Hartkorn i Grønjord og bruge til Udsæd. Ligesaa nyder Gaardbeoerne tilligemed Kirken Græsningsret i Fædriften efter Hartkorn, mens Husmand Jens Knudsen faar Græsningsret lige med andre Husmænd, dog uden Betaling. De to Selvejehusmænd, nemlig Johan Frederik og Jesper Jensen tillige med 20 Fæstehuse faar hver Græsningsret i denne Fædrift til en Ko og 5 Faar, hvorimod enhver af disse Husbeoere betaler aarligen til Hr. Rosborgs Fæstebønder for hver 2 Høveder 3 Mark, er for eet Høved 1 Mark og otte Skilling imod forsvarlig Græsning.

2. I Skoven bliver tillige fælles Græsning for Kalbygaards Gods Fæstebønder, Husmænd og de to Selvejehusmænd; men hvad Græsning er angaaende i Lundene ved Dal- og »Roetræ« Agre, samt Norden for Langagre efter Diget, da kommer det ind til Agerlodderne, ligesaa og det øster for Sinding Agre efter Diget.

3. Til et Skovgedhus udlægges det saakaldede: Balle-

Hauge og Øster Villingfald efter Diget, som fratages forlods fra Marken imod billig Godtgørelse, og Jorden, omtrent 4 Tdr. Lands Saalse, hvoraf tilkommende Beboere til Byen svarer i Græspenge 4 Mark.

4. Jens Jensen Snedker tillægges den halve Del af den saakaldede Høgtøft, imod derfor at erlægge til Gaardbeboerne 5 Mark.

5. Husmand Niels Nielsen, som bor Øster i Byen, beholder den liden Blok, som er beliggende Sønden for hans Hus og Have.

6. Hørgaderne og øvrige Indelukker bliver til fælles for Kalbygaards Gods her i Byen, og alt sammen som Gadejord agtes.

7. Husmand Jens Knudsens liden Ager Norden for Huset bliver udenfor Beregningen.

8. Kirkejorden til Dallerup Kirke, staaende for 1 Td. 2 Album Hartkorn, bliver at udlægge for dens Anpart i Ud- og Indmark, for saa vidt det er udenfor Fædriften, paa to Steder, nemlig det halve paa Krogen af den nordre Ende af Grysborg, og den anden halve Del paa Byens og Kirkens Schalholm i Vester efter det vestre af de gamle Kirkeagre fra Markskellet og Nord paa, saa at det Eng, som bliver i sidstnævnte Lod, tillægges Kirken imod derfor at qwilttere Agerland efter Taksation, saavel paa Schalholm som Grysborg, hvert Sted lige meget.

9. Hvornæst Hr. Rosborg begærede, at enhver Hartkornsbruger maatte blive sin Ud- og Indmarkslod efter Hartkorn tillagt, saa og Englod, og som Følge af foranførte Poster proponerede Hr. Landinspektøren Planen saaledes:

10. Til Udmarkslodder bestemmes alle de Jorder, som bliver mellem Fædriften paa den ene Side og Christen Lassens og Anders Lauersens nordre Lodder paa den anden Side fra Sorring Møllevej og Nord paa til Heden i hvilke Jorder Niels Sørensen Pottemager, Niels Jensen Elkjær, Knud Jensen og Thomas Jensen bliver tillagt deres Udmarkslod, mellem dem efter Hartkorn, og tages

da i Nord Niels Sørensen Pottemagers, næst Sonden for Niels Jensen Elkjærs, og dernæst Knud Jensens og i søndre Side Thomas Jensens.

11. Videre udlægges til Udmark Kældhauge Agre, Tingsted – Syvhøjes – og Kroget-Agre samt Børretangsblokker og Løjenhalds Fald, samt Sandagre og Villing Fald, endvidere alle de Jorder, som er beliggende Sønder for Haugens Dige imellem Fædriften og Anders Rasmussens Lod, undtagen det, som bliver at tillægge Husmand Jens Knudsen, som tillægges efter sit Hartkorn 3 Skp. 2 Album, saavel Agerland som for Engbund, Dybdals Ager. Disse Udmarksjorder deles efter Hartkorn mellem de øvrige 9 Gaardbeboere og tillægges da:

a. Mogens Jensen næst Østen for Anders Lauersens nordre Lod paa Kaldhauge, Tingsted- og Syvhøjes Agre i Øster efter det nordvestre Hjørne af Geistoften.

b. Peder Johansen tillægges sin Lod næst Østen for paa de østre Ender af Kaldhauges og Tingsteds Agre samt paa Krogetagre, Børrelangs Blokker og paa Løjenhøjs (Loddenhøjs) Fald.

d. I Fald der bliver noget tilbage af Løjenhøjs Fald, bliver det tillagt Niels Hansen, som ogsaa tillægges Sandagre og Villings-Fald i Øster efter Diget, og det manglende paa Blokkedals Agre og Bliborg imellem Jacob Pedersen og Peder Jensen Skrædders herefter proponerede Udlod.

e. Erik Christensen tillægges sin Lod i den østre Side af Aesbakken og Langberg Ager Maal, næst op ved Dallerup Mark fra det søndre Markskel og Nord paa.

f. Laurs Pedersen tillægges sin Udlod, næst Vesten for sidste, mellem samme og Fædriften paa Aesbakken og Langberg Agre fra Vasen ved Tørvemosen og Nord paa.

g. Jacob Pedersen tillægges sin Lod næst Norden for de sidstnævnte 2 Lodder paa Hedeblokkerne ved Fæstien samt paa det vestre af Plukkedals- og Bliborg Agre.

h. Niels Pedersen Gesius tillægges sin Lod næst Vesten for Anders Rasmussens Lod paa Lang Bliborg Agre og Blokkerne Norden for.

i. Peder Jensen Skrædders Enke tillægges sin Lod næst Vesten for sidste paa Blokkedals- og Bliborg Agre.

12. Det Agerland, som enhver da endnu skulde mangle, tillægges dem paa følgende Maade:

a. Niels Pedersen Gesius tillægges 3 à 4 Skæpper Land Østen for hans Gaard, og det, der mangler, tillægges ham paa Hede- og Norden Flad Agre næst Østen for Anders Lauersens Lod.

b. Peder Jensen Skrædders Enke tillægges sin Lod næst Østen for paa Hedekjær-Agreledet, paa Sønder Fladagre, samt 4 a 5 Skpr. Land Østen for hans Gaard paa Gadagre.

c. Jakob Pedersen tillægges sin Lod næst Østen for sidstmeldte Lod paa Hedekjærs Agre og Bindagre samt paa Gadagre.

d. Knud Jensen tillægges sin Lod paa Toftjorden Sønden for, samt paa Stensagre og det nordre af Schalholm saa og de søndre Ender af Skeegaard og Baggaarden samt det meste af Erik Christensens Toft, som bestemmes saaledes, at dette Skel bliver 25 Alen Vesten for Erik Christensens Gaard.

Anmærkning til d. : Knud Jensen tillægges sin Lod næst Østen for paa Søndre Bind Agre, samt paa Stens Agre og Tofterne Sønden for hans Gaard.

e. Thomas Jensen tillægges sin Lod paa Toftjordene Sønden for samt paa Stens Agre og det nordre af Schalholm saa og de søndre Ender af Skeegaard, Baggaarden samt det meste af Erik Christensens Toft, som bestemmes saaledes, at dette Skel bliver 25 Alen Vesten for Erik Christensens Gaard.

f. Erik Christensen tillægges sin Lod næst Norden for paa Baggaarden og Skeegaarden, samt paa det sønder af Dal- og Roetræ- og Lundhøjs Agre, og bliver Skellet efter det nordøstre Hjørne af Laurs Pedersens Kalhauge.

g. Laurs Pedersen tillægges sin Lod næst Norden for paa det søndre af hans Toft, paa det nordre af Baggaarden og Skeegaarden, samt paa Dals- Roetræ- og Lundhøjsagre.

h. Mogens Jensen tillægges det af Sønder Kalhaugs Agre,

som er beliggende imellem Anders Lauersens Lod og Geistoft, og det da manglende paa Brendberg Blokker, Sind Agre og Terp Engé, saa og paa de søndre Ender af Alle- og store Lang-Agre mellem Peder Johansens og Niels Hansens herefter bestemmes de Lodder.

i. Peder Johansen tillægges Geistoft, og det da manglende paa Bred Agre samt lidet paa Toft-Agre og Roctræ Agre imellem Mogens Jensens og Laurs Pedersens Lodder.

k. Niels Sørensen Holm tillægges det af Grysborg og Krogen, som maatte blive tilbage Sønden for Kirkelodden, og det da manglende i nordre og vestre Ende af Oles Toft, paa Sverrigs Blokker, saa og paa det nordre af Klip-Toft Lergravs Agre og Sanddal, og begyndes Skellinien imellem Niels Hansens og Niels Holms Hauger, Norden for Gaarden.

l. Niels Hansen tillægges det øvrige af Oles Toft samt de søndre Ender af Lergravs Agre og Klip Toft, saa og Møesbrønds Blokker og Agre samt paa det nordre af store- og lille Langagre.

m. Niels Jensen Elkjær tillægges et Forlag Sønden for Gaarden, og det manglende næst Sønden for sidste Lod paa Billes Agre, Lergravs Blokker og Tver Agre, samt paa Kjeld Agre og lidet paa Toft Agre i Øster hen til Mogens Jensens Lod.

n. Niels Sørensen Pottemager tillægges sin Lod imellem sidste og Laurs Pedersens Lod, paa Laurs Pedersens Toft, Bylles Agre, Toft- Dal- og Tver Agre i Øster hen til Peder Johansens Lod.

13. I Henseende til Engene proponeres følgende Plan.

a. Tillægges enhver det, som falder i deres forhen bestemte Agerlodder.

b. Laurs Pedersen tillægges Snog-Eng, og i Fald noget skulde mangle, likvideres det med Markjord.

c. Mogens Jensen tillægges Sinding Eng og Peder Johansen tillægges Sigen Østen for Bred Agre. Disse to Mænd samt Niels Sørensen Holm tillægges det øvrige Eng, som bliver Østen for Selvejernes Lodder ved Oustrup og Rø-

gind Marker i Tyvkjær og Løg-Enge og tages da i vestre Side:

Mogens Jensens, dernæst Peder Johansens, og i Øster til Niels Sørensen Holm, og hvad som skulde være for lidet eller meget i disse Enge til disse Mænd, da liquideres det med Indmarker Jorden.

d. Til de øvrige 9 Mænd udtages til Hovedeng den saakaldte Breed Sig beliggende ved Dallerup Skel imellem Kirkens og Anders Lauersens Lod, og bliver det tagen fra østre Side af:

Niels Hansen, Niels Jensen Elkjær, Niels Sørensen Pottemager, Erik Christensen, Thomas Jensen, Knud Jensen, Jacob Pedersen, Peder Jensen Skrædders Enke, og i vestre Side tages Niels Pedersen Gesius's, hvorved dog er at agte, at de 5 Mænd, som haver deres Agerlod i den søndre Mark ved denne Eng, tillægges deres Englod udenfor forhen bestemt Tur, saaledes, at Engen bliver tilgrænsende til deres Agerland.

14. Vejene angaaende.

a. For at Laurs Pedersen og Erik Christensen kan komme til deres Udmarkslodder afsættes en Vej enten i østre eller vestre Side af Niels Hansens Lod, og dernæst i Vester hen til Laurs Pedersens Lod. I øvrigt følger de Gaden og det saakaldte Hougaards Dige.

b. Vejen til Kalbygaard, som gaar gennem Dybdal bliver som forhen.

c. Vejen til Dallerup bliver fra Byen af og Sønder paa, indtil den kommer til Knud Jensens Lod, hvornæst den sættes i Skjellinien imellem Knud og Thomas Jensens Lodder hen til Breed-Sig og dernæst øster paa til den gamle Vej.

d. For at komme til Englodderne i Breed-Sig afsættes en Vej i nordre Side af Englodderne, og for det øvrige benytter de sig af den under c. bestemte Vej.

e. Vejen til Toustrup sættes i den nordre Side af Laurs Pedersens Lod, saa og paa Grysborg i den nordre Side af Niels Holms Lod. – Men i Anledning heraf, saa tillægges

Niels Nielsen for den søndre Ende af hans Ager Vederlag næst østen for den nordre Ende.

f. Den saakaldte Terp Vej sættes i den søndre Side af Niels Holms Lod.

g. Til Forte for Byens Fædreift udlægges 25 Alens Bredde paa det Sted, hvor Oustrup Vejen nu gaar, undtagen at den østre Ager i Oles Toft udlægges til Forte, saa og naar Forten kommer mere Sønden for det lidet Kjær, som er beliggende Sønden for Borretougs-Blokker; saa sættes den i Øster efter det sydøstre Hjørne af bemeldte Fald, og Norden for Forten bliver Oustrup Vejen gaaende paa gammel Sted.

h. Den saakaldte Toustrup Møllevej bliver gaaende paa gammel Sted.

i. Klintrup Vejen bliver ligeledes gaaende paa gammel Sted.

k. Ligesaa bliver Sorring Møllevej gaaende paa gammel Sted.

l. Præstevejen fra Linaa til Dallerup bliver gaaende under Bakkerne paa sædvanlig Sted.

m. I Fædriften og Skoven bliver de fornødne Veje, saavel til Byerne saa og til Englodderne gaaende paa gammel Sted.

15. Anders Lauersen tillægges den vestre Ende af Mogens Jensens Hauge Norden for Gaarden efter Skjellinie paa Sønder Kalhauge Agre, imod derfor at give Vederlag i hans Toft Lod Sønden for Gaarden.

16. Over Gaden bliver de fornødne Veje gaaende paa Gaden, saavel for Selvejere som Fæstebønderne.

17. Birkedam og Johannesdam bliver til fælles Vandsteder for Byen med flere Vandsteder, som de kan anrette.

18. Ingen Ler maa graves paa Gaden.

19. Lodderne tiltrædes til forestaaende Rugsæd, og forinden udsættes af Landinspektøren, dog at det er Beboerne uformet at fælde i deres Lodder i Ormemaaneden, hvad de vil have til Rugsæd.

Saaledes er da vedtagen og forrettet, som med alle Vedkommendes Underskrifter bekræftes.

Datum Aastedet i Sorring ut supra.

Bylow. Lanng. Leegaard. F. Wesenberg.

Som Lodsejere underskriver

Rosborg. Jens Nielsen Bach. Anders ALS Lauersen.

Christen Lassen med paaholden Pen.«

(Efter Lærer Asbæks Afskrift).

Se iøvrigt Schythes Bemærkning angaaende Udskiftningen Side 53.

I 1792 var her 17 Gaarde med tilsammen 44 Td. 3 Skp. 1 Fdk. Hartk. I 1810 var her 15 Gaarde og 24 Huse, i 1880 12 Gaarde og 40 Huse. Paa Marken var 1810 1 Gaard og 6 Huse, i 1881 6 Gaarde og 4 Huse.

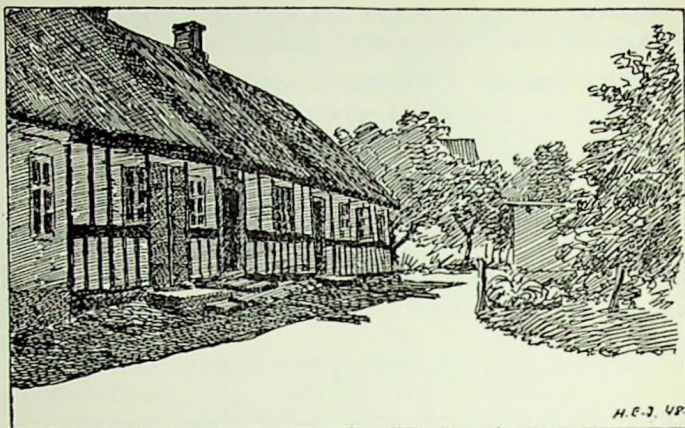
Lærer Asbæk opgiver efter Matriklen 1688 Gaardenes Antal og Hartk. saaledes: Der var kun 6 Gaarde i Sorring:

1. »Den store Gaard«, 14 Td. Hartk. ejedes af Laurits Andersen og Jørgen Nielsen.
2. 13 Td. Hartk., ejedes af Peder Jensen og Anders Christensen.
3. 13 Tdr. Hartk., ejedes af Jens Rasmussen og Rasmus Poulsen.
4. 8 Tdr. Hartk.
5. 8 Tdr. Hartk.

Disse Gaarde var saakaldte Ryttergaarde. Desuden var der en Parcel

6. paa 1 Td. Hartk., som ejedes af Løjtnant Meyer i Dallerup, som tidligere er nævnt. Gaardenes samlede Hartkorn stemmer saaledes ikke med Tallene i ovenstaaende Opgivelser.

I Begyndelsen af forrige Aarhundrede var Sorring »en

44. Sorring gamle Skole.

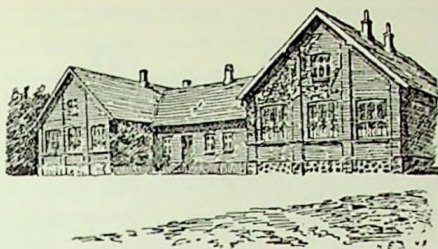
af de elendigste Landsbyer her omkring«, siger L. Lassen. »Nu er den udstykket i det uendelige, og ingen Gaard har 3 Tdr. Hartkorn, og dog bor de allerfleste hyggeligere og faar mere sund og god Kost, end Beboerne af de store Gaarde den Gang fik.«

Skolen er bygget 1835. Den oprindelige Bygning, et gult Bindingsværkshus med en nyere Tilbygning, ligger endnu i Byen Syd for Gadekæret. Den nuværende Skole er opført 1901. Ved den er ansat en Førstelærer, en Andenlærer og en Forskolelærerinde.

Gaardene i Byen er eller har været følgende (efter L. Lassens Optegnelser, tilføjet Matrikelsnumre samt Ejere efter 1880):

1. En sammenbygget Gaard. I dens søndre Side boede Laurs Pedersen, der var her 1787 og døde 1816. Efter ham fulgte Sønnen Peder, † 1825, 27 Aar gammel. Hans Enke blev gift med Niels Christensen, som endnu levede 1882.

Han solgte Gaarden til Sønnen Niels Nielsen, der atter solgte den til Thomas Christiansen, som var Sognefoged. Derefter ejedes den af Malthesen, Niels Busk Sørensen, dennes Broder Rasmus Busk og nu af Kr.

45. Sorring Skole fra 1901.

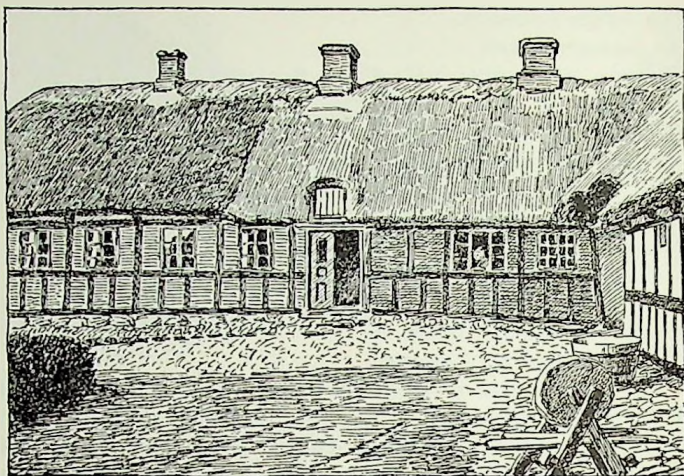
Ørbæk Sørensen. (Matr. Nr. 1). Fra denne Gaard er Dal-lerup Fattiggård komet.

Den anden Del af Gaarden (Matr. Nr 2) behoedes 1792 af Erik Christensen, † 1832. Han efterfulgtes af sin Søn Rasmus Eriksen, † 1870, hvis Søn Erik Rasmussen fik Gaarden efter Faderen. Hans Søn Jakob Ib Rasmussen har den nu.

2. En Gaard behoet 1787 af Niels Sørensen Pottemager († 1800) og derefter af hans Søn Søren Nielsen († 1835). Efter ham fulgte Svigersønnen Peder Nielsen, der var Sogneforstander og havde flere Bestillinger. Han døde 1864 og efterlod en Datter, der blev gift med Jens Andersen. – Til ca. 1925 ejedes Gaarden af Søren Peder Nielsen, der omtales andensteds. Han solgte til Thorvald Kjær. Da Gaarden brændte kort efter, flyttede han den op paa Marken bag Missionshuset. Ca. 1930 solgte han til Bjerregaard. Nuværende Ejer er Svendsen. (Matr. Nr. 3a).

3. En sammenbygget Gaard. I dens østlige Del boede i 1763 og 1792 Niels Jensen Elkjær og siden hans Søn Hans Nielsen Elkjær, som kørte med Potter. Han døde 1837, hvorefter Sønnen Anders Hansen fik Gaarden, solgte Indmarken og udflyttede Gaarden. Han levede 1882.

Gaardens vestlige Del havde Thomas Jensen († 1806) og senere Sønnen Rasmus Thomsen († 1852), der købte den 1813 for 450 Rdl. Dennes Søn Thomas Rasmussen († 1871) udflyttede Gaarden og solgte den til sin Sviger-

46. Gammel, nu ombygget Gaard i Sorring.

søn Peder Nielsen Kande. (Matr. Nr. 4a).

4. En Gaard, der 1792 var fæstet af Jens Knudsen, som hængte sig i 1802, derefter af Niels Jensen Røgen († 1825). Rasmus Mortensen, der havde ejet en Gaard i Bjertrup, købte den siden, men solgte den for Gæld til Sognefoged Christian Mikkelsen, † 1876, hvis Søn Niels Peter Christiansen derpaa overtog den. – Den ejedes siden af Johan Bak, derefter af Slagter Jørgensen, Laurs Mikkelsen – og nu af Marius Pedersen (Volstrup). Matr. Nr. 6a.

5. Her boede Niels Jensen Elkjær, † 1804. Han fulgtes af Sønnen Jens Nielsen Elkjær, der døde 1833. Sidstnævntes Svigersøn Niels Pedersen solgte Gaarden til Jakob Kjær. Gaarden gik derefter i Handelen til Jens Tind, Anders Pedersen og Jens Olesen, der havde den 1882. Han var fra Herregaarden. Efter ham kom en anden Jens Olesen fra Tinning († 1945), og hans Søn Chr. Olesen har nu Gaarden, der er helt ombygget. Matr. Nr. 7a. (Fig. 46)

6. 1747 var Peder Gesius Fæster; han døde 1772. Efter

ham kom Ole Gesius, som levede 1786. Han var forfalden til Drik, fortæller L. Lassen. Da han engang paa Hjemvejen fra Aarhus kørte over Herskind Mark, tog han sin Træsko og brølte i den. Bytyren, der stod i Nærheden har vel ment, der blev gjort Indgreb i dens Rettigheder, for den sled sig løs og anfaldt ham. Han tog da en Vognkæp og dræbte Tyren med. Hans Yndlingsed var »Kraft fortære mig!« – og han døde da ogsaa selv af en Kræftsygdom. Siden fik Jens Poulsen Gaarden († 1832) og derefter Niels Poulsen († 1836). Sidstnævnte blev gift med forriges Enke. Gaarden blev derpaa solgt til Anders Hansen, der delte den i flere Parceller og udflyttede den. Siden overdrog han den til Sønnen Peder Andersen, der igen solgte den til sin Broder Hans Andersen (levede 1882). Stedet i Byen har nu Niels Karl Rasmussen. (Matr. Nr. 8a).

7. Peder Jensen Skrædder døde her 1791 (1817?). Hans Enke blev gift med Niels Sørensen Kande, † 1867. Dennes Stedsøn Anders Pedersen fik derefter Gaarden, som ejedes 1882 af Rasmus Sørensen (kaldet Bonde). Det har oprindelig været en stor Gaard, men den er blevet udstykket i en Mængde Parceller. Matr. Nr. 9a.

(Matr. Nr. 10a), som Lassen ikke nævner, ejedes af Peder Knudsen, der var Murer og havde været i Amerika (omtales andensteds), derefter af hans Søn Rs. Knudsen. Nu ejes den af Bråuner.

8. Fæsteren af denne Gaard var Anders Høgh, der døde 1817. Efter ham fulgte Sønnen Niels Rasmussen (?) Høgh, der var her i 1864 og endnu i 1880'erne. »Høghgaarden« er endnu i Slægtens Eje. Matr. Nr. 14a. En ret ny Gaard i Byens sydvestre Hjørne, »Dybdalsgaarden«, er skilt fra Hovedgaarden og bygget 1905 af Kr. Hansen. Den ejes nu af Sognefoged Niels Jensen.

(Øverst paa nordre Side af Gaden ligger nu en Gaard (Matr. 31a og b og 13 l). Den er sammenkøbt af Chr. Røddik (Pottemager). Hans Søn Niels Røddik solgte Gaarden, da han var blevet Mormon, og rejste til Utah. – Gaarden ejedes siden af Jens Overgaard Nielsen og nu af Otto Boye).

9. »Herregaarden« er Navnet paa en gammel Bindingsværksgaard med et særegent malerisk Præg. Den er antagelig bygget omkr. 1792. I 1769 købte Anders Laursen Gaarden, som han udstykkede og selv beholdt Hovedparcellen af. Efter ham nævnes som Ejere Rasmus Ører, Amtsfuldmegetlig Tolstrup, Niels Møller fra 1826 eller 27 og Ole Jensen, der købte den for 900 Rdl. og senere delte Ejendommen mellem sine Børn. Efter hans Død 1881 ejedes Hovedparcellen af hans Svigersøn Jens Nielsen, derefter af dennes Søn Ole Nielsen, som ca. 1917 solgte til Bager Laursen, Sjelle. Senere Ejere er Rs. Hansen, Rs. P. Kajhøj og nu Johs. Hansen. Matr. Nr. 10g og i.

10. I denne Gaard døde i 1801 Mogens Jensen, hvis Søn Søren Mogensen fik Gaarden efter Faderen og døde 1852. Han flyttede Gaarden ud paa Marken, og den købtes da af Niels Hansen. Han solgte en Del af Jorden og nedlagde Gaarden. Resten af Ejendommen blev lagt under den Gaard, han ejede, og siden overladt til Rasmus Nielsen.

(Her maa vist være Tale om Resterne af den saakaldte »store Gaard« (Matr. Nr. 15), hvis Jord er delt mellem mindst 10 Ejendomme paa Sorring Mark foruden Skolens og Gartnerens Jord. Dens Brønd, som nu er Skolebrønd, skal være blevet tilkastet, fordi en Hest faldt i den for Jens Mogensen (Mogens Jensens Fader). Senere blev det til et Sagn om, at der skulde være gemt en Guldrok i Brønden. Murer Peder Knudsen tog sig for at undersøge den, men fandt kun Skelettet af Hesten).

11. Jacob Villumsen, som døde 1832, solgte af Armod denne Gaard til Eskild Andersen, som igen solgte den til Christen Røgen for 200 Rdl. I 1829 købte Jens Rasmusen Gaarden for 600 Rdl. Han døde 1870, og efter ham kom hans Søn Rasmus Jensen, som solgte Gaarden til Johan Nielsen (kaldet Storm Johan). Den laa, hvor Dyr-lægestedet nu er, men er helt udstykket. (Matr. Nr. 11 l m).

12. Efter Niels Hansen, som døde her 1808, fulgte vistnok Jens Madsen († 1829). Siden ejedes Gaarden af den

forriges Søn Hans Nielsen, † 1868. I hans Tid brændte den og blev saa flyttet ud paa Marken. Efter Hans Nielsen fulgte Sønnen Niels Hansen og siden Anders Boring, Jens Tind og Rasmus Nielsen, hvilken sidste var her i 1882. Gaarden kaldes nu Sorring Østergaard (Matr. Nr. 13a). Den ejedes siden af Laurs Vestergaard, hvis Enke giftede sig med Ole Holm, som døde 1930. Nu ejes den af Aage Christensen. Et lille Folkeminde knytter sig til denne Gaard. Her sad en gammel Mand tilhuse, som var noget klog. Saa kom der Ild i Gaarden, og da rendte denne gamle Mand rundt om Ilden, og den fulgte ham lige i Hælene. Han fik saa Vinden til at vende sig, og den stannede saa, ellers havde hele Byen brændt. Meddeler-sken, Elisabeth Munk i Brædstrup, siger: »Det er fortalt mig af min Fader, som dengang var en bitte Dreng, og han saa det. Han spurgte siden Manden, om han ikke vilde lære ham det, men det vilde han ikke, han sagde, der var Synd ved det. Der ligger en Høj uden for den Gaard, som kaldes Sorring Loddenhøj (Begivenheden foregik altsaa før Udflytningen fra Byen). Den samme gamle Mand sad en Juleaften ved en aaben Kakkellovn og varmede sig, og han satte sine Fødder op paa den. Saa sad han med nogle Bøger og smed dem den ene efter den anden ind i Ilden. Min Fader sagde saa til ham, hvi han brændte nu hans Bøger. Jo, sagde han, for nu levede han ikke flere Juleaftener, og saa skulde der ingen have dem efter ham og bedrive mere Synd med dem. Han døde ogsaa inden den næste Juleaften«. (Evald Tang Kristen-sen: Danske Sagn, ny Række V, S. 188-89).

13. Kudskgaarden. Her boede Søren Nielsen Kudsk, som døde 1786. Efter ham fulgte Sønnen Niels Sørensen Kudsk, der maa være den Mand, som i 1792 kaldes Niels Sørensen Pottemager. Hans Enke døde 1799. Gaarden gik da over til Sønnen Søren Nielsen Kudsk, † 1832 og derefter til dennes Søn Niels Sørensen Kudsk, † 1866. Han efterfulgtes af Svigersønnen Jacob Kjær. Senere har Gaarden været ejet af Søren Jensen og Anders Sørensen, Heste-

handler Ole Steffensen, Jakob Jakobsen, flere Medlemmer af Familien Kirkegaard fra Kolt, Jens Hansen, som solgte i 1946 til Kr. Mønsted. – Fra Gaarden er udskilt den Gaard, som ligger oven for Dallerup Mejeri (Fig. 15), og ligeledes Sorring Damgaard. Gaarden er udflyttet S.V. for Loddenhøj og kaldes nu »Sverrig«. Selve Gaardstedet i Byen ejes af Frands Jessen.

Et Hus i Byen kaldtes i 1812 Pustervig, et andet Krogen.

Paa Sorring Mark har der ligget to store Damme, nemlig »Johannes Dam« paa Sorring Damgaards Mark og »Birthes Dam« paa Carl Jensens Mark. Sidstnævnte er ved en Forvanskning bleven til »Birkedammen«; »men der ligger nok to Tragedier bag disse Navne,« skriver Lærer Asbæk. Birthes Dam eller Birkedammen er i sin Tid bleven brugt af Byens unge Karle til Badested, og herom findes et snurrigt lille Aktstykke, tilsendt af Lærer Asbæk. Det lyder saaledes:

»Begjæring til Sorring Byes Befolkning.

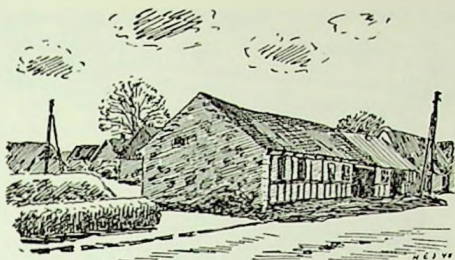
Vi underskrevne bede herved Sorring byes Befolkning om Tilladelse, til at bade og svømme i Birkedammen.

(Med eders blotte Tilladelse er vi næppe hjulpen) – disse Ord i Parentesen er atter overstregede. – Vi ønske Eders Tilladelse eftersom Peder Kristensen og hans Sønner ere gaaede frem, hvilket jo nok er Eder bekjendt og vi bede Eder derfor hævde den Ræt, til Birkedammen, der fast er givet Eders Formænd og Fædre Aaren 1792 og 1812.

Sorring den 13. Juli 1879.

Sognefoged Tomas Kristiansen bedes fremme oven staaende begjæring. (10 Underskrifter).

Wi undertegned Har ikke noget imod for vort Wedkommende at enhver Svømmer og Bader Sig i Birkedammen Saameget di Løster.« (10 Underskrifter).

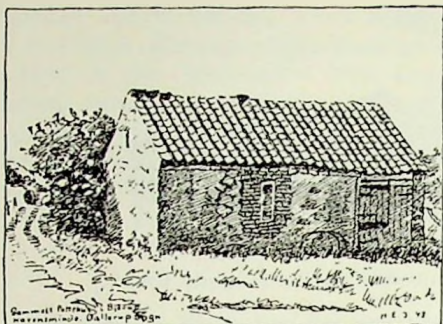

47. Gammelt Potttehus paa Sorring sdr. Gade.

POTTEMAGERIET.

SORRING har fra gammel Tid været Centrum for en meget betydelig Lervareindustri. Varerne kørtes af Beboerne, tildels med Studebefordring og ad daarlige Veje, rundt om i det meste af Jylland og solgtes haade i Købstæderne og paa Landet. Ja, helt ud til Vesterhavet er de kommen. Det var især »de røde« (eller nærmest gule) Lerpotter, der var efterspurgte. Virksomheden kan spores tilbage her paa Egnen til omkring 1700. Lærer Niels Asbæk har paaavist (»Pottemageriet paa Sorringegnen« i Aarb. St. Aarb. 1924), at Folk er kommen fra Gesing i Djursland og har nedsat sig som Pottemagere i Sorring. Om de nu har lært Haandværket her, som Asbæk mener, eller de har medbragt det fra deres Hjemegn i Djursland, som antaget af Dr. phil. Helge Søgaard (»Lidt om Pottemageri og Folkekunst i Gjern Herred« i Østjydske Hjemstavn 1940), er foreløbig uafgjort.

Omkring 1735 klager Pottemagerne i Købstæderne over, at deres Værkfæller paa Landet gør Indgreb i deres Næring. I den Anledning udarbejdede Regeringen en Statistik over samtlige Pottemagere i alle Landets Købstæder. Af denne fremgaar, at der i disse ikke var flere Pottemagere dengang end i Landsbyen Sorring alene – saa det var ikke saa sært, at de Købstadsfolk klagede sig. Aaret efter (1736)

48. Pottebrændingshus i Bjarup ved »Karensminde«.

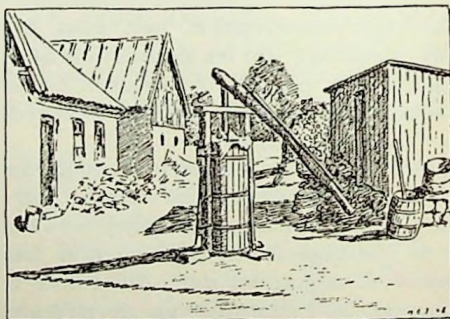
udgik der Reskript om, at det blev forbudt alle Pottemagere paa Landet at falbyde røde Potter og Lervarer (de sorte Potter, Jydepotterne, maatte derimod sælges af Landboerne). I Praksis blev Reskriptet dog ikke overholdt, og de Sorring Pottemagere fik da Lov

til uantastet at fortsætte deres Virksomhed.

Denne voksede betydeligt gennem det 18. og 19. Aarhundrede. I 1840 var der i Sorring 40 Pottemagere, i 1870 70. Fra den Tid er Industrien gaaet tilbage, saaledes at der i 1926 kun var 14 i hele Sognet. Nu (1943) er der i Sorring kun 4 Pottemagere tilbage.

I sidste Del af forrige Aarhundrede var der et Pottemagerværksted med tilhørende Brændeovn ved de fleste Gaarde og mange Huse i Byen og paa Marken. »Tagene paa disse Huse var af Tegl og Væggene som Regel hvidkalkede,« skriver Asbæk. »De lavede stærkt op i Landskabet og bidrog til at give Egnen sit Fysiognomi. Ikke uden Grund har Egnen faaet Navnet: »Danmarks Pottetegn.«

Ved Midten af det 19. Aarhundrede havde Virksomhe-

49. Leræltmaskine til Hestekraft.

50. Pottemager Knud Jensen ved Arbejdet.

den her paa Egnen sin Blomstringsperiode, og flere Pottemagerfamilier flyttede siden til. Blandt de sørende inden for Industrien nævnes Slægterne Yde, Kajhøj, Røddik og Borre.

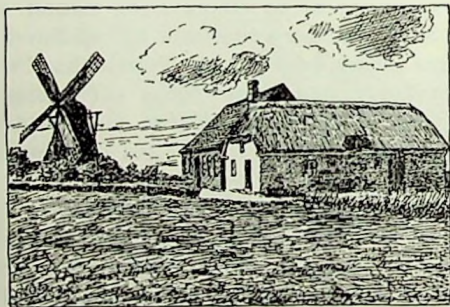
Lervarerne laves af to Slags Ler: Rødler og Blaaler. Den første Slags har der været nok af ved Sorring, («fælles Potteler» ses afsat yderst paa Toustrup Mark paa det gamle Sognekort), den sidste Slags (et særlig fint Blaaler) maatte derimod hentes udefra. Det købtes omkring 1820 i Galten for 3 Mark pr. Læs. Nu hentes det fra Stilling.

»Naar der brændes Potter,« skriver Asbæk, »samles der gerne mange, baade unge og gamle, for at gøre dem Selskab, som skal vaage og passe Ovnene. En, som kan fortælle Historier eller synge, er velkommen, da Tiden »forkortes« ved Skæmt og Løjer.

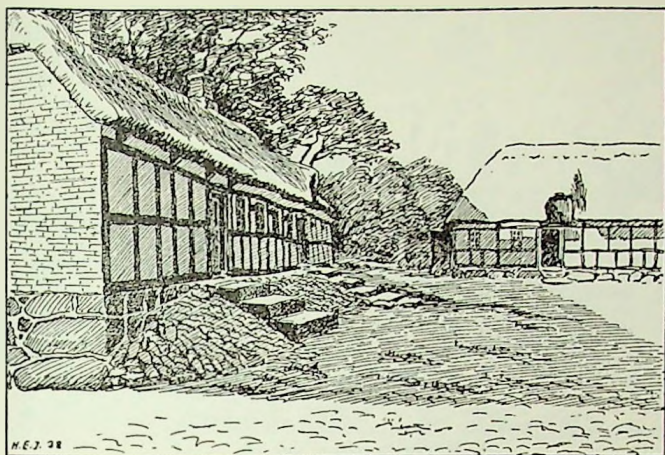
I forrige Tider, da Nydelsen af Spiritus var almindelig, blev der drukket adskillige Potter Brændevin ved en saadan »Pottebrænding«, og da kunde Løjerne blive ret støjende og raa; men nu er det helt aflagt, og der er en vis Poesi over en saadan Aften. Der kunde gerne skrives »Potteovnssjov« om det i Lighed med »Teglovnssjov«. Bevidstheden om, at de færdighrændte Lervarer i en saadan Ovn har en Værdi af mange hundrede Kroner, bidrager ogsaa til at sætte Stemningen op hos Pottemageren. Nu høster han Lønnen for flere Maaneders slidsomt Arbejde i klingende Mønt.«

I de sidste Aar er der startet en Lervarefabrik »Østjyden« i Sorring; men den har haft store Begyndervanskeligheder, bl. a. Materialemangel, som Tiderne fører med sig. – For øvrigt har der ogsaa været Pottemagere i Toustrup og Dallerup, deraf endnu 1 ved Toustrup Station.

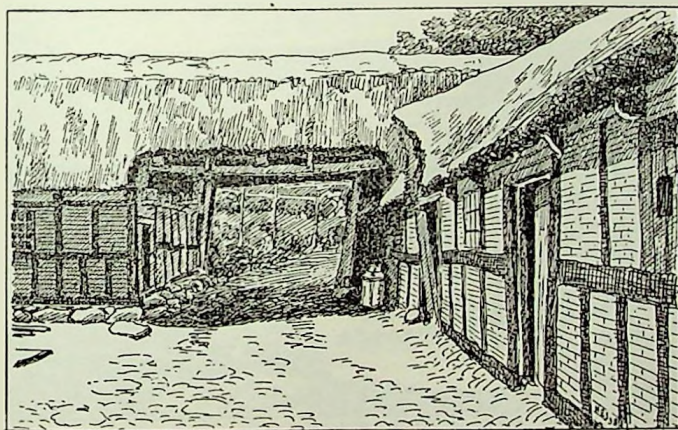
BILLEDER FRA SORRING.

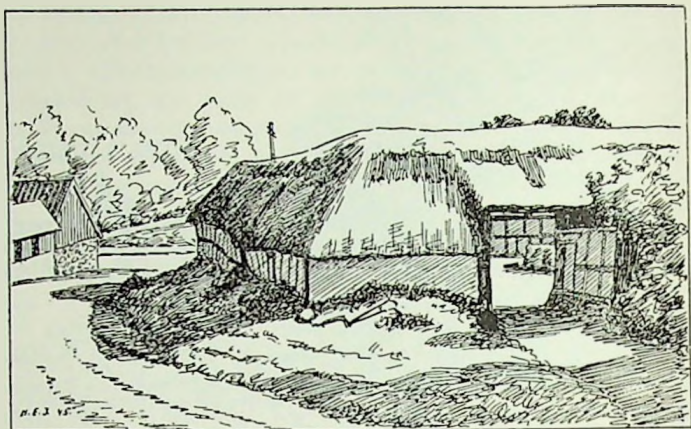
51. Sorring gl. Mølle, nedreven 1927.

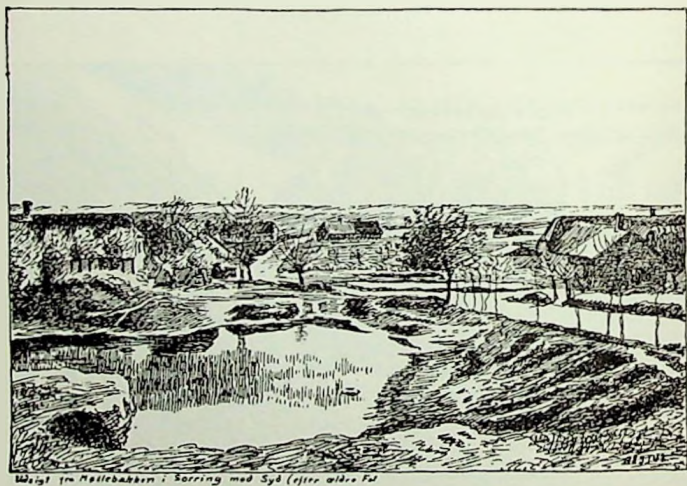
52. Herregaarden, Stuehuset og nordre Længe.

53. Herregaarden, Porten set fra Gaardspladsen.

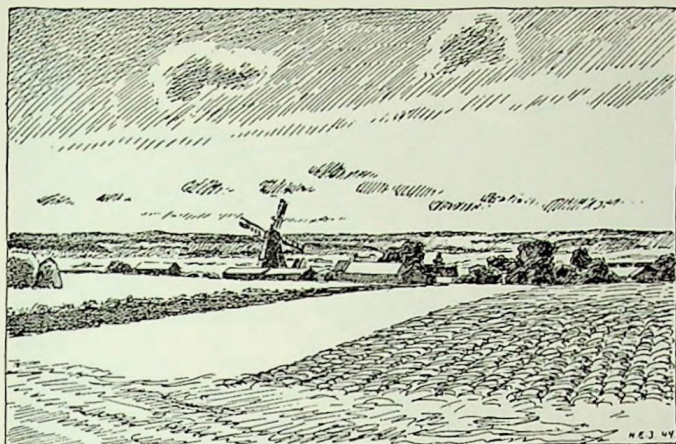

54. Herregaarden set fra N. Ø.

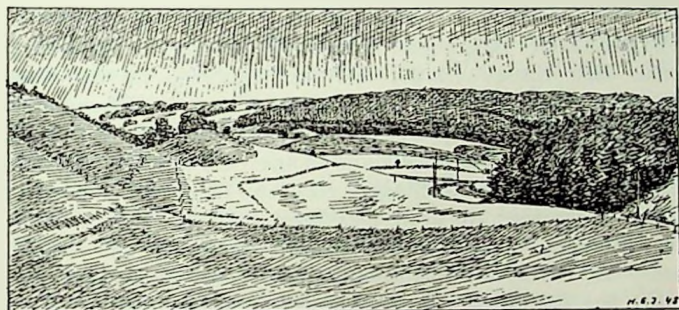

Udsigt fra Møllebakken i Sorring mod Syd (efter ældre Fot)

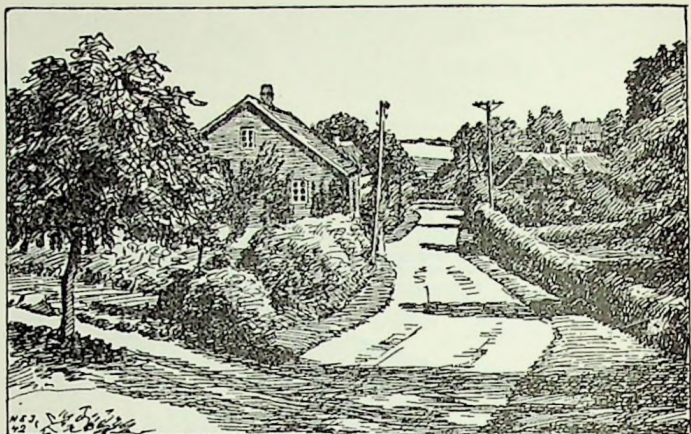
55. Gammelt Billede fra vestlige Del af Sorring.

56. Udsigt fra Sorring Møllebakke mod Sydvest.

57. Udsigt gennem Dybdal mod Syd.
(I Baggrunden Ulhøj og Kalbygaards Skov).

58. Søndre Gade før Omlægningen 1942.

TOUSTRUP.

TOUSTRUP ligger paa et mod Øst skraanende Bakkehæld. Her findes Skole, Forsamlingshus, Missionshus (begge opført 1897) og Købmandshandel. Byen har været et rent Eldorado af gamle Bindingsværksgaarde og -huse, og endnu findes flere smukke Typer tilbage. Alt var forhen Bindingsværk undtagen Skolen. Der var ikke Fod under Stolperne; de stod paa Sten med et Stykke Tømmer imellem. Væggene var »vendrede«. Det var Vægge, som var flettede af Hasselkæppe, hvorpaa sloges Ler. Hvert Aar før Høsten kom »Klinepigerne« og klinede Hullerne til i alle Husene. (Evald Tang Kristensen: Det jydsk Almucliv III, Nr. 20).

Byen nævnes første Gang 1346 og kaldes da »Toxtorp«. Det kan næppe fremkalde Protest, naar man udlægger Navnet som »Tokes Torp«. Toke var jo et godt kendt Fornavn i Oldtiden (Palna-Toke, Tuk, hvoraf Slægtsnavnet Tuxen o. s. v.) Det maa altsaa have været en Toke

eller Tok, der har grundlagt Torpen i Oldtidens Slutning som Udflytterby, rimeligvis fra Sorring.

Den første Efterretning, vi faar om Toustrup, er da Ridder Laurentius (Laurits) Thrughetsøn eller Trugotsen, der var en anset Mand i sin Tid, 1346 udstedte et Gavebrev paa en Gaard i »Toxtorp«, som Jacob Trugilsøn beboede – tilligemed Gaarde andetsteds – til den hellige Laurentius's Alter i St. Clemens Kirke (Aarhus Domkirke). (Scriptores rer. Dan. VI, 472). Denne Rundhaandethed maa vel tilskrives den Omstændighed, at Laurentius Trugotsen har været opkaldt efter og haft den hellige Laurentius til Skytshelgen.

I 1530 blev der af Sandemændene i Gern Herred afsat Markskel mellem »Tustrup« Mark og Skørring Mark og 5 Aar efter mellem »Tholstrupmarck« (I) og Røgen Mark samt mellem førstnævnte og Farre Mark. (De ældste danske Archivreg. I, 248; II, 62).

Vi skal nu et halvt Aarhundrede frem i Tiden, før Toustrup igen giver Livstegn fra sig. Det sker i Aarene 1581-82, og det drejer sig om en Drabssag. Las Smed i Toustrup har gaaet hen og slaaet sin Byfælle Søren Nielsen ihjel. Hvad der har været dem imellem, vides ikke; men man mindes her uvilkaarligt Wessels Linjer: »Der var en liden By, i Byen var en Smed, som farlig var, naar han blev vred«. Han slap dog taaleligt fra det, thi Sandemændene »svor ham til hans Fred«, og han gav til »Blodvide« 40 Dlr. (Saml. til jysk Hist. og Topogr. 3. R. IV, 202). Der har formodentlig været formildende Omstændigheder, f. Eks. rigelig Nydelse af Brændevin; og denne kan man vel gætte paa har været primus motor i hele Affæren.

I 1582 erfares Navnet paa en af Gaardfæsterne i Byen. Han hedder Jens Vellesen eller Olufsen, og han nævnes, fordi Kongen eftergiver ham Halvparten af nævnte Aars Landgilde. (Kanc. Brevb. 14/12 1582).

En Anne Jensdatter i Toustrup mistede ved en Ildebrand Størsteparten af sin Formue. Hun maa have været Fæsterenke under Kronen, thi 21/12 1634 faar Lensmanden, Laurits Ebbesen, Missive om at lade hende være

forskaanet for et Aars Landgilde. (Kanc. Brevb. 21/2 34).

I Matriklen af 1688 nævnes følgende Beboere i Toustrup med deres Hartkorn: 1) Knud Jespersen (4 Tdr. 2 Skp. 1 Fdk. 1 Alb.), 2) Jesper Madsen (4, 2, 7, 1), 3) Jesper Jensen (3, 4, 1, 0), 4) Søren Pedersen, tidligere Peder Rasmussen (5, 3, 3, 1), 5) Jens Lassen (2, 4, 3, 1), 6) Anders Madsen (2, 5, 0, 0), 7) Søren Pedersen (2, 5, 2, 1), 8) Rasmus Nielsen (2, 5, 2, 2), 9) Søren Turesen (5, 3, 3, 2), 10) Peder Sørensen (2, 5, 1, 2), 11) Søren Joensen (2, 4, 2, 2), 12) Niels Rasmussen (2, 6, 3, 0), 13) Unge Jens Rasmussen (2, 6, 1, 2), 14) Rasmus Rasmussen, Selvejer (3, 5, 0, 2), 15) Korporal Jørgen Holmer (6, 3, 2, 0), 16) Gamle Jens Rasmussen, Selvejer (2, 2, 3, 0). – Alt i Byen var Ryttergods, naar undtages de to Selvejere samt Nr. 1 og 2, der ejedes af Sognepræsten til Frue Kirke i Aarhus, og Nr. 15, til hvilken Kongen havde »Herligheden« og Ritmester Michel Nichel Bondeskylden.

Marknavne 1683: Sogenstiegl Blokker, Koldbjerg Aas, Smugbrund Aas, Toftejord, Jandals Fald, Damfald, Skegaards Fald, Søndergades Fald, Salsagers Fald, Bøllings Agre, Bøllisager, Tverblokker, Dybdals Agre, Bækkefald, Aarsblokker, Frankestalle, Belsholt (?), Stousagrene, Blokkerne til den øde Toustrup Mølle, Overblokkerne og de smaa Høfder paa Møllens Bæk. – Paa Kortet over Byen læses bl. a.: Tisballe Agre, Gaasagre, Kirkebakket, Øsmer og Dieragre.

Byen blev tidligt udskiftet, nemlig 1771. (Se Side 52–53).

Da Jorden ved Ryttergodsets Salg 1767 blev tilbudt Bønderne i Toustrup, vovede kun 3 Gaardmænd at købe, nemlig Jens Lauersen, Niels Møller og Peder Sørensen. Hele Byen kunde dengang have været købt for lidt over 3000 Daler (!) – og da havde hele Skoven fulgt med. Gaardene blev købt i Aarhus, og de var af det saakaldte Professorgods. Efter mundtlig Fortælling (til Lærer L. Lassen) blev alle Gaardene og Husene (undtagen Peder Sørensens) købt af General Beringskjold, der snart igen maa have solgt dem til Etatsraad Lichtenberg, hvorefter Godset gik

over til Frijsenborg. (E. T. Kristensen: Det jyske Almueliv, Tillægsbd. II Nr. 147).

Byen bestod i 1804 og c. 1820 af 14 Gaarde (7 Hel- og 7 Halvgaarde), 9 Huse med og 9 uden Jord. Uden for Byen var ingen Beboelser undtagen Vandmøllen. De fleste Gaardmænd var omkring 1820 Fæstere under Frijsenborg, men i Aarene 1852-55 købte de deres Gaarde og blev Selvejere. Grev Frijs overlod dem Gaardene paa meget favorable Vilkaar.

I 1880 var der 9 Gaarde i Byen og 9 paa Marken, 33 Huse i Byen (hvoraf 3 med Jord) og 12 Huse paa Marken (hvoraf 1 uden Jord).

Toustrup roses i 1842 som den By i Sognet, hvor Jordbruget i de senere Aar havde været stærkest i Opkomst, navnlig ved det gode Eksempel, som den driftige Møller Stilling i Toustrup Mølle havde givet. Byen havde opdyrket hele sin Udmark trods dens uheldige Beliggenhed. Den var tidligere bevokset med Elle- og Enebærkrat, men var nu ryddet, merglet, brakket og gødet. (Schythe: Skanderborg Amt S. 266, 310).

Under Treaarskrigen 1848-50 blev Toustrup kun lidt berørt af Begivenhederne. Den 30. Juni 1849 drog en Afdeling Bajre gennem Byen, og 3. Juli kom der fra Fjenden Bud om 2 Heste til svært Artilleri, at levere af Sognet 11. Juli med Trusel om streng Straf i Udeblivelsestilfælde. Midt i Maaneden kom der et lille Strejfkorps af Fjender efter Heste. Men de fandt ingen, de syntes om, fordi nogle unge Karle havde ført Byens bedste Heste ned i Sønderskoven og holdt dem skjult mellem »Bjergene« der.

Hen paa Vinteren kom Soldaterne hjem fra Krigen. 10 à 12 Karle fra Toustrup havde været med, deriblandt en Sergeant og Dannebrogsmænd Jens Laursen, der døde d. 10. September 1849 som Følge af et Skudskaar i Brystet. J. Lassen fortæller paa Grundlag af sin Faders, Lærer L. Lassens, Dagbogsoptegnelser:

»Der blev holdt en Festlighed for de hjemvendte Krigere her som overalt i Landet. Byen var smykket med

Dannebrogsflag. Selve Festen afholdtes hos Jens Overgaards Enke i den Gaard, der endnu ejes af Sønnen, mangeaarig Rigsdagsmand, Niels Jensen Toustrup († 1916). Festen forløb særdeles smukt. Byens Folk var med, og alle, som havde Evne, havde givet deres Bidrag undtagen een Mand, som endda var Gaardejer. Men han var ikke lidt eller anset af de andre, og har altid været, hvad man kalder en »Tværing«. Han havde oven i Købet som en Slags Demonstration hejst et »tysk Flag«, sagde Folk. Tysk Flag var det nu ikke, for det var en Klud af et gammelt, grønt Underskørt, sat op paa en Pind over hans Port. Da det blev fortalt ved Festen, sagde to af Soldaterne, at »Flaget« skulde komme ned, og vedkommende Mand faa en Dragt Prygl. De gik over til Gaarden; men Manden maa have faaet Underretning, thi Flaget var borte, Port og Døre stængede, og hele Gaarden som uddød, saa han slap for videre Ubehageligheder den Dag.«

»Festen forløb som sagt glædeligt for os alle,« skriver L. Lassen. »Ved Indgangen til Gaarden var rejst en Æresport, pyntet med Grønt og Flag. Jeg havde mange Dage forinden haft travlt med at tegne og farve Dekorationer til Æresporten og Stuerne, og jeg havde forfattet og afskrevet flere Sange, som blev afsungne ved Festen. De hjemvendte Soldater var glade og stolte, og det kunde de have Grund til. De kom jo hjem som Sejerherrer; nu var al Nød og Besvær overstaaet, og nu ved Festen var de Dagens Helte. Det var stoute Karle at se: Der var Brødrene Haurum, hvoraf den ene sammen med et Par Kammerater paa Hjemrejsen gik de 13 Mil fra Fredericia til Toustrup uden anden Hvile end den, de fik i Kroen, medens de spiste. Saa var der den kønne Niels Jensen Pottemager, og den pæne Musikanter Jens Pedersen Voel, og mange flere. Om Eftermiddagen fik de nogle Jagtbøsser og opførte en Skinfægtning paa Gaardens Toft, til stor Interesse for os andre. Krigshistorier og Krigssange var den almindelige Underholdning den Dag og Aften.« (Aarh. St. Aarb. 1917 S. 79-80).

DE TOUSTRUP DILETTANTER.

TOUSTRUPS Beboere har indlagt sig Berømmelse som Thalias Dyrkere. I 1860-erne stiftedes »Toustrup Sogns dramatiske Forening«. Nogle af dens Medlemmer, navnlig Elever fra Toustrup Skole, indøvede og udførte under Lærer L. Lassens Ledelse flere gode Skuespil af danske Forfattere. Om Foreningens Virksomhed skal her gengives Hovedtrækkene, væsentlig efter T. Bundgaard Lassen: »En Lærers Livserindringer. L. Lassen«. 1927.

Den virksomste og mest interesserede af Foreningens Medlemmer var den 20-aarige Niels Jensen, den senere Rigsdagsmand og Formand for de samvirkende jyske Landboforeninger. – Da Niels Jensen navnlig var en Beundrer af Holberg, fik han Foreningen til at opføre nogle af dennes Komedier. Det første Stykke, de spillede, var »Ulysses von Ithacia«. Skuespillerne optraadte med Maske paa, da de ellers ikke turde vise sig. Dekorationerne var store Hestedækkener, Scenen et Lergulv og Dragterne en mærkelig Blanding af forskellige fantastiske Klædningsstykker. Det var meget vanskeligt for Tilskuerne at faa Adgang til »Teatret«, eftersom der ved Indgangsdøren skulde afgives et bestemt Feltraab.

Aaret efter opførtes »Diderich Menschenskrek«. Ved den Lejlighed havde Skuespillerne dog ombyttet Maskerne med Parykker og forlorent Skæg. Nu var det ogsaa lettere at faa Adgang til Forestillingen, og der var da ogsaa stor Tilstrømning af Publikum.

Paa det Tidspunkt overværede nysnævnte unge Mand Niels Jensen en Dramatisering af Carit Etllars »Gøngehøvdingen«. Og han blev da saa stærkt optaget af Stykket, at han fik de Toustrup Dilettanter til at indøve det. I Vinteren 1867 blev det opført i en Lade i Byen. Det gik saa godt, at de gæve Dilettanter fik Lyst til at optræde paa en rigtig Scene. Det vakte stor Opsigt, da man i Foraaet bekendtgjorde, at de vilde opføre »Gøngehøvdingen« paa Aarhus Teater. Om Stykkets Opførelse skrev »Aarhus Stiftstidende« følgende:

17. April: »De mange Dilettantforestillinger, der i den senere Tid er blevet opført paa vort Theater, sluttede i Aftes med »Elverhøj«, der for tredje Gang gik for fuldt Hus. Straks efter Paaske vil imidlertid en dramatisk Forening fra Landet opføre »Gøngehøvdingen«. Indtægten er ligeledes bestemt til veldædigt Øjemed, nemlig til lige Fordeling mellem vor Bys fattige og det Sogns fattige, hvor Foreningen har sit Hjem. Det er sikkert første Gang, at vor Landbostand har indladt sig paa et saadant Foretagende, og det fortjener alene af den Grund Opmærksomhed, men ogsaa for Øjemedets Skyld anbefaler vi Forestillingen til Publikum's Velvilje.«

18. April: »Onsdag den 24. April Kl. 7 opføres af Dilettanter fra »Toustrup Sogns dramatiske Forening« »Gøngehøvdingen«, Folkeskuespil i 5 Akter med Sang og Kor. Billetter til almindelige Theaterpriser erholdes straks hos Billetkasserer Flemming, samt Forestillingsdagen fra 11 til 12 i Theatrets Forsal. Indgangen aabnes Kl. 6¹/₂. Til Generalprøven Tirsdag d. 23. (3die Paaskedag) erholde Tjenestefolk og Børn Adgang til følgende Priser: 1ste og 2den Parket 24 Sk., Loger og Balkon 16 Sk.«

20. April: »Til den averterede Forestilling i Theatret paa Onsdag er alle Billetter til Parket og Loge allerede solgt, og det Ønske paatrænger sig derfor, at Forestillingen maatte blive gjentaget een eller endog flere Gange. Mange Landboere har i Dag attraaet Billetter, og det er at forudse, at en Del Bønder fra forskjellige Sider vil komme

til Byen paa Forestillingsdagen for at se en saadan theatralisk Forestilling givet af deres egne, ikke anende, at Billetterne alt er borte. Kunde Stykket derfor blive opført oftere, var det ønskeligt, om et Avertissement derom kunde indkomme i rette Tid i Avisen. At »Toustrup Sogns dramatiske Forening« til en i Aarhus givne Forestilling kan trække saa fuldt Hus, beror ganske naturligt paa det nye og efter Omstændighederne ganske storartede i et saadant Forehavende, og ville vi i den gode Sags Fremgang ret ønske, at Foreningens Medlemmer vil blive istand til blot nogenlunde at tilfredsstille Scenens Fordringer. Vi anser det ikke for umuligt, skønt det er indlysende, at flere Ting dertil vil virke hæmmende. Det er saaledes en ikke uvæsentlig Sag, at Foreningens Medlemmer, saavidt erfares, ikke kan møde i Aarhus forinden samme Dag, Generalprøven skal afholdes, hvorved Ordningen af det hele vil blive meget besværlig for dem.

»Gøngehøvdingen« er et Stykke med en ikke mindre historisk end spændende Handling, og det har en storlaaet tiltalende Karakter, hvorfor vi godt forstaar, at Landboere af en dramatisk Forening kan føle sig tiltalt af et Stykke med saadanne karakteristiske og tildels imponerende Figurer og derfor har Lyst til at prøve Kræfter paa samme. Den Hindring, Dialekten muligt lægger for Udførelsen, vil i alle Tilfælde enhver dannet Tilskuer forstaa at vurdere efter Forholdene og derfor ikke lægge de Spillende til Last, og desuden, naar alt kommer til alt, burde den jydsk Folkedialekt vel nok taales paa en jydsk Scene, eller Tilskuerne være i Stand til at se bort fra det som det i Øjeblikket underordnede. Lader os derfor, Aarhusianere, modtage denne Forening med Tak og Venlighed, baade fordi den saa smukt optræder i et rent og veldædigt Øjemed, og fordi den vidner om, at en højere Sans, Interesse for Kunst og Læsning, alt mere vækkes blandt Landboerne.

26. April: »Det Særsyn at se Bønder, virkelige jydsk Karle og Piger fra et Sogn midt ude i Landet, spille Ko-

medie, og det tilmed et Stykke af temmelig stort Omfang og af romantisk Art med Dronninger, Riddere, store Ord og kombinerede Sangnumre, havde naturligvis i den Grad pirret Nysgerrigheden hos vort Publikum, at Teatret i tre Aftener har været omtrent udsolgt ved »Toustrup Sogns dramatiske Forening«s Opførelse af »Gøngehøvdingen«. Allerede som Dilettantforestilling betragtet vilde det naturligvis være malplaceret at bedømme Sagen fra et kunstnerisk Standpunkt, men saa meget er det simpelt Retfærdighed at udtale, at det ikke kunde andet end vække Forbavselse at høre, hvor nøjagtigt og kvikt Replikkerne faldt paa hverandre, og hvor smukt flere af de Spillende virkelig følte noget ved deres Roller, og hvor frejdigt de alle fremsagde deres Partier uden at forvirres. Hvad der maaske stødte noget var, blandt de øvrige umiskendelig jydsk Dialekt-røster, at træffe en af de Spillende – saa vidt vides en i Egnen bosat Haandværker – med en stærk tysk Accent. Publikum var aabenbart grebet af det usædvanlige og lønnede Selskabet med rigeligt Bifald og Fremkaldelser, medens paa den anden Side det barokke enkelte Gange aftvang de mere lattermilde et uvilkaarligt Udbrud.

30. April: »Velgørenhedsselskabet har fra et Selskab i Toustrup modtaget 20 Rdl. 1 Mark, indkommet ved Forestillingen i Aarhus (Halvdelen af Nettoindtægten) for hvilken Gave herved hjertelig takkes«.

1. Maj: »Velgørenhedsselskabet har fremdeles haft den Fornøjelse at modtage under 30. April ved Lærer Lassen fra et Selskab i Toustrup 30 Rdl., som indkom ved Salg af Dragter brugte ved Forestillinger i Aarhus, for hvilken Gave herved bringes hjerteligst Tak«.

Til Stykkets Opførelse havde Lassen skrevet en Prolog, der blev fremsagt af Niels Jensen:

Højstærede, Godaften! Tak for venligt Ly,
vi fandt i denne smukke gæstfri By,
hvor vi skal glædes og om muligt glæde.

Ej kommer vi for egen Ros at nyde
ej heller for dem noget nyt at byde,
thi sligt her andre bedre kunde kvæde.

Maaske vi herved nogen Nød kan lindre,
vi ser jo, at de ej deri os hindre,
hvorfor vi og forventer skaansom Dom,
om enkelt Gang vi tage fejl i Dialekten,
om ogsaa vi skal gaa lidt fra Koncepten
og ej det hele faa til samlet Sum.

Thi før vi traadte ind i disse Sale,
vi altid vante var til lave Dale;
der talte, sang vi tit vort simple Kvad.
Der tænkte vi paa denne stolte Svend,
som mangan Gønge havde til sin Ven;
i Trængselstiden færdedes han glad.

At gøre vel, det var hans Fryd og Lyst,
tit derfor svulmed Hjærtet i hans Bryst.
Han taalte alt for Landets Vel at fremme,
han kækt fuldbragte mangan herlig Daad;
i Nød han altid snildt og rask fandt Raad,
og derfor ej saa let vor Svend vi glemme.

Hans Billed staar for os med Lyst og Ynde,
vi derfor tænke ej os at forsynde
at tale lidt om Danmarks gamle Ven.
Nu nok en Gang om milde Dom vi bede,
at vi i Hovedet ej blir altfor hede.
Se saa; nu kommer Handlingen.

Saa vidt Bundgaard Lassen.

Men Toustrup-Dilettanternes Ry havde endog svunget sig til selveste København, og »Illustreret Tidende«, vort fineste Ugeblad i Datiden, indeholdt d. 12. Maj 1867 en ret udførlig Beretning, der begynder saaledes:

»I Nærheden af Himmelbjerget, omtrent fire Miil syd-vest for Aarhus, ligger Toustrup Sogn, hidtil ukjendt af den store Verden, men fra nu af mærkeligt ved, at paa

denne afsides Plet, langt borte fra Hovedstadens vækkende Indflydelse, har den første dramatiske Landboforening dannet sig.

Herefter fortælles om Oprindelsen til Foreningen og de første Skuespil-forsøg under Niels Jensens Ledelse, hvorom vi har hørt ovenfor, og Bladet fortsætter:

»Fra sin Barndom af havde Ungkarl Niels Jensen ofte beskæftiget sig med at læse Holberg, og skjøndt han aldrig havde set en Comedie blive opført, forestillede han sig dog levende, hvorledes det gik til. Da han var bleven confirmeret, tænkte han ofte paa »at lave en Comedie« – det vil sige, at opføre et af Holbergs Stykker i sit Hjem, og da han var den rigeste Gaardmands eneste Søn, og følgelig nød en vis Anseelse i Sognet, fik han snart endeel andre i Landsbyen til at være med.« Der berettes nu om Opførelsen af »Ulysses von Ithacia« og fortsættes videre: »Aaret efter tog man atter fat med fornyet Styrke. Sjælen i det hele Foretagende havde imidlertid været i Aarhus og seet »rigtig Comedie« og seet, hvorledes et større Theater var indrettet, og denne Gang valgte han »Diderich Menschenskrek«, idet man samtidig ombyttede Maskerne med falsk Haar og Skjæg – bestandig for at være ukjendelig, ligesom Theatret modtog adskillige Forbedringer. Denne Forestilling gjorde overordentlig Lykke; man blev opmærksom paa Selskabet, og Folk strømmede til fra alle Kanter. Dette opmuntrede i den Grad Skaberen af Foretagendet, at han endnu samme Vinter bragte »Pak« (Komedie af Overskou) paa Scenen, dog uden synderlig Held, som han selv mente, nærmest fordi Landboerne ikke forstode de københavnske Forhold, og slet ikke kjendte noget til Nybodersfolket. Da saa han samme Vinter »Gjøngehøvdingen« opført paa Aarhus Theater, og næst efter den Glæde, hvormed han hørte Instructeur Phister oplæse Holberg under Landmandsmødet, havde han aldrig følt noget lignende i hele sit Liv. Saadan mente han, at danske Mænd maatte tænke og handle; at blive en saadan »Svend Poulsen« blev fra nu af Gjenstand for hans

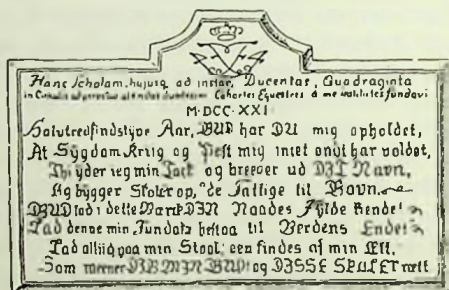
idelige Tænken. Omsider tog han en rask Beslutning; kunde han ikke blive en saadan Helt i det virkelige Liv, maatte han dog fra Scenen fremstille hans Person. Da Vinteren paany nærmede sig, samlede han derfor alter sit Selskab; Rollerne til Stykket bleve uddeelte, Musiken anskaffet, Dragter laante og Decorationer malede. Med ufortrøden Flid instruerede han sine Medspillende; de mest Tungnemme bleve sendte til Aarhus for selv at see Comedie, og saaledes opnaaede han det Utrolige: at faae dette store og i mange Scener vanskelige Stykke bragt frem i en Skikkelse, hvorover en Mængde Bønder morede sig hver Aften, det blev opført i Laden ude i Toustrup, og som vel ogsaa har bragt En og Andens Hjerte til at slaae varmere for Konge og Fædreland – i en Tilstand, som nu for kort siden i det mindste gjorde det skikket til at fremstilles paa en større Scene, og som vel ogsaa har tiltalt enkelte af Byens Folk, medens det for alle var en mærkværdig Fremtoning, der vidner om, at der hos den jydsk Almue boer en dyb, men med ægte dansk Beskedenhed skjult Spire til en selvbevidst Poesi, og endelig vidner om, hvad den Enkelte, der er besjælet af en brændende Lyst og Udholdenhed, formaar at virke.

Svend Poulsen Gjønge og hans lille Flok ere nu atter hjemme i Toustrup, og Bøndernes Opførelse af »Gjøngehøvdingen« paa Aarhus Theater er snart »en Saga blot«. Iblandt de mange Hundreder, der bivaanede dette Skuespil, trække maaskee de Fleste medlidende paa Skulderen, Andre mere sig kosteligt derover, idet de kun see Sagens comiske Sider, og at der virkelig var saadanne, kan ikke benegtes; men det hele Foretagende er dog et Tidens Tegn i mere end een Retning, og vi høre nu til dem, der her see en dyb, inderlig Stræben bane sig frem, idetmindste for en Enkelts Vedkommende – Fædres Idræt og Gjærning begeistre til at ville være som de – og haabe heri at finde en Spire til et stærkt, selvbevidst Folkeliv, der, naar Faren atter truer, naar den sidste store Kamp samler alle Danmarks Sønner under det himmelfaldne

Mærke, ogsaa kalder mangan Svend Gjønge med ligesaa kraftige Arme og ligesaa varmt et Hjerte for Fædrelandets Nød og Smerte som den, hvem disse Linier ere offrede. S. B.«.

De sidste Udtalelser røber med stor Tydelighed, at de er fremkomne kun 3 Aar efter 1864. Man har ment, at S. B. skulde være Sophus Bauditz, men i saa Fald maa han have været »et fremmele Baahn«, eftersom han kun var 17 Aar, da han skal have skrevet det.

Toustrup har ikke i vore Dage glemt sine gamle Traditioner, thi ogsaa nu samles Beboerne med stor Fornøjelse ved stedlige og mere moderne Dilettanters Komedi-spil i Byens Forsamlingshus eller til Friluftsskuespil. Men det bør jo tilføjes, at Bevægelsen ikke længer er noget særegent for Toustrup.

59. Sandstenstavlen fra Rytterskolen.

TOUSTRUP SKOLE var en af Frederik IV's gamle Rytterskoler, bygget 1721. Den var Sognets eneste Lærdomstempel indtil 1835, da Sorring Skole oprettedes. Toustrup Skole var en grundmuret og hvidkalket Bygning. Den ligger endnu midt i Byen, men er nu Privatbolig, en Del ombygget. I 1809 var der intet Udhus til Skolen. Kær, Faar og Gris havde Plads i den vestre Ende af

60. Rytterskolen set fra søndre Gade ca. 1940.

Huset. Nogle Aar efter byggede Lærer J. Lassen et Udhus paa 5 Fag, og i 1858 udvidedes Skolen med 3 Fag.

Den nuværende Skolebygning er opført 1902 af røde Mursten og har faaet Sandstenstavlen med den fra Rytterskolerne kendte Indskrift indmuret i Gavlen.

GAARDENE i Byen er eller har været følgende:

1. *Overgaard*. (Matr. Nr. 8a). I 1695 og endnu 1708 boede her Tingskriveren Oluf (Ole) Hansen. Han blev ansat 1695, og Aaret efter havde han en Kontrovers med den stridbare Herredsfoged Claus Jessen i Gallen angaaende Skriverens Førelse af Tingbogen under en Sag mellem Seign. Jens Terchelsen i Skanderborg og Præsten Hr. Jacob Fogh i Linaa. De to Retsbetjente blev efter lange Forhør forligt »ved got Folckes Raadelse og i Regimentskriverens Nærværelse.« (Aarh. St. Aarb. 1918 S.22-23). – Oluf Hansens Bopæl var i den vestre Længe af Gaarden, og i lang Tid efter hans Død kunde man endnu efter Folks Sigende ved Midnatstid se Lys og bemærke, at han sad og skrev.

I senere Tider var Gaarden fæstet af Simon Andersen, der boede her 1787 og døde 1819. Som gammel Mand blev han blind. Han efterfulgtes af Jens Nielsen (Søn af Niels Jensen i Lægdsgaarden), der blev gift med hans Enke. Han købte 1851 Gaarden af Grev Frijs, og efter hans Død 1852 bestyredes den en Tid af hans Enke Maren Sørensdatter, der solgte Gaardens Udmærk. Siden overtog Sønnen Niels Jensen Gaarden. Han købte Indmarken til Anders Pedersens Gaard og lagde den til sin egen.

Niels Jensen er vel nok Toustrup bedst kendte Mand. Han blev født her 30/11 1846 som eneste Søn. Han havde kun gaaet i Toustrup Skole, men han var intelligent og opvakt, og med en Lærer som L. Lassen havde han til-egnet sig solide Kundskaber. Om hans Interesse for Skue-spilkunst har vi allerede hørt. Det blev nu ikke denne Sag, der skulde gøre hans Navn landskendt, men derimod Politiken og Landbruget. Aaret 1872 var for ham et begivenhedsrigt Aar. Da blev han gift, overtog sin Fødegård og blev Folketingsmand for Skanderborgkredsen. Han var Tingets yngste Medlem og blev paa Grund af sit ungdommelige Udseende kaldt »Konfirmanden«. I en Rigsdagsvise fra de Aar hedder det om ham:

Skanderborg ham Skudsmaal gav,
at han kløgtig var og brav,
sandt det da maa være.

I 1881 blev Niels Jensen valgt i Nyborgkredsen, hvorfra han trak sig tilbage i 1910. I sine sidste to Leveaar kom han atter ind i Politiken, idet han i 1914 indvalgte i Landstinget. Højremanden H. Wulff skriver i sin Bog »Den danske Rigsdag« følgende om ham: »Han støttede sig vel i Rigsdagen til Venstre, men var selv yderst moderat og medgørlig, saa at han er afholdt af alle. Han lagde en respektabel Dygtighed for Dagen og var i det hele en lovende Politiker.«

Paa Landbrugets Omraade var Niels Jensens Indsats dog større, særlig Hesteavlens havde hans Interesse. Han

havde mange Tillidshverv inden for Landbruget, var Stats-skuekommissær, og i 1909 valgtes han til Formand for Foreningen af jydsk Landbosforeninger, hvilket var det jydsk Landbrugs højeste Tillidspost.

Han døde 7/7 1916 som Følge af et Automobiluheld lidt uden for Grindsted, da han som Statens Tilsyn skulde overvære et Dyrskue. Han var Ridder af Dannebrog og Dannebrogsmænd p. p.

Lidt Vest for Toustrup By ved Vejen til Sorring er der i et lille Anlæg rejst et Mindesmærke for Niels Jensen, bestaaende af en Bronzestue paa et højt Granitfodstykke, udført 1918 af Billedhugger Elias Ølsgaard i Aarhus. Herpaa staar:

NIELS JENSEN

TOUSTRUP

FØDT 30. NOVEMBER 1846

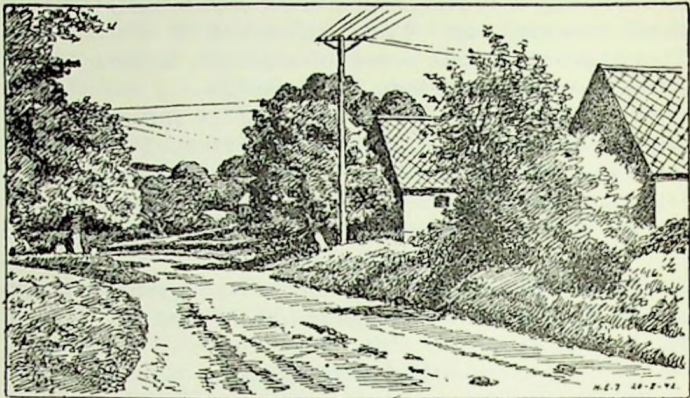
DØD 7. JULI 1916.

REIST AF LANDBOORGANISATIONER OG VENNER.

Overgaard ejes nu af en af Niels Jensens Sønner, Johannes Jensen, der er Landstingsmand og ligesom Faderen har beklædt en Række Tillidshverv og i det hele taget indtaget en noget lignende Førerstilling.

2. *Thybogaarden* (Matr. Nr. 7a), den øverste Gaard mod Vest i den søndre Side af Byen, var to sammenbyggede Halvgaarde. Den ene var 1787 fæstet af Johan Jensen (»Thybo-Johan«), der døde 1825. Efter ham fulgte Jens Rasmussen (Johansen), † 1816, og derpaa Jens Thomsen, † 1824, Hans Sørensen, † 1830, og Laurs Jensen, † 1862. Den sidste Fæster var Thomas Jensen, der købte Gaarden af Grev Frijs og døde 1879. Hans Enke, Kirsten Andersen, ejede Gaarden efter ham. Hun solgte den 1896 til Niels Laursen. Nuværende Ejer er hans Søn Thomas Laursen. Gaarden har antagelig Navn efter Jens Madsen Thyboe, der levede 1760 og 61.

Den anden Halvgaard (Matr. Nr. 6a) var 1787 fæstet af Niels Rasmussen, † 1826. Han efterfulgtes af Sønnen

61. Søndergaard («Thybogarden») for 1942.

Anders Mikkelsen († 1869), der afstod Fæstet til sin Stedsøn Knud Jensen. Han købte Gaarden af Greven, men solgte først Udmarken og siden Indmark og Eng, hvorpaa han flyttede fra Byen.

Begge disse sammenbyggede Gaarde brændte tilligemed de 2 hosliggende Halvgaarde 2/9 1875.

3. *Poltegaarden* var to Halvgaarde. I den ene (Matr. Nr. 5a) boede 1787 Thomas Johansen, † 1796, derefter Sønnen Peder Thomsen og efter hans Død Broderen Søren Thomsen, som døde ved at blive kørt over 1824. Hans Enke giftede sig med Johan Nielsen, der købte Gaarden af Greven og døde 1869. Efter ham fulgte Rasmus Rasmussen, der efter Branden 1875 byggede paa Toften Vest for Byen (ved Vejkrydset). Senere Ejere: Jakob Hansen fra Sjelle, Niels Pedersen fra Galten, P. Nielsen fra Mollerup, Jens Strunge, Niels Hansen (Broder til Joh. Hansen). Sidstnævntes Søn Kristen Hansen fik den 1922 og var der til 1943. Ths. Laursen, Søndergaarden, havde den i 4 Aar og solgte den 1948 til Chr. Sehested fra Holmstøel.

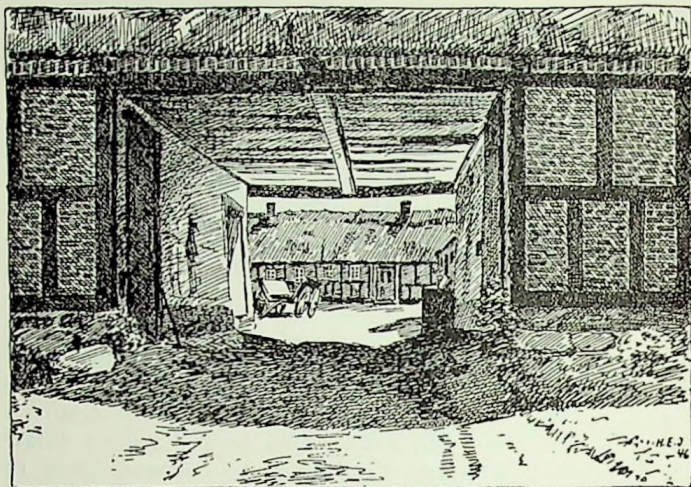
I den anden Halvgaard (Matr. Nr 4a) døde 1773 Peder

Andersen, som efterfulgtes af Frands Rasmussen, der var her 1787 og døde 1795. Nu kom Anders Pedersen, der var Pottemager og Søn af P. Andersen. Han døde 1845 og fik Sønnen Peder Andersen som Efterfølger. Sidstnævnte købte Gaarden af Greven. Han døde 1866 og var gift med Sidsel Kirstine Lassen (Søster til Lærer L. Lassen). Deres Søn Anders Pedersen flyttede Gaarden ud paa Marken efter Branden. Den fik da Navnet Rosenlund.

4. »*Therkildgaarden*« (Matr. Nr. 17a, 26b og 28b). Denne gamle Selvejergaard købtes 1768 af Niels Møller. Han levede endnu 1791 og efterfulgtes af sin Søn Hans Nielsen Møller, der døde 1814. Efter ham kom Therkild Thomassen († 1829), som meget forbedrede Ejendommen. Saa fulgte Anders Nielsen, † 1867, og dennes Søn Therkild Andersen til ca. 1901-02, derefter Peder Laursen Møller til ca. 1912. Saa købte Jens Laurs Jensen Gaarden og lagde Udmarken til Skovgaard. Senere Ejere er Frands Kristensen, Murer Jakob Rasmussen 1927-41, og derefter Snedker Laurits Pedersen.

5. En Gaard (Matr. Nr. 3a), der 1787 beboedes af Ole Jensen, † 1820. Han var Sognefoged og Stævningsmand. Sønnen Jens Olesen fik (vistnok 1816) Gaarden efter ham. Han var gift med Ane Cathrine Mohr, der døde 1822. Selv levede han til 1856. Hans Søn Ole Jensen overtog Gaarden i Fæste 1851, købte den af Greven 1854 og flyttede den 1856 ud paa Marken og kaldte den *Stougaard* efter Marknavnet Stouagre. Den brændte 1871. Om Ole Jensen se senere. Svingersønnen Andreas Riisberg overtog Gaarden, og efter hans Død i 1924 har Sønnen Tage Riisberg den.

6. En Gaard (Matr. Nr. 2a), der i Begyndelsen af forrige Aarhundrede var fæstet af Anders Sørensen, † 1829. Hans Søn Søren Andersen ombyggede Gaarden og købte den af Greven, hvorpaa han efterlod den til sin Søn Peder Sørensen, † 1875. Dennes Enke havde Gaarden efter ham, og efter hende ejedes den af Martin Møller, Knud Jensen fra Grauballe, Kr. Norup og Jens Erhardt. I 1918 fik

62. Højgaard 1946. Stuehuset nu ombygget.

Kristian Andersen fra Voel Gaarden og har den endnu. Den kaldes nu *Højgaard*.

7. *Haldgaarden* (Matr. Nr. 16a). Denne, der var to sammenbyggede Halvgaarde, er maaske Byens ældste Selvejergaard, idet den købtes mellem 1766 og 70 af Peder Sørensen. Gaarden tilhørte det saakaldte Professorgods, og Peder Sørensen købte den af Biskop Middelboe for 250 Rdl. med Skov og »Herlighed«. Den havde dengang $4\frac{1}{4}$ Td. Hartkorn. Peder Sørensen, der levede 1787, delte Gaarden mellem sine to Sønner Jens og Niels. Førstnævnte døde som ung 1819. Hans Efterfølger var Anders Nielsen, en oplyst Mand, der havde flere kommunale Bestillinger. Han døde 1861 og efterfulgtes af sin Svigersøn Jens Henriksen, der ombyggede Gaarden og døde 1876. Efter ham fulgte Ole Nielsen, der i 1902 solgte den til Jens Overgaard, som 3-4 Aar efter solgte til Kr. Koustrup og denne til Peder Jensen (Fader til Jens Laurs

Jensen, Skovlund). Han solgte den til den nuværende Ejer Niels Jensen fra Voel Mark.

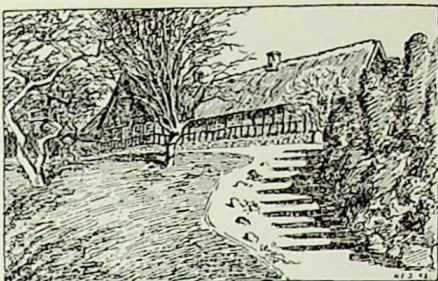
Den anden Halvdel af Gaarden fik Niels Pedersen. Han fik Udmarken og

flyttede Gaarden derud 1828. To Aar efter brændte den

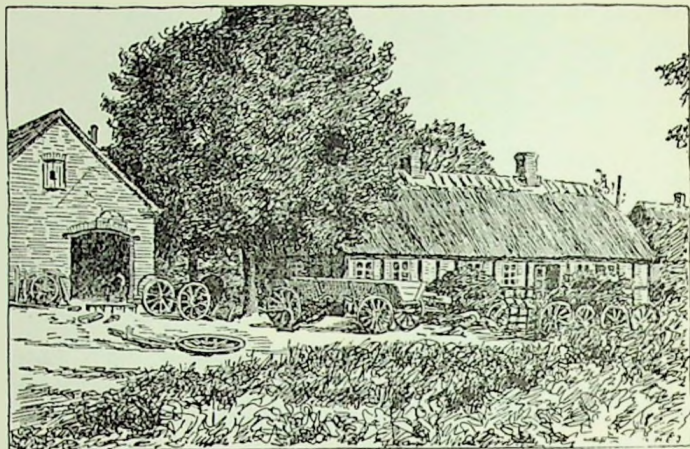
og blev da flyttet nærmere til Skørring Skel. Niels Pedersen døde 1856, og Gaarden ejedes efter ham af Anders Rasmussen og kaldes nu Toustrup Østergaard. De to sidste Ejere er Kristian Pedersen og hans Søn Aksel Pedersen.

8. »Uden Ledde« kaldtes en Gaard (Matr. Nr. 14a), som var sammenkøbt af Parceller af Jens Rasmussen, som var her 1787 og døde 1813. Enken giftede sig med den langt yngre Niels Møller. Efter Jens Rasmussen fulgte Sønnen Rasmus Jensen, som solgte Gaarden til sin Stedfader Niels Møller. Han byttede med en Gaardmand i Skovby, Rasmus Hansen, som udstykkede Gaarden, hvorefter den nedlagdes. Jorden kom til Bundgaarden og Haldgaarden.

9. »Rosengaarden« (Matr. Nr. 10a), en smuk gammel Bindingsværksgaard (nu dog næsten helt ombygget, men i smuk Stil), beboedes i 1747 af Niels Mogensen og 20 Aar efter af Sønnen Mogens Nielsen, † 1824. Dennes Søn Søren Mogensen fik Gaarden efter ham og var Sognefoged. Han døde kun 39 Aar gammel samme Aar som Faderen. Enken blev gift med Anders Pedersen (Ellerup) og døde 1845. Derefter blev Søren Mogensens Søn Mogens Sørensen Fæster af Gaarden, som han købte; han døde 1876. Hans Datter blev gift med Rasmus Jensen Strunge, som overtog Gaarden 1878. Han døde 1901, hvorefter Enken havde Gaarden. 1922 fik Regner Hansen den. Han opar-

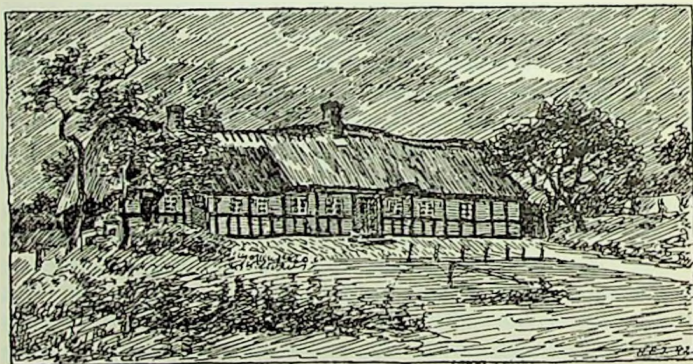
63. Rosengaarden set fra Vejen.

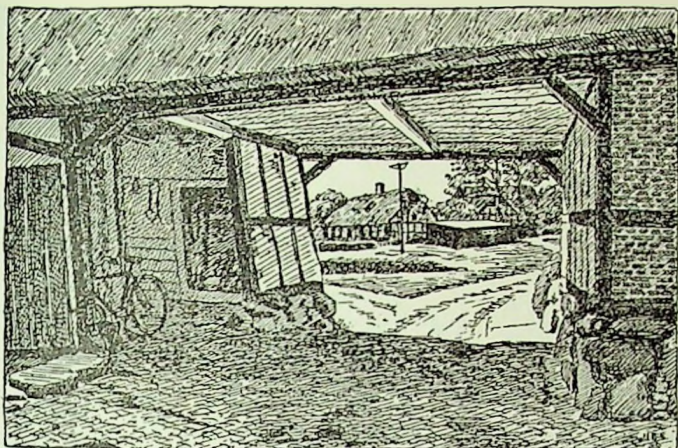
64. Smedehuset, nedbrændt 1944.

Loren

bejdede og ombyggede den, lagde Jord til og solgte den i 1946 til Forpagter Bilde fra Fuglsang, som kort efter døde. Hans Enke ejer den nu. Regner Hansen har nu Engsholm ved Randers.

65. Dobbeltthus, nordre Gade.

66. Bundgaardens Port med Dør til Smøgen.

10. *Lægdsgaarden* (Matr. Nr. 9) beboedes 1755 af Jens Nielsen og 1787 af Sønnen Niels Jensen, † 1834. Efter ham kom hans Søn Jens Nielsen (kaldet Halleesen), der døde samme Aar som Faderen. Hans Enke blev gift med Niels Nielsen, der overtog Gaarden og døde 1878. Han købte den af Greven. Efter ham ejedes den af hans Enke. Gaarden er ca. 1895 nedlagt, og Indmarken lagt til Rosen-gaarden. Kun Stuehuset staar tilbage i Byen.

11. En Selvejergaard (Matr. Nr. 13a), der ved Rytter-godsets Salg 1767 blev købt af Jens Laursen, som levede endnu 1787. Efter ham kom Sønnen Laurs Jensen, † 1835, hvis Søn Jens Laursen, en almindeligt agtet Mand, overtog Gaarden og døde 1859. En Datter af ham blev gift med Jens Peter Jensen, som solgte Udmarken fra og flyttede ud paa Indmarken. Hans Søn Jens Laurs Jensen overtog Gaarden 1891, og nu har hans Svigersøn Frederik Frederiksen den fra 1935. Gaardens Stuehus staar tilbage endnu. Den udflyttede Gaard hedder »*Skovgaard*« og ligger Nord for Byen.

67. Smogen langs Stuehuset i Bundgaarden.

12. *Bundgaarden* (Matr. Nr. 11 og 14a), den nederste Gaard i Byen paa Sydsiden, var i 1787 fæstet af Jens Nielsen, forhen Smed i Røgen, der med Held kurerede Heste og Kreaturer. Han døde 1837 og efterfulgtes af sin Søn Jens Jensen, som var Lægdsmand og Dannebrogsmænd samt havde flere kommunale Bestillinger. Han døde 1868, og efter ham kom Sønnen af samme Navn, som købte Gaarden og døde 1875. Hans Enke solgte Gaarden til Deling mellem sine to Sønner Niels og Jens Bak Jensen. Niels fik Udmarksparten, Gaarden »Skovlund«, og drev den til 1912, da han afstod den til Svigersønnen Peder Poulsen, der døde 1947, og hvis Enke nu har den. – Jens Bak havde *Bundgaarden* til 1921. Saa havde Jens Overgaard Nielsen den til 1930, da han solgte til Svigersønnen Ejner Simonsen. 1939 brændte den smukke gamle Gaard. Det meste af Jorden kom under Rosengarden,

mens der paa en Parcel af den byggedes en mindre Ejendom »Højtøfte«. (I Aarh. Stifts Aarb. 1909 findes Lærer Lassens Gennemgang af Ejendomme i Toustrup (1820-80) med mange Oplysninger, ogsaa om Personer, som vi ikke har ment at kunne medtage her, men til hvilke vi henviser).

Et Tinghus for Gern Herred laa i 1667 i Toustrup. (Det er vist det, Lærer Lassen kalder »Sillihuset«, og som siden kaldtes »den røde Gaard«.

Dets nordlige Halvdel staar endnu og kan fremvise et blyndfattet Vindue). Det havde Straatag

og var jo af Bindingsværk som alle de andre Huse i Byen. Det har vist ikke været saa helt lille, eftersom hver

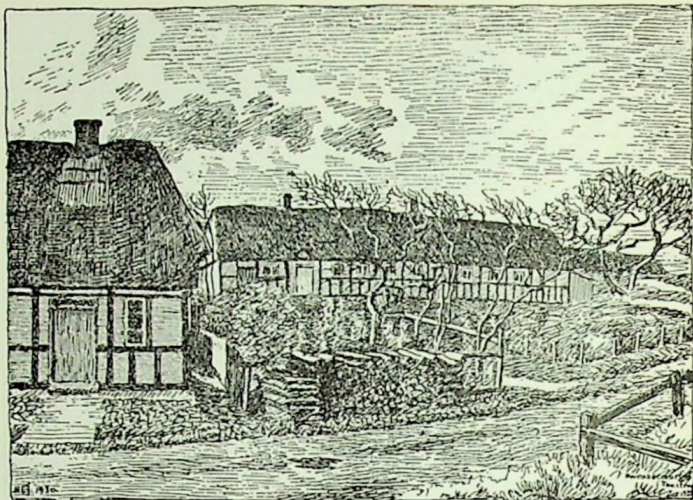

69. Bundgaardens Nordside.

68. Bundgaardens Lade.

Helgaardsmand i Herredet skulde levere 4 Neg Langhalm à 4 Sk., hver Halvgaardsmand og hver Boelsmand 1 Sk. og en Kærv. Senere blev Tinget flyttet andetsteds hen. I 1706 var det ved Sorring og 1708 i Galtten; men Tinghuset dér var saa

70. Nordre Gade med Byens gl. Forsamlingshus (til venstre).

forfaldent, at Retten maatte holdes andre Steder, bl. a. hos Herredsskriveren Ole Hansen, i Toustrup Mølle, i Dallerup o. fl. Steder. (Aarh. St. Aarb. 1918 S. 10-11).

BEBYGGELSE UDEN FOR BYERNE.

HER SKAL omtales de udflyttede Gaarde og Huse samt andre nyere Beboelser, som har særligt Navn. Idet vi begynder vestfra, har vi:

Volstrup Mark, spredte Gaarde og Huse. Byen Volstrup laa i det nedlagte Bjarup Sogn. Indbyggerne her som i Bjarup menes uddøde under »den sorte Død«. Volstrup Mark nævnes 1688.

Tinghus, en mindre Ejendom, hvor antagelig Herredets Tinghus engang har ligget.

Syvhøjegaard Vest for Sorring Skov, hvor fordem 7 Gravhøje har ligget i en Gruppe. (Se Fig. 32).

Sverrig, forhen Kudskgaarden, som udflyttedes fra Sorring paa Marken Vest for Loddenhøj.

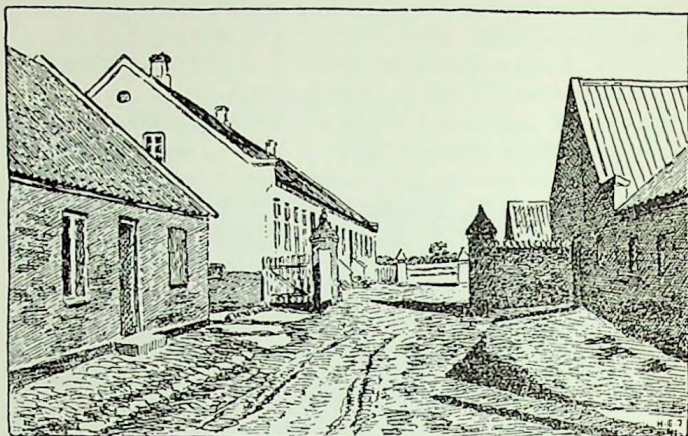
Mosegaard, Sydvest for Dallerup, blev oprettet af Niels Jensen, som 1853 sammenlagde 16 Tdr. Land af sin Fædre-negaard »Præstgaard« (Anneksgaarden) med en anden af Byens Gaarde, som han købte. Han efterfulgtes 1885 af Sognefoged og Dannebrogsmænd Niels Kanstrup, der var gift med Kirsten Nielsen (Høgh). Nu ejes Gaarden af Aage Johnsen, der blev gift med en Datter af Kanstrup. Gaarden er opført af Grundmur efter en Brand i 1893.

Østergaard, N. Ø. for Dallerup, sidst ejet af Jens Jensen, Palle Fløe Søndergaard og nu af Mikkel Hansen.

Andelsmejeriet *Horskilde* ved Vejen mellem Laasby og Sorring, oprettet 1908. Før den Tid var der Fællesmejeri paa Overgaard i Toustrup og i et Hus paa søndre Gade, hvor siden Søren Dam havde Købmandsforretning.

Skovgaard - se Gaard Nr. 11 under Toustrup.

Stougaard, S. Ø. for Toustrup ved Mølleskoven, laa før Udflytningen mellem Højgaard og Therkilds Gaard. Se Gaard Nr. 5. - Som tidligere nævnt overtog Ole Jensen den i Fæste 1851 - Indfæstning 600 Rd. + 10% til Godsforvalteren samt aarlig Afgift af 34 Rd. og to Herskabs-ture paa indtil 5 Mil hver Rejse. Men samme Aar købte han Gaarden for 2800 Rd. + 2 % til Godsforvalteren. Gaardens Bygninger var meget forfaldne. Den var paa 6 Tdr. 1½ Skp. Hartkorn samt 12 Tdr. Land af simpleste Beskaffenhed, Eng, Mose og Lyng, hvorpaa avledes nogle faa Læs Hø af simpleste Kvalitet. 1852 satte han de 12 Tdr. Land under Kultur. Resultat: 50-60 Læs Hø af fineste Kvalitet. Han blev snart kendt ud over Landet, ikke blot paa Grund af sit Kultiveringsarbejde, men især ved sin Interesse for Heste-, Kvæg- og Faareavl. Efter Gaardens Brand og Genopbygning fremkom der i Ugeskrift for Landmænd (1874 II) en Artikel med Beskrivelse og Plan over Gaarden, og heri fortælles der ret ind-

71. Stougaard.

gaaende om alle Gaardens praktiske Indretninger og Driftsmaader – lige til Bekæmpelsen af Rotterne.

Det var især Hesteavl, der gjorde Ole Jensen kendt. Hingsten »Gamle Valdemar« var Stamfader til Jyllands bedste Hingste (Priser: 6500, 9000, 3000, 2000). Køerne var sortbroget Kvæg af Holbækgaard-Racen, Faarene af Disley-Racen.

Han fik Fortjenstmedaljen i Sølv for Husdyravl. Hans Evner blev i stor Udstrækning taget i Brug i det offentlige Tjeneste. I 34 Aar var han Medlem af Sogneraadet, Formand i 29, Sognefoged og Stævningsmand i 30, Tak-sator i 18, Lægdsmand i 16, 1871-77 Amtsraadsmedlem, 1878 Dannebrogsmændenes Hæderstegn. – Landevejen fra Laasby til Sorring skal have faaet den heldige Retning ved hans Indflydelse.

Han var gift med Abelone Nielsen fra Lillering. Der var 6 Børn, af hvilke to Døtre endnu lever. Datteren Maren blev gift med Andreas Riisberg, der overtog Gaarden.

Ole Jensens Guldbryllup 7. Oktober 1901 fejredes under

stor Opmærksomhed. Han døde 83 Aar gl. 1906 og begravedes i Dallerup under mægtig Deltagelse.

Toustruplund, en Gaard paa Bakken oven for Toustrup Mølle, ejedes tidligere af Martin Fisker, Svend Due og nu af Knud Kaspersen.

Skovly, en mindre Ejendom ved Vejen Nord for Toustrup Mølle, ejedes af Michael Jensen, Niels Fisker, Anton Kristensen og nu af Jørgen Sørensen.

Toustrup Østergaard – se under Haldgaarden.

Erhardtminde, en Gaard Øst for Toustrup Mølle, ejedes 1880 af Søren Jensen, nu af Jens Nielsen.

Rosenlund ved Landevejen mellem Laasby Station og Sognegrænsen mod Nord, ejedes 1880 af Anders Pedersen, fra 1911 af Søren Overgaard Laursen og nu af Jens Christiansen. (Se under Pottegaarden).

Nybo (Matr. Nr. 6b af Toustrup; 3 Td. 1 Skp. 2½ Alb. H.), en Gaard lidt nordvestligere, ejedes 1859 af Thomas Larsen, der oprindeligt kun havde 28 Tdr. Land. Hans Søn Jens Kr. Thomsen overtog Gaarden 1888. Den brændte c. 1894. Nuværende Ejer er hans Søn Holger Thomsen.

Toustrup østre Skole (»Markskolen«) er opført 1903. Her holdtes før den kommunale Skoles Tid Privatskole paa Rosenlund i 3 Aar. Se under Skolerne.

Lysmosegaard, N.Ø. for Skolen, en Gaard med nye Bygninger, ejedes 1880 af Søren Poulsen, derefter af Thomas Kristensen og af dennes Enke og Sønnen Søren Kristensen, som nu overlager den. – I Nærheden af den ligger

Sofielund, en mindre Ejendom, der ejedes af Anton Haarium, nu af hans Svigersøn Emil Kristensen.

Korsbakkehus, udllyttet fra Toustrup Matr. Nr. 26a, ejes nu af Thomas Kudsk.

Kjærholm, en lille Gaard, 1880 ejet af Jens Hansen, senere af Hans Rasmussen og nu af Peder Laursen. Dennes Fader Poul Laursen har Ejendommen »*Meklenborg*«, der tidligere ejedes af Kr. Pedersen (Dragon). Fra Kjærholm er udskilt *Kathrinelyst*, der byggedes af Koustrup

(forhen Haldgaarden) ca. 1910 og senere ejedes af Søren Nielsen og nu dennes Søn Karl Nielsen.

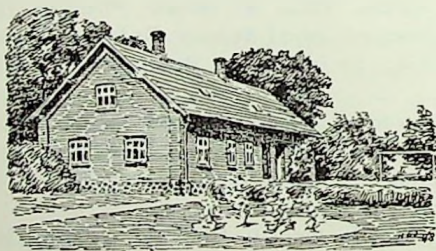
Paa Toustrup Mark nær ved østre Skoles Sted har forhen ligget en Vindmølle, som blev nedbrudt og genopført ved Skovby, men nu er borte.

Toustrup Jernbanestation og Postekspedition med nogle Huse, hvoriblandt en Købmandshandel, (en saadan findes ogsaa ved Landevejen til Hammel nær Sognegrænsen).

Bjørnholt, en mindre Ejendom ved Røgenvejen nær Stationen, ejes af Michael Andersen, en Svigersøn af Skovfoged J. Rasmussen.

Skovfogedgaarden Nord for Toustrup Nørreskov. Her boede 1875 Skovfoged Evald Johan Ditlev Knuthsen, gift med Frederikke Elisabeth Lohff. Senere ejedes den af Skovfoged Johan Rasmussen fra Skjoldlev, som var en Foregangsmand paa Svineavlens Omraade. Han døde 1936, og Gaarden er nu ikke længere Skovfogedbolig. En Del af dens Jord kom under Rosengaarden.

I 1880 nævnes i Sognet Gaarden *Marenslyst* (Peder Nielsen) og Husene *Houkjær*, *Petershøj*, *Sofie Magdalene-Hus* og »det klare Vand« (i Sognets nordøstre Hjørne).

72. Toustrup østre Skole.

TOUSTRUP VANDMØLLE.

I DEN naturskønne Dal, der strækker sig fra Nord til Syd og munder ud i Lyngbygaards Aadal, ligger Toustrup Mølle saare idyllisk, omgivet af stejle Skovskrænter og med den blanke Mølle-dam i Forgrunden.

Møllen nævnes første Gang 1664 og kaldes da »Brøndsmølle«. Den var da en Selvejendom paa 6 Td. 2 Skp., der ejedes af Laurs Sørensen. Han er vist identisk med den Laurits Møller, som var her i 1687, men synes at have afstaaet »Brins Mølle« til Knud Jespersen, der nævnes i Markbogen som Ejer 1683. (Aaret efter blev en Christen Christensen i Brøndsmølle gift med Anne Rasmusdatter, men han har vel været Møllersvend eller Medhjælper i Møllen).

I Matriklen af 1688 opføres Ritmester Michel Nichel som Ejer, medens Beboerens Navn var Junger Lauritsen, som endnu var her 1691. Han var aabenbart en Søn af ovennævnte Laurits Møller og vistnok Broder til Niels Lauritsen i Toustrup, der er truffen som Fadder i Møllen.

Allerede 1674 omtales Niels Jensen i Toustrup Mølle, som den fra nu af undertiden kaldes. Niels Jensen kan dog ikke paa det Tidspunkt have været Fæster af Møllen. Men han har muligvis været Svigersøn af Junger Lauritsen og er saa bleven Møller efter ham. Niels Jensen var i 1674 en ung Mand og skildres som hoven og brøsig, tillige synes han at have været dum. I nysnævnte Aar

stævnedes han for voldeligt Overfald paa Beboeren i »Lykkehuset« i Røgen Sogn (se nærmere herom i Aarb. St. Aarb. 1938, S. 29-30). Niels Jensen blev gentagne Gange af den berygtede Herredsfoged Claus Jessen i Galten sat til Sættedommer paa Gern Herredsting i Sager, som Claus Jessen helst ikke vilde have med at gøre. Han beskyldes i 1708 for, at han »hverken kand læsse self oc skriffue skrift« – hvad Niels Jensen selv maatte vedgaa. (Aarb. St. Aarb. 1918, S. 32, 38). Han døde 1733. I 1696 døde Karen Nielsdatter i Toustrup Mølle, sandsynligvis hans Datter, ligesom den Peder Nielsen, der nævnes 1711, og Rasmus Nielsen, der døde i Møllen 1696, vel har været hans Sønner.

Af de følgende Møllere er fundet: Jens Laursen, † 1731, Niels Sørensen i 1746, † 1761 (formodentlig Søn af den Søren Møller, der endnu levede 1757. Han blev 1743 gift med Johanne Lauritsdatter af Toustrup Mølle, der vel var Søster til Jens Laursen.) og Christian Hansen Bonsach, der 1756 blev gift med Anne Sørensdatter. Deres Datter Bergitte Margrethe Bonsach blev 1763 (samme Aar som Faderen døde) gift med Ole Joensen Fanøe, der uden Tvivl var en Søn af Sogndegnen til Linaa og Dallerup Joen Olufsen Faunøe eller Faunøer. En Møllerenke, Maren Lottrup, døde her 1773, 85 Aar gammel.

Endnu i det 18. Aarhundredes Begyndelse var Toustrup Mølle Selveje, men kom senere under Frijsenborg, uvist naar. I »Aarhus Stifts Aarb.« 1919 S. 15 omtaler S. Nygaard »den lille, nu forsvundne Brønds Mølle i Dallerup Sogn, der var Selvejergods og dengang (i det 18. Aarhundrede) var underlagt Rytterdistriktet, som den jo paa alle Sider var omgivet af.« Brønds Mølle er jo den nuværende Toustrup Mølle; men Nygaard har næppe tænkt sig, at denne Brønds eller som den ogsaa skreves »Bruuns« Mølle endnu skulde eksistere. Til yderligere Bevis paa Rigtigheden heraf tjener, at paa Videnskabernes Selskabs Kort fra 1787 findes endnu Navnet Bruuns Mølle afsat paa nøjagtig samme Plads som vor Tids Toustrup Mølle. Dette Navn var, som ovenfor antydet, allerede tildels i Brug omkring 1674.

I 1787 døde en Forvalter Vostrup i Toustrup Mølle. Hans 25-aarige Enke Anne Bødker opføres samme Aar som Ejer af Møllen, skønt den paa det Tidspunkt var under Frijsenborg. Hun blev siden gift med Erik Schelde, som døde 1813; selv døde hun 1809. En Forvalter Busch omtales ogsaa i Møllen 1794 og 1803. Hans Hustru Mette Marie Busch døde 1793. Endelig kan bemærkes, at en Hr. Niels Munch blev viet i Toustrup Mølle 1794 til Jomfru Ellen Marie Nørlund.

Efter Schelde kom en Forpagter Poul Ibsen Wenne-mose Schandorph, der var gift med Arnolde Raupach (vist Datter af Sukkerraffinadør Raupach i Randers). Schandorph havde en Søn, Jørgen Ibsen Schandorph, der var Møllersvend her 1816, da han blev gift med Frideriche Schelde, som nok har været en Datter af førnævnte Erik Schelde. Aaret efter blev Jørgen Schandorph Forpagter af Møllen, da Faderen var flyttet til Aarhus, men allerede døde 1819.

I 1821 solgte Grev Frijs Toustrup Mølle til Vilhelm Schalstrup (efter Sagnet blev den vundet i Kortspil). Han havde forhen boet paa Lyngballegaard. Schalstrup købte tillige Laasby Kirke samt 2 Huse i Toustrup. Han skildres som en retskaffen Mand, der var god mod Smaafolk. Enhver Husmand, der kom med sin lille Pose, skulde ind i Møllestuen for at faa sit Smørrebrød med Øl og Snaps til.

Schalstrup døde 26/3 1829. Herefter ejedes Møllen af Lauritz Stilling, f. 1797, en Søn af Birkedommeren ved Frijsenborg, Kammerraad Søren Stilling, og Mette Kirstine Schalstrup. Altsaa har Stilling vel været den forrige Ejers Svigersøn. Stilling var en særdeles virksom Mand, Banebryder paa Landbrugets Omraade (forhen omtalt) og 1845-51 Amtsraadsmedlem. Til Møllen hørte i 1842 60 Tdr. Land Skov. Stilling animerede Beboerne til Plantning og solgte unge Graner til en meget billig Pris. Under Krigen 1849 maatte han paatage sig at skaffe Fjenden de forlangte Kontributioner. Natten til 3. Juli kom danske Soldater og tog ham med sig, da han var mistænkt for Spi-

oneri, men ganske sikkert uden Grund (Aarb. St. Aarb. 1917 S. 73). Han døde i Skanderborg 1882, 85 Aar gl., men havde i 1861 afhændet Møllen til sin Svigersøn Jens Christian Saabye, en Præstesøn fra Lading, f. 1815, der endnu var her 1880. Han var 3 Gange gift, 1ste Gang med Cathrine Marie Matzen, 2den Gang med Vilhelmine Stilling og 3die Gang med Sophie Christine Stilling. I Saabyes Tid var Laurs Madsen Forpagter, og der holdtes 7 Tjenestefolk. Saabye solgte atter Møllen til sin Svigersøn O. Flensborg, fra hvem den 1902 gik over til Jens Laursen Jensen fra Laasby. Denne overdrog 2 Aar efter Møllen til Landbrugskandidat Hans Holm, af hvem Emil Kyhl (en Svigersøn af J. Th. Jensen, Leegaardlyst ved Skanderborg) købte den 1911. Kyhl solgte c. 1916 Møllen til Ejendomshandler Ove Sørensen fra Ormslev og Forvalter Jakobsen paa Constantinsborg, som delte Gaarden i 2 Ejendomme og solgte den vestlige Del af Marken til Martin Fisker i Toustrup. Selve Møllen og den østlige Del af Marken fik en Mand ved Navn Bloch c. 1919, og efter ham kom 1923 Georg Momme, Aaret efter hans Svoger Iver Iversen Holm og endelig dennes Broder Jørgen Holm, den nuværende Ejer. Denne har i 1948 nedlagt selve Mølleværket.

Den østlige Skov blev ved Delingen solgt til en Skovrider Monrad; den vestlige Del af Marken ejes nu af Knud Kaspersen. Møllens Bygninger er til Dels ombygget, men Stuehuset er et smukt gammelt Bindingsværkshus.

»St. Helene Kilde« ved Mølleskoven er tidligere omtalt. Ligeledes er omtalt et Sagn om, at Toustrup Mølle blev vundet fra Greven paa Frijsenborg i Kortspil. Sagnet fortælles udførligere saaledes (efter Meddelelse af Lærer Høyer Svendsen i Toustrup østre Skole):

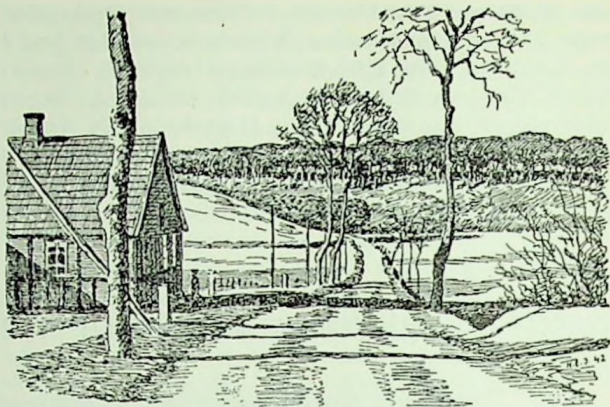
Det skete ved Lejlighed, at Greven paa Frijsenborg besøgte Mølleren i Toustrup, og saa blev der spillet Kort til Fordel for Mølleren, som altid vandt. Imidlertid havde Grevens Tjener engang opdaget, at Greven var placeret foran et Spejl, saa Mølleren altid kunde se hans Kort.

Da nu Mølleren blev klar over Tjenerens Opdagelse, besluttede han at faa Munden lukket forsvarligt paa ham, og da Selskabet om Eftermiddagen var paa Jagt, skød Mølleren Tjeneren ved det saakaldte Oksevad. Men siden har det spøget paa dette Sted. (Det er noget vanskeligt at fæste Lid til dette Sagns Paalidelighed, især hvis det skal sættes i Forbindelse med Møller Schalstrup, der jo var en yderst retskaffen Mand).

VINTERBILLEDE FRA TOUSTRUP 1927.

73. Huse paa nordre Gade, tildels forsvundne.

74. Ulfbjergkrog.

TOUSTRUP ØDEMØLLE.

PAA GRÆNSEN til Laasby Sogn ved Landevejen fra Laasby til Sorring udpeger Traditionen Stedet for en længst forsvunden Vandmølle. Den har da ligget ved en Bæk, der kommer oppe fra Laasby Mark gennem Laasby og løber til Lyngbygaards Aa. Noget Spor af den er ikke tilbage, men der findes en Lavning, hvor der nok kan tænkes at have været en Mølledam. Dæmningerne kan meget vel være sløjfede ved Landevejens Anlæg i 1870erne, og Bygningerne har rimeligvis ligget der, hvor et gammelt Hus, kaldet »Ulfbjergkrog« nu ligger (ganske vist paa Laasby Grund). Det maa efter alle Solemærker at dømme have været den oprindelige Toustrup Mølle. Den, som nu bærer Navnet, eksisterede maaske nok samtidig, men den kaldtes dengang Bruuns eller Brønds Mølle, som vi har set i det foregaaende. – Den, vi nu beskæftiger os med, betegnes i Frederik III's Matrikel 1661-62 som et øde Byggested, og i Matriklen af 1688 nævnes »Toustrup Øde Møllepladtz Hvis (∴ hvad) Jord dertill ligget hafuer bru-

gis af Laasbye og Toustrup Byemænd, og er under deris gaarders Jorder indmaalet og beregnet, hvoraf saavel som Af Møllestædet hafuer hidindtill schattet 6 td. 2 skp.« Nedenunder er tilføjet: »Till Toustrup Byemænds Anpart af Toustrup Mølleledamb og Møllestæden 1 fdk. 1 alb.«

Da det her siges, at Toustrup og Laasby har brugt Møllens Jord, taler dette jo ogsaa for, at vi her har Stedet for denne Mølle. Der gaar paa Egnen Sagn om, at den skal være ødelagt paa Svenskekrigens Tid, hvad der vel nok er rimeligt. Videre fortæller Sagnet, at Gaarden var besat af Fjenden, der syntes godt om Stedet og slog sig ned for længere Tid. Mølleren havde en smuk Datter, og da han var bange for, at Svenskerne skulde efterstræbe hende, spærrede han hende inde. Svenskerne fik imidlertid Nys om Sagen, og for at redde Datteren, førte Mølleren hende om Natten langt ud i Skoven efter Laasby og lod grave en Hule, hvori hun blev skjult, og først da Svenskerne forlod Egnen, kom hun tilbage til sit Hjem. Hulen vises endnu og kaldes »Ulvegraven«, fordi den senere blev brugt som saadan. (Aarh. St. Aarb. 1909 S. 107).

Bemærkningen om, at Pigen blev ført ud i Skoven »efter Laasby«, viser, at man har tænkt paa den nuværende Toustrup Mølle, hvorimod Sagnet sikkert har knyttet sig til den forsvundne Mølle.

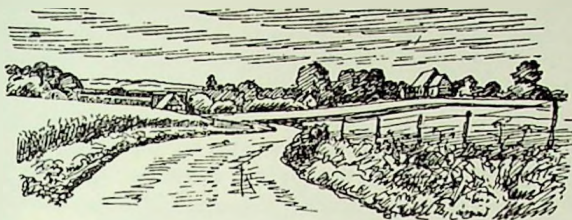
Endelig synes Sognet i Fortiden at have haft en tredje Mølle, nemlig en **VANDMØLLE VED SKOVLUND**.

Stedet ligger i Sognets nordøstlige Hjørne tæt ved Gaarden Skovlund. Her findes et lille Skovparti, der har stærkt Fald mod Dalen, hvorigennem Hammelbanen gaar. I dette Skovstykke strækker sig oppe fra Bakken en Slugt, i hvis Bund en lille Bæk risler. (Se Fig. 27). Forneden udvider Kløften sig saa meget, at der kan have været Plads til en Mølleledam. Der ses ogsaa Spor af en Dæmning, helt overgroet ligesom Dammen. I denne er der et stærkt Væld,

og oppe fra Kløften har den nu saa uskyldige Bæk sikkert i Fortiden ført ikke saa lidt Vand ned til Dammen. Derom vidner ogsaa de store Sten i Bunden af Kløften for oven. Hertil kommer endelig, at man ved at sætte en Hævert paa Stedet er stødt paa Pæle, hvilket bestyrker den stedlige Tradition om, at her skal have ligget en Mølle, som siges at være bleven øde under den sorte Pest.

Det lille, vanskeligt tilgængelige Skovparti er som en frodig Urskov af unge Asketræer, Mjødurt, bredbladet Mærke og andre Sumpplanter og i det hele taget en oplagt Idyl.

I Matriklerne fra det 17. Aarhundrede findes intet antydning om en saadan Mølles Tilværelse, saa Traditionen om, at den skal være blevet øde under Pesten for saa vidt godt kunde være rigtigt.

75. Kirken set fra Øst.

DALLERUP KIRKE.

KIRKEN ligger, siger Bjørnson, gerne paa et højt Sted. Saaledes ogsaa Dallerup Kirke. Paa et Højdedrag, der strækker sig i øst-vestlig Retning, tager den sig smukt ud fra alle Sider. Afstanden fra Sognets største By og fra Hovedfærdselsvejen er ca. 1 km, fra Toustrup 2 km og fra Toustrup St. 4 km. Men der er Folk paa Toustrup Mark, som har ca. 7 km til Kirke, og noget lignende gælder for dem, der bor yderst paa Sorring Mark. Fra Kirkegaarden falder Terrænet ret brat mod Nord og skraaner jævner mod Syd. Kommer man til Kirken fra Øst, ser det ud, som den ligger øverst i en Landsby, hvis Straa- og Tegltage titter frem mellem store Træer. Kønt ser det ud; men snart opdager vi, at »Byen« kun bestaar af en Gaard foruden Præstegaarden og den nye Præstebolig samt Kirkens Ligkapel og Brændehus, Forpagterbolig og endnu et lille Hus ved Korsvejen. Kommer man til Korsvejen sydfra, ligger Kirken aneligt og løfter sit Blytag over Gaardenes Straatage. Fra Nordsiden ser den ogsaa ret imponerende ud, som den ligger højt paa Bakken og ret ensomt, idet man ikke ser andre Bygninger, kun Træer. Vest fra ses i lang Afstand Kirkens Gavl over Præstegaardshavens Træer.

Kirkegaarden er omgivet af et gammelt Kampestensdige med tre Indgange, i Syd Hovedindgangen og en til, som

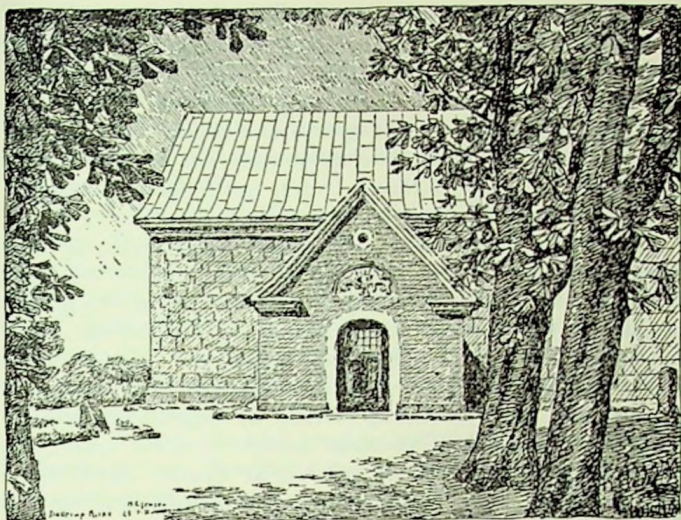
før Udvidelsen i 1936 var i Øst lige over for den tredje Indgang i Vest. Mellem disse to sidste førte og fører en Gang tværs over Kirkegaarden forbi Kirkens Indgangsdør, og lige op mod denne gaar fra Hovedindgangen en Kastanieallé med høje Træer. Ogsaa Tværgangen havde tidligere en Række Træer, men de er nu – ligesom flere spredte Træer paa Kirkegaarden, fældede. Der var baade Lind, Ask, Løn og Akacie, foruden Elm og Ask langs Diget.

Ved Udvidelsen bevarede man Stendiget hele Vejen rundt og plantede samtidig en Række Kastanier langs det nye Dige. Da samtidig Reguleringen af Gravstederne fuldførtes, er Kirkegaarden nu i en taalelig god Tilstand, og der findes ikke mere alt for mange Smagløsheder i Form af Glaskranse og andet i den Retning, mens man derimod er gaaet over til Natursten i Stedet for Gravplader og kunstigt tilhugne Monumenter. Jerngitre findes der heller ikke alt for mange af. Et noget uroligt Præg har Kirkegaarden vel stadig, naar man ser paa Gravmælerne. Nogle store Træer vilde nu have hjulpet godt, især et Par Stykker nær ved Kirken. Godt er det da, at Kastaniealleen blev skaanet for Øksen!

Uden for Kirkegaarden ligger mod Syd Ligkapellet og et nyt Brændsels- og Redskabshus, og ved Norddiget er der Affaldsplads og Nødtørftshus.

Ligesom de tre Indgange svarer henholdsvis til Kirkegængere fra Sorring, Dallerup og Toustrup, var det Skik at begrave de døde i den efter Retningen nærmeste Del af Kirkegaarden; men efter Udvidelsen overholdes denne Sondring ikke længer. En god Del af den nye Plads er allerede optaget. Den sydlige Del af Udvidelsen maa ikke anvendes som Gravplads af Hensyn til de nedenfor liggende Beboelser. Her er anlagt en Rosenhaven med en Flagstang, den sidste vist noget af et Særsyn paa en Kirkegaard.

Klokken hænger i et grimt Jernstativ Øst for Kirken. Man ser endnu de store Sten, der har baaret den tidli-

76. Kirkens Indgang.

gere Klokkestabel af Træ. Det var at ønske, at man igen vilde lade en saadan træde i Stedet for det grimme Stativ, der er i Vindmotorstil. Hvordan de gamle Klokkestabler tager sig ud, kan endnu ses i Tvilum og Tulstrup, mens man i Skannerup har løst Problemet ved svære Jernsøjler, hvilket dog er bedre end Vinkeljern. Man har saaledes Forbilleder nok at tage efter.

KIRKENS YDRE.

Det kan vist siges, at det gælder for alle de gamle Kirker, at de er smukke. De er skabt af Mennesker, der foruden stor Kærlighed til deres Opgave – og maaske netop paa Grund af denne Kærlighed – havde en fin Sans for Linjeskønhed og for Harmoni mellem Bygningens Dele, samt en fin Følelse for Materialet.

Dallerup Kirke er blevet til i den store Kirkebyggertid

omkring Slutningen af det 12. Aarhundrede, og den er en typisk romansk Kvaderstenskirke med Skraakantsokkel, som de findes særlig i Østjylland, og som der findes mange af her paa Egnen. Der er dem, der lurer paa at løse Klokkespørgsmaalet ved at opføre et Taarn. Det bør ikke skel Hellere maa man ofre Midlerne paa at gennemføre den Restaurering af Kirkens Indre, som blev paabegyndt i Fjor.

Paa Vaabenhuset nær kan man vel antage, at Bygningen har bevaret sit ydre Præg. Men det ser ud til, at dens Overdel har lidt Overlast (Brand?), idet Vestgavlen er sat om i Teglsten, og Østgavlen ogsaa ser ud til at have været forstyrret. Ligeledes tyder de hvide Gesimser under Tagskægget paa en større Fornyelse af Tagværket engang. De giver Dallerup Kirke et noget fornemmere Præg end Egnens tilsvarende Kirker, f. Eks. Laasby og Skannerup. Det kunde se ud til, at denne Ændring er sket samtidig med Opførelsen af Vaabenhuset. De fra Vestgavlen fjernede Kvadre synes at have fundet Anvendelse pletvis i Vaabenhusmuren, som Trappesten og i Kirkegaardsdiget.

En anden Forandring er den, som de fleste Kirker er undergaaet, nemlig Nordindgangens Tilmuring. Det Tympanon, som sad over den, har staaet i Vaabenhuset, men blev i 1903 opsat over Indgangen til Vaabenhuset. Det viser en Menneskeskikkelse mellem to Løver og udlægges af mange som en Fremstilling af Daniel i Løvekulen, hvad de lærde vist ikke er helt enige i. En Vinduesoverligger fra de oprindelige Vinduer ligger uden for Vaabenhuset og vil forhaabentlig blive bevaret. De nye Tider har jo krævet mere Lys i Kirken, men de nye Vinduer forhøjer just ikke Skønheden i Bygningens Ydre.

Det er ikke nogen pralende, men en ret bedskeden Skønhed, vi møder i vor Kirke. Foruden Linjeskønheden og Proportionerne er det særligt Kvaderstenene med den fine Tilbugning og de mange fine Farvenuancer i gulligt, graaligt, rødligt og blaaligt, der tildrager sig Opmærksomheden.

Man kan vanskeligt i Tankerne danne sig for store Forestillinger om den Taalmodighed, de gamle Stenmestre præsterede med Værktøj, der ikke kunde maale sig med vort, især naar man tillige betænker de smukke Skulpturer i de to Tympanons og i Kirkens indre Udsmykning (Døbefont, Korbue). Og saa er vor Kirke jo endda ikke af de rigest udsmykkede.

Vaabenhuset er af Teglsten og har Tegltag, mens Kirken selv har Blytag. Det blev omlagt i 1834 af en Mand, hvis Navnebogstaver var S. A. - I 1943 blev hele Sydsiden omlagt af en Støber Bøjle Bøjlesen fra Ringkøbingegnen. Støbningen af Tagpladerne var et interessant Skuespil at overvære. Det foregik med primitive Midler og hensatte en til de gamle Tider, da Haandværk virkelig var Haandværk.

Langs Kirkens Sokkel er for nylig anlagt en Cementrendesten i 1 m. Bredde. Den er ikke køn, men maaske nok paakrævet.

KIRKENS INDRE.

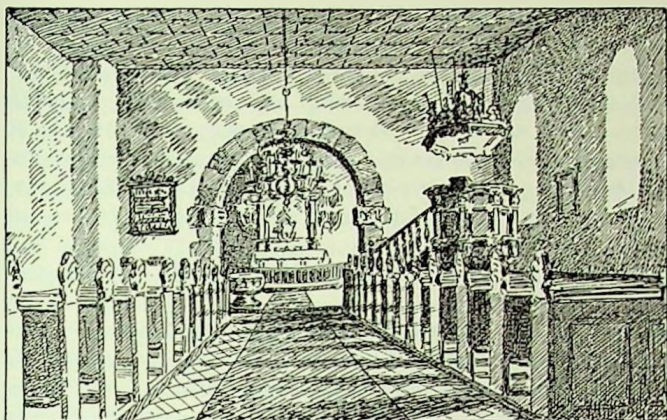
Vaabenhusets Udstyr er fattigt som i de fleste Kirker: Et Par Bænke, en Tavle til Opslag og i vestre Inderhjørne en gammel romansk Gravoverligger samt en Prydsten af Granit, som maaske kan have siddet i Toppen af en Hvælving. Loftet er hvælvet Bræddeloft, - gid det havde været Bjælkeloft! Men saa vilde det jo have skjult det mærkelige og kraftigt udhuggede Tympanon over Kirkeindgangen, som nok er værd at betragte. (Der har været et saadant Bjælkeloft). Det var ogsaa en mere fremtrædende Plads værdig, for det hænger højt oppe i Halvmørke, og kun faa skænker det Opmærksomhed. - Der er to Tydninger af dets Indhold. I Halvcirklen sidder tre Figurer, som efter sagkyndiges Mening skal forestille Kristus paa Kongetronen (Dommersædet?) med Troen og Retfærdigheden paa hver sin Side. Kongefiguren kunde nok være et Guds billede, men hvorfor hæver han højre Haand med tre Fingre ligesom til Edsaflæggelse? Figuren til venstre

77. Tympanon i Vaabenhuset.

skulde være Troen. Det er en lavbenet Skikkelse med et Kors i højre Haand og i venstre en firkantet Genstand. Hvad kan det være? Den tredje Person har i højre Haand noget, der ligner et Sværd, men ogsaa kunde være en Alterkærte, og i venstre en hængende, kølleagtig Genstand, der godt kunde forestille et Røgelsekar. – Lærer Asbæk, forhen Sorring, har udtalt den Opfattelse, at Billedet skulde forestille Harald Blaatand med Biskop Popo til venstre og en Messedreng til højre. Popo bærer i venstre Jernbolten, og Kongen aflægger Trosløftet, mens Messedrengen svinger Kærte og Røgelsekar. – Hvis denne Tydning er rigtig, har vi her vort ældste historiske Billede. Og hvorfor skulde det ikke være det? – Ja, man kan maaske hænge sig i, at Kronen, som Kongen har paa, skal være en Tornekrone.

Yderdøren er en ganske almindelig Dør og kunde nok trænge til Fornyse for Stilens Skyld. Døren ind til Kirken var før et ualmindelig tarveligt Stykke Snedkerarbejde, men er ved Restaureringen 1946-47 erstattet med en smuk, jernbeslaet Egetræsdør.

78. Kirkens Indre 1941.

Kirkeskibets Indre er et stort og smukt Rum, ret højt til Loftet og af smukke Proportioner. Kirkestolene, som man først faar Øje paa, er ikke de oprindelige. De var før egetræsmaalede, men er nu malet om, hvilket har hjulpet godt. Endestykkerne er foroven udskaaet som en Muslingeskal. Det er ret plumpt Arbejde. De gamle Stole, hvoraf der staar to bagest i Kirken, var mere beskedne i Størrelse, men vel nok saa kønne. Paa dem er udskaaet I H S (Jesus, Menneskenes Frelser). Rester af de gamle Stole dannede Gulv i den nu forsvundne Degnestol. Her saas et Vaabenskjold med Bogstaverne R L og R L S samt Aarstallet 1585. – Under Stolene er der Bræddegulv, og Midtergangen er fliselagt, men Fliserne er lagt temmelig skævt. En Løber, ikke videre køn, fører op til Alterets Knæfald.

Den mægtige, klodsede Trappe, som nederst i Kirken førte op til Loftet, er nu fjernet, og man benytter nu en sammenskydelig Stige, der kan sættes til Side. Her staar ogsaa den gamle Herskabsstol til Kalbygaard, en mægtig Kasse med Tremmegitter. Her var der før Tilhørerpladser,

men i 1926 indsattes Orgel i den, og Tremmerne blev delvis erstattet med Facadepiber.

Orgelet er et udmærket Instrument fra Frobenius i Horsens (1926). Det er skænket af Murermester Frits Petersen, som ogsaa har skænket Ligkapellet (1923). En Sølvplade med hans Navn sidder paa Orgelet, og hans Portræt hænger paa Orgelvæggen i en skrækkelig Sølvkrans.

I Vestgavlen falder Lyset ind ad et mindre Vindue, velsagtens oprindeligt.

Nær Indgangen sidder paa et Stolestade Kirkebøssen, af Træ, jernbeslaaet.

Paa Skibets Syd væg mellem Døren og Vinduet er indmuret et Sandstensepitafium over en ung Dyrlæggesøn fra Sorring, som faldt i Frankrig under første Verdenskrig. Det er et upassende Stykke i en Kirke. Mellem Vinduerne hænger en Mindetavle i Marmor over en Mand fra Sorring, falden paa Dybbøl. Den virker ikke direkte generende. Paa Nordvæggen hænger mellem de to Vinduer et stort Krucifiks, der vel engang har hørt til paa Alteret eller under Korbuen. Sammen med noget andet Billedskærerarbejde, der laa henslængt paa Kirkeloftet, og en meget medtaget jernbunden Kiste blev det i sin Tid indsendt til Nationalmuseet, som beholdt det øvrige, men sendte Krucifikset tilbage i restaureret og opmalet Stand. Om det er kønt malet, kan diskuteres, men det maa vel være gjort af kyndige. Vinduerne er som før nævnt af ret ny Dato. De giver godt Lys i Rummet.

I 1895 indførtes Opvarmning af Kirken. Kakkellovnen stod i det nordøstre Hjørne af Skibet i en grim Trækasse. Nu er der et mere moderne Varmeapparat paa samme Sted.

Paa sædvanlig Vis er Prædikestolen anbragt i Sydøsthjørnet. Den er i Renæssancestil, prydet med nogle Englehoveder, og før Restaureringen var den mahognimalet. Nu er den sammen med Altertavlen malet op med smukke Farver, Forgyldning og Skriftord. Lydhimlen (Bruskbarok) er rigt prydet med Figurer fra Korsfæstelsen og øverst Kristus som Himmelkonge. Flere af Figurerne er udmær-

kede og giver en Forestilling om, hvad Kirken engang har været.

Skibets gamle Bjælkeloft er dækket af et Kassetloft. Der er gamle Folk, der kan huske, at Bjælkeloftet var blaamalet og med Stjerner (!).

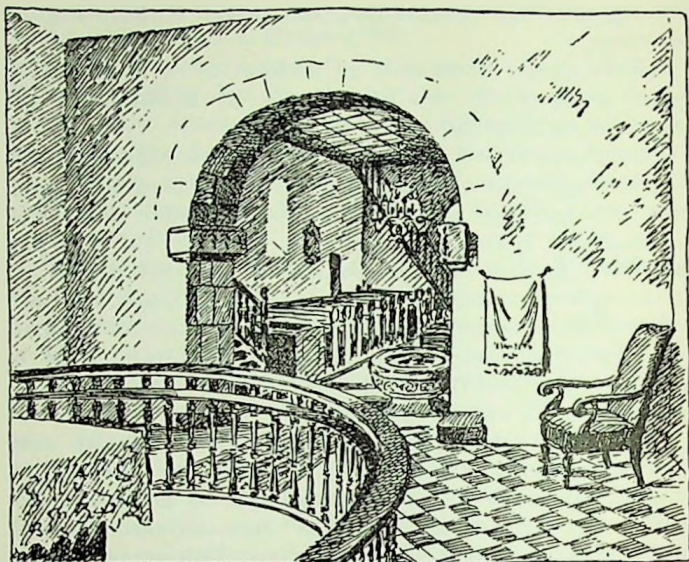
Triumfbuen er stor og omgivet af store, smukke Kvadre. Kragstenene er fint udhugne, den sydlige med romanske Buer, den nordlige med Tovsnoninger. Under den sidste stod tidligere Døbefonten, som nu er flyttet ud midt paa Korgulvet. Den er en svær Granitfont paa firkantet Fod, ret lav og bred, med romansk Frise af en Slags Bladmotive om. Forsænkningen er dækket af et stort Messingfad med Hjorte og Hunde i strakt Løb langs Randen og et adeligt Vaaben i Midten – vel en Gave fra en Herremand. – Daabskanden er af Bronze.

Koret er ret rummeligt. Gulvet er hævet et Trin op over Kirkegulvet (i den vestre Ende af Kirken er Gulvet ligeledes forhøjet). Der er et Vindue i Syd, og der har været et i Øst over Alteret. Knæfaldet er stort, halvcirkelformet (ændret sammen med Tilbagerykning af Alteret 1886), og inden for det ligger et nyt Gulvtæppe, skænket af en Mand i Sognet til Afløsning af det grønne med Liljerne fra 1910.

Alteret er af Kvadersten og dækket af et Egetræs Bord. Altertavlen er i Renæssancestil (ca. 1620). Alterbilledet blev fornyet i 1878 ved Bestilling hos en Maler i Aarhus. Det forestiller Jesus i Getsemane og er et sødligt, ret tarveligt Maleri. Ved Restaureringen i 1947 blev det fjernet og hænger nu indrammet nederst paa Skibets Sydvæg. I Stedet for fremdroges den ældre Altertavle med Kristus paa Korset, og den er – om end ikke høj Kunst, saa dog langt bedre end det andet. Paa Alteret staar to Malmlysestager med Alterlys samt en syvarmet Lyselstige.

I Ydervæggen til højre for Alteret er indmuret en Gravsten over Herremanden Jacob Rosborg til Kalbygaard, en stor, smuk Sten i Gullandskalk. Indskrift, se Side 153.

I Krogen ved Korbuen mod Nord staar et lille Bord og en Stol til Præsten, og lige overfor, hvor der nu hæn-

79. Kirken set fra Alteret.

ger et lille Skab til Særkalkene, var tidligere Degnets Stol. Men ved Kirkesyn i 1862 bestemtes det, at Præstens Stol skulde flyttes om bag Alteret (som da stod længere fremme), og Degnets ned under Prædikestolen. Nu er Præstens Stol kommet tilbage igen, mens Degnets rent er forsvunden! Ak ja! Sic transit -. De sidstnævnte Inventariedele virker ikke til Pryd for Kirken. Man burde ved Anskaffelser tage mere Hensyn til Stilen.

Kirken har nu elektrisk Belysning, som ogsaa er indlagt i de to Messinglysekroner i Skibet. Orgelet har elektrisk Blæser.

LIDT AF VOR KIRKES HISTORIE.

Udover hvad vi kan slutte os til, og hvad der berettes gennem Sagn, ved vi saa godt som intet om Dallerup

Kirkens ældre Historie. Som tidligere nævnt er der Ting, der tyder paa, at Stedet er et ældgammelt Offersted (»Vinen«), og vi kan jo gætte paa, at der før Stenkirken har været en Trækirke. Det kan vist med nogen Grund antages, at Kristendommen her – som mange andre Steder – har kunnet holde Indtog i de gamle Former.

Kirkens Bygningshistorie er vel som de fleste andre Kirkers fra Valdemarstiden. Man har opført Murene som »Kassemure«, d. v. s. med en udvendig Skal af tilhugne Kvadre og en indvendig af kløvet Kamp eller af simple Marksten. Mellemrummet er saa udfyldt med en Blanding af Sten og Kalkmørtel. Der har rimeligvis været indkaldt udenlandske Stenmestre til Hjælp ved Arbejdet, men om det har været en Rigmand eller Sognets Bønder i Fællesskab, der har bekostet Arbejdet, er ikke godt at vide. Maaske er det betalt af den indkomne Tiende, som nok har været en vigtig Faktor i det store Kirkebyggeri dengang.

Tiden har jo medført en Del Forandringer, især vel ved Reformationen og ved Tilbygning af Vaabenhus (Slutningen af 18. Aarhundrede), dog ikke særlig gennemgribende, da der jo ikke blev bygget Hvælvinger eller Taarn.

Et Par Munkegrave, som fandtes ved Omlægning af Kirkegulvet, tyder paa, at der har været Munke med ved Kirkens Opførelse eller paa anden Maade knyttet til den. Er det et Par af dens første Præster? – I Kirkens Sydvesthjørne fandtes en Del Trækul og et Par Alterstager af Blik (Zink?). – Ved Indlæggelsen af det nye Varmeapparat fandtes en langt ældre Grav dybere nede.

Kirkens Træskærerarbejde menes at være udført af samme Mester, som har skaaret den skønne Altertavle i Tvilum. I hvert Fald har det været en dygtig Mester, thi Figurerne er meget levende og kraftigt skaaret. De paa Loftet fundne Figurer er dog vist ældre end Lydhimlens, de ser paa Fotografi fra Nationalmuseet mere middelalderlige ud. Ved Bortsendelsen af Kirkens Kiste faldt en Mønt ud, som efter sagkyndiges Udsagn skulde være fra Svend Estridssøns Tid.

80. Jernbunden Kiste, nu i Nationalmuscet.

At der har været Kalkmalerier i Kirken, er konstateret af Museumsinspektør Chr. Axel Jensen, som afdækkede et Stykke af Muren ved Prædikestolen. Der var Rester af et Billede af St. Jørgen og Dragen. Korbuen bærer Spor af at have været bemalet, men de tyder ikke paa noget værdifuldt. Den blev rensed med Natronlud i 1908.

Den lille Prydsten, der staar oven paa Gravstenen i Vaabenhuset, fandtes der Magen til i Bjarup Kirkes Tomt, da den blev ryddet. Det kunde tyde paa, at man ved Reparationer i Dallerup Kirke har anvendt Materialer fra Bjarup Kirke, som skal være nedbrudt, efter at Byen var ødelagt under Svenskekrigen. Efter Holger Bruun (Gamle danske Minder, 1869) skulde Bjarup Kirke, hvortil ogsaa laa Volstrup og Bottrup, være flyttet til Laasby, da Beboerne var døde af den sorte Pest. Men kan det være rimeligt?

Dallerup Kirke var blandt den Række Kirker, der i 1524 svarede Landehjælp (Danske Mag. 4. R. II), idet den bidrog med 20 Mark. Denne Sum ydedes af de mere velhavende Kirker, hvortil Dallerup altsaa har været regnet. I 1528-29 berøvede Frederik I en Del Kirker i Gjærn Herred deres Klokker, rimeligvis for at omstøbe dem til Kanoner – man har set sligt ogsaa i vor Tid. Blandt disse Kirker var ogsaa Dallerup, hvis Klokke vejede 3 Ørtepund, 7 Lispund. (Aarh. St. Aarb. 1925 S. 6).

I 1609 skrives, at da Kongen har bragt i Erfaring, at Røgen Kirke skal være saa ganske bygfældig og forar-

met, og da Dallerup og Tulstrup Kirker er ved den Formue, at de uden Skade kan komme Røgen Kirke til Hjælp, saa skal Lensmanden sørge for, at der af de to Kirkers Indkomst bliver lagt 40 Daler til Hjælp til Røgen Kirkes Bygning og Forbedring (Kanc. Brevb. 23/1 1609).

Af Begivenheder i Kirkens Historie kan nævnes, at Tingbøgerne beretter om en Strid mellem Herredsfoged Claus Jessen og Regimentsskriver Laurits Nielsen, Dallerup, der var kommet i Slagsmaal paa Hjemvejen fra en Barnedaab i Alling Præstegaard. Retsmødet blev holdt i Dallerup Kirke. Jessen var en utiltalende, grov og trættekær Mand (1701). -

Ligeledes fortæller Tingbogen om en mærkelig Tildragelse i Kirken 1711. Kirken hørte under Præsten i Linaa, som dengang hed Clemen Poulsen. Han indstævnedede Toustrup og Dallerup Mænd, fordi de under Ofringen 2. Paaskedag har lavet Uro i Kirken, »usømmelig Alarm« kaldes det i Tingbogen. Et af Vidnerne, Peder Nielsen, Toustrup Mølle, siger, »at da Mandfolchet var nesten kommen i sinne Stole fra Offers, da hørte han mange glasser glimre paa gulfvædet.« Andre fortæller, at der ogsaa blev leet og smaasnakket i Kirken, mens Glasset klingrede mod Gulvet. »Hvem der kast, vidste Peder Nielsen ikke, dog kunde han ikke næchte at han jo og Kastet et Styge glas paa Kirchegulfvædet.« Maaske har det været en Demonstration mod Præsten. Det siger Tingbogen ikke noget om, og der ses ikke at være falden Dom i Sagen. (Aarh. St. Aarb. 1922, S. 185).

Kirken har vistnok i umindelige Tider været i Sognefolkenes Eje. Der har været, og er endnu Jordejendomme til den. Det, som ikke er solgt, er bortforpagtet. Paa to af dem er der Bygninger, nemlig Ringerens Hus ved Sorringvejen og »Kirkestedet« paa Sorring Mark nær Mejeriet. - En lille Lod i Aasbæk, Laasby Sogn, skal være vundet af Provsten Bagger, men kom derved ind under Linaa Kirke.

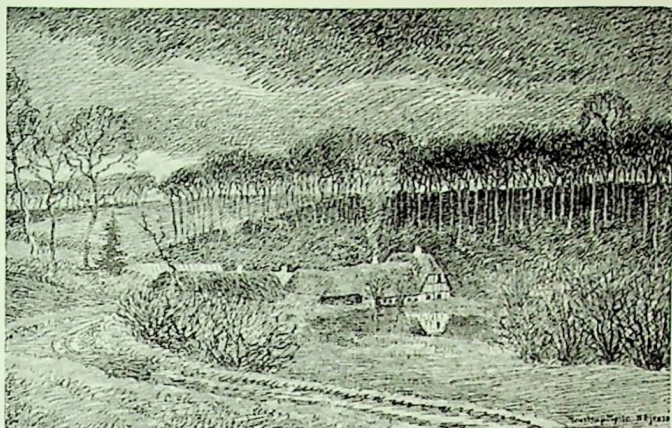
Om Forandringer ved Kirken og dens Inventar giver

Kirkens Protokoller siden 1820 Besked ved de der op-
tegnede Regnskaber og Synsforretninger.

SAGN OM KIRKERNE I LINAA, DALLERUP OG BJARUP.

Det kendte Sagn om Oprindelsen til de tre Kirker i Linaa-Dallerup Pastorat er vist første Gang trykt 1758 i Hofmans Foundationer og lyder der saaledes: »Her skal have været 3 Kirker, Linnaae, Bierrup og Dallerup, som siges at være bygte af 3 Jomfruer, Lene, Berthe og Dalia (i senere Version simplificeret til Lin, Bjar og Dal), hvilke skal være begravne i en Høj, den mellemste er forlængst nedbrudt.« Det fortælles ellers saaledes: »Tre hellige Jomfruer, som var Søstre og hed Dal, Lin og Bjar, sejlede en Aften paa den skønne Sø, som i gamle Dage strakte sig mellem Kalbygaard Skov og Bjarup. Saa tabte Bjar sin Ring i Søen. Herover blev hun vred og forbandede Søen, at den skulde udtørres. Det skete, og man opsamlede en Mængde Fisk, der blev bragt ind paa Kalbygaard. Den første Fisk, der aabnedes, havde i Maven Bjars Ring. – Siden byggede de tre Søstre hver sin Kirke: Dallerup, Bjarup og Linaa, der laa i lige Linie fra Øst til Vest med $\frac{1}{2}$ Mils Afstand. Søstrene bestemte, at de vilde begraves i en Høj ved den Kirke, de havde bygget, og hvis nogen forstyrrede Højen, skulde der komme ondt over Egnen (Kvægpest). Jomfruen i Linaa fik Lov at hvile i Fred, men en jordgerrig Mand pløjede og tilsaaede Højen ved Bjarup Kirke, og saa flød »Tyrens Hul« (i Bjarup Mose) over, saa Beboerne druknede, og Navnet Bjarup slettedes af de levende Byers Tal. – I Dallerup prøvede en Mand at grave i Højen; men da flere af hans Køer straks efter døde, skyndte han sig at udslette Sporene af sit Værk, og Højen fik Lov at ligge græsklædt og fredet op ad Kirkegaardens østre Mur.«

I 1920erne blev Højen ved Dallerup Kirke alligevel sløjfet af Markens Ejer. Det viste sig, at Højen var en Oltidshøj, som foruden en Del Sten indeholdt en Stenøkse. – I 1936

1a. Toustrup Mølle.

2a. Kirkepladsen.

3a. Kirken set fra Vest.

4a. Vinduesoverligger ved Vaabenhuset.

5a. Udsigt fra Kirkegården mod Sorring.

6a. Den gamle Østindgang til Kirkegården.

7a. Kirken set fra Nordost.

8a. Sorringlandevejen med de gamle Popler (Kragdal)

Det gamle kirkegårdsdige mod øst. G med Jfr Dals Høj

81. Det gamle Kirkegårdsdige mod Øst.

blev Kirkegaarden udvidet mod Øst, saa den sløjfede »Jfr. Dals Høj« nu ligger inden for Kirkegaardens Dige.

En anden Beretning om Bjarup, som sikkert kommer Virkeligheden nærmere, siger, at Byen blev ødelagt under Svenskekrigene og Kirken nedbrudt, fordi der ingen Sognefolk var til at søge den og vedligeholde den.

INDSKRIFTER I DALLERUP KIRKE.

1) Paa en Gravsten i Koret:

HERUNDER HVILER/ JACOB IENSEN ROSBORG/
 EIER AF KALBYGAARD OG UNDERLIGGENDE
 GODS/ FØD PAA LØVENHOLM 1719,/ DØD PAA
 KALBYGAARD 1800./ FADEREN IENS MADSEN
 ROSBORG/ OG MODEREN/ MAREN MADSDATTER
 HOLBECH./ I UGIVT STAND VAR HAN SIN LEVE-
 TID/ OG TILBRAGDE SINE DAGE MED GLÆDE
 OG VELSTAND.

2) Paa en Lysekrone: Gave fra Ane Marie Christensen 1910.

3) Paa en indrammet Marmortavle i Skibet:

Jens Christian Olesen/ født i Sorring d. 15. Febr. 1835/

falden for Konge og Fædreland/ ved Dybbøl d. 18. April 1864,/ smertelig savnet og begravet/ af Ægtefælle/ Maren Pedersen,/ af Børn, Forældre og Sødskende./ Hustruens Kjerlighed/ satte ham dette Minde/ for at hædre ham i Døden.

- 4) *Paa en Sandstenstavle med Portræt sammesteds:*
HANS NIELSEN SORRING/ PRVT. CO. M. 7 INFT.
AMERICAN. E. F./ F. I SORRING 7 AUGUST 1894
FALDEN VED/ MONTFAUCON I NORDFRANKRIG/
15 OKTOBER 1918.

GLEMMES SKAL EI/ DE FALDNES MINDE.

- 5) *Paa Indgangen til Herskabsstolen (nu Orgelrum):*
Skænket af/ Frits Petersen, Sorring/ til Dallerup Kirke/ 1926.
- 6) *Udskaaret paa Gulvet i Degnestolen: R L S (Herunder i et Skjold R. L.)*
I samme Stol stod Aarstallet 1585. (Degnestolen nu fjernet.)

Paa Klokken: (Se Fig. 82).

Desuden anføres her efter Kirkebestyrelsens Protokol fra 1862 disse to nu forsvundne Indskrifter:

I. *Paa en Bjælke i Kirken:*

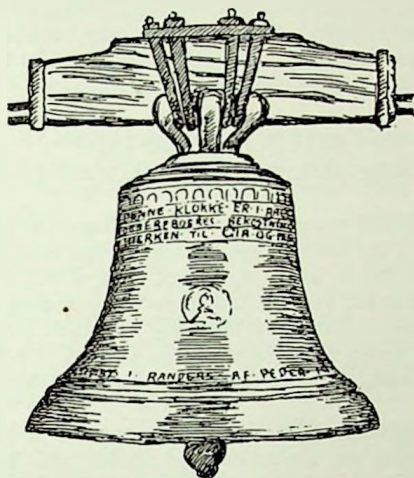
Jacob Rosborg til Kalbyegaard har ladet denne Kirkes Overdeel og Vaabenhuus med Blye, Tømmer og Muurstens Muurarbejde af Nye opføre Anno 1777. Gud alle Æren.

II. *Paa Altertavlen:*

1804 har (bemeldte?) Jacob Rosborg foretaget Reparation paa Kirkens Træ og Muurarbejde udvendig og ladet Alteret, Prædikestolen med Krone, Loft og Stolene indvendig male og andet med ægte Guld forgylde, Gud lad det saaledes staae, til det af Ælde fældes maae.

Hvorledes Jacob Rosborg har kunnet foretage Repara-

tion paa Kirken i 1804, naar han døde 1800, er noget, som den gamle Kirkeprotokol desværre ikke afslører for os. Men det kan jo nok forklares.

DENNE KLOCKE ER I AARET 1823 OM-
STØBT PAA DALLERUP SOGNEBEOERES-
BEKOSTNING SOM KIERKENS EJERE
GUD TIL ÆRE OG KIERKEN TIL GIIR
OG PAAMINDELSE OM DØDELIGHEDEN

STØBT I RANDERS AF PEDER MEILSTRUP

82. Dallerup Kirkeklokke.

SOGNEPRÆSTER TIL LINAA-DALLERUP OG DALLERUP-LAASBY.

SOM TIDLIGERE nævnt havde Dallerup Sogn sin egen Præst før Reformationen. I det Tidsrum var det almindeligt, at hver Kirke havde sin egen Præst. Det er meget sparsomt, hvad vi ved om de katolske Præster her i Landet, men for Dallerups Vedkommende har vi dog 2 Navne paa saadanne, nemlig Yllugh og Nicolaus (Niels), der nævnes 1245, som anført under Dallerup By. De kan jo ikke begge have været Sognepræster; den ene maa have været Kapellan, men hvilken ved vi ikke.

Om Sognepræsterne til Linaa og Dallerup efter Reformationen og til 1820 ved vi ikke saa lidt, takket være afdøde Edv. Egebergs grundige Skildring „Linaa Sogn i gamle Dage“ i „Aarhus Stifts Aarbøger.“ For ikke i Afskrift at gentage alle de Oplysninger, som Egeberg har samlet, skal vi her blot anføre de vigtigste Personalialia med særlig Hensyntagen til det Stof, der angaar Dallerup Sogn.

15.. Thourd (Thor) Da han angives at være den første Præst efter Reformationen, maa hans Tid vel gaa tilbage til 1530'erne.

15.. Jens Jensen, om hvem heller intet vides.

c. 1562—1611. Rasmus Nielsen, Provst, f. c. 1540, † 21/12 1611, gift med Maren Hansdatter, som overlevede ham. Over dem begge findes i Linaa Kirke en stor og smuk Gravsten med deres Billeder i Relief.

1611—18. Jørgen Pedersen Obel, Magister, f. c. 1585, kaldet til Skanderborg og Stilling 1618, Provst, † 1638. Han var gift med Anna Eriksdatter, der levede 1639. Dallerup Sognemænds Forhold til ham er tidligere omtalt.

1618—23. Oluf Olufsen Vordingborg, f. i Vordingborg, kaldet

1623 til Randers Graabrødre- eller Frue Kirke; gift med Birgitte Hansdatter (Datter af Hans Gamalielsen, Sognepræst til Gudbjerg paa Fyn). 5 Børn.

1623—62. Palle Pedersen Wendel, Provst, † 1662; gift 1) med Ane Hansdatter (mindst 5 Børn), 2) med Margrethe Matthiasdatter Zoega (Datter af M. Zoega, Kantor ved Slesvigs Domkirke, og Margrethe Wried). Af sidste Ægteskab var der mindst 4 Døtre og 1 Søn.

1662—65. Jacob Sørensen Smagbier, (Søn af Søren Clemmensen, Raadmand i Aarhus, og Gjertrud...), forhen Hører ved Aarhus Katedralskole, † 1665. Gift med Formandens Enke, der døde 1688. 2 Døtre.

1665—1700. Jacob Nielsen Fogh, vist fra Helgenæs; havde været Hører ved Aarhus Katedralskole; gift 1) med Anna Pallesdatter, druknet mellem Thy og Mors 22/1 1692, 2) med Mette Jørgensdatter. En Datter Margrethe.

1700—56. Clemen Jensen Poulsen, Magister, f. paa Søbygaard 1675 (Søn af Kammerassessor Jens Poulsen og Maren Madsdatter), † 1768. Gift 1701 med Maren Pedersdatter Hoffman (Datter af Assessor Peder Hoffmann til Hammergaard og Johanne Hemmer), † 1758. Om en løjerlig Hændelse i Kirken i 1711 se under „Dallerup Kirke“.

1756—96. Christian Gyberg, f. i Harlev 1722, † 1796; gift 1) 1757 m. Elisabeth Hylleborg Broge, † 1758 (1 Søn), 2) m. Marie Sophie Steensdatter Steensen, f. 1742 (Datter af Steen Jørgensen Steensen til Avnsbjerg og Marie Cathrine Rasmusdatter Balslev), † 1795. 3 Sønner og 3 Døtre. — Om Gyberg bemærker L. Lassen: Han var efter Sigende gerrig og holdt meget af stærke Drikke; alligevel var han respekteret af sine Sognebørn, da han havde rige Evner og var en god Prædikant.

1796—1820. Ludvig Hemmer Bagger, Provst, f. 27/3 1749 (Søn af Jørgen Bagger, Sognepræst til Flade, Fladstrand og Gærum, og Anna Marie Kølichen), † 7/6 1820; gift i Røgen Præstegaard 25/9 1781 m. Birgitte Maria Grønbech (Datter af Provst Grønbech i Røgen), † 13/8 1822.

1820—30. Jens Faber Lihme, f. i København 1776 eller 77 (Søn af Christen Lihme, Skibsfører, og Anna Krummelin), blev Student fra Frederiksborg lærde Skole 1795, Kandidat 1800, Lærer i Gadstrup (eller Kastrup) paa Sjælland 1804, blev 12/10 1810 Sognepræst i Raabjerg og ordineret 9/1 1811; Sognepræst i Linaa-Dallerup 7/4 1820, † 20/3 1830; gift med Pauline Bay (2 Sønner og 1 Datter).

1830—35. Christian Kølichen Bagger (Søn af Næstformanden),

f. i Alling 18/10 1786, Student fra Aarhus 1804, Kandidat 25/6 1808, † 14/9 1835; gift 1) med Karen Lassen, f. 16/9 1797 (Datter af Hans Lassen, Købmand i Kerteminde, og Cecilie (Bagger) Clausen, † 29/10 1830 (1 Søn, 5 Døtre), 2) 29/3 1832 med Christine Gottschalck, f. 21/1 1803 (Datter af David Gottschalck, Sognepræst til Aars og Haubro, og Anna Marie Olrich). Hun levede i København 1868. 2 Sønner.

1836—46. Matthias Rahbek, f. i København 4/11 1780 (Søn af Justitsraad, Toldinspektør Jakob Rahbek og Anna Olrog samt Broder til Forfatteren Knud Lyhne Rahbek), blev privat dimitteret til Studentereksamen 1797, Kandidat 23/7 1805, Lærer paa Lolland i 3 Aar, personel Kapellan til Øster-Nykirke og Give 23/10 1812, ordineret 7/5 1813, kaldet til Linaa-Dallerup 2/2 1836, † 4/3 1846. I Wibergs Præstehistorie faar han Skudsmaalet „brav, dygtig Landmand, god Økonom“. Gift 5/8 1807 med Maren Sørensen, f. 9/4 1784 (Datter af Jens Sørensen, Møller i Bredvad Mølle, og Anna Hansdatter), † i Farre Mølle 2/11 1850. 2 Sønner.

1846—47. Niels Oschatz Rützou, f. paa Antvorskov 21/5 1793 (Søn af Chr. Peter Rützou, Forvalter, senere Ejer af Eskemosegaard, og Mette Kristine Bagger), Student fra Slagelse 1810, Kandidat 17/7 1817, kaldet til Viby paa Fyn 10/6 1818 (ordineret 4/9 samme Aar), kaldet til Linaa-Dallerup 6/6 1846. Blev syg og rejste til København 1847 for at blive opereret, men døde paa Frederiks Hospital straks efter Operationen. „Meget virksom baade som Præst og Landmand; fik Guldmedalje fra Landhusholdningsselskabet.“ Gift 19/10 1818 med Anna Dorothea Holm, f. 30/12 1791 (Datter af Niels Holm, Sognepræst til Dalby og Stubberup, og Cecilie Fog). 4 Sønner og 2 Døtre.

1847—54. Vilhelm Øllgaard, f. i København 22/9 1806 (Søn af Justitsraad Rasmus Øllgaard, Kontorchef i Rentekammeret, og Dorothea Kirstine Engelbrecht), Student fra Frederiksborg 1823, Kandidat 13/1 1835, Kateket ved Trinitatis Kirke i København 9/12 samme Aar (ordineret 30/12), kaldet til Linaa-Dallerup 18/12 1847. Paa Grund af graverende Beskyldninger blev han suspenderet fra Embedet og 19/1 1854 afskediget. Det var Kapellanen Kongslev Simonsen der anklagede ham for en Forbrydelse, der beskrives i 3. Mosebog. En Karl, som efter Rygte vidste noget derom, hængte sig i Arresten. Sagen vakte megen Forargelse i Menigheden og var efter Sigende nær ved at undergrave al Dyd og Sædelighed. Der blev afgivet Dom i Sagen, og Præsten blev frifundet, da Sagen ikke kunde bevises. Kapellanen blev suspenderet af samme Grund, men fik senere Embede igen. Øllgaard skal være død 1860 eller 61 i Hamborg paa Rejse til Amerika (andre siger

Australien). Hans Hustru, f. Ølund (Datter af en Møller) vilde ikke flytte med ham til Linaa, da hun ikke havde Lyst til at ombytte Hovedstadslivet med det ensomme Liv i en Præstegaard paa Landet.

12/1 1852 ansattes Otto Reinhold Emil Pontoppidan som Pastor vicarius i Linaa-Dallerup indtil 14/12 1855. Han blev i nævnte Aar Sognepræst til Ørre og Sinding og 1866 forflyttet til Ølby, Asp og Fausing.

1855—73. Ferdinand Emil Binzer, den første Sognepræst til Dallerup og Laasby, blev f. i Korsør 30/7 1817 (Søn af Kapt. Reinhard Ferdinand v. Binzer, senest kgl. Moleværkskontrollør i Kbh., og Anna Margrethe Rohder). I 1835 blev han privat dimitteret Student og studerede derpaa Jura et Par Aar, hvorefter han slog ind paa Teologien og blev Kandidat 15/1 1844. Et Par Aar i Forvejen var han bleven Lærer ved Efterslægtens Realskole og 17/4 1847 blev han Lærer ved Vajsenhuset og 14/12 1855 kaldet til Sognepræst i Dallerup-Laasby (ordineret i København 16/1 1856). Forflyttet til Vallekilde og Hørve 30/4 1873. Han døde 26/5 1903. — Gift i Københavns Frue Kirke 20/11 1847 med Emilie Josephine Verdelin, f. i København 10/7 1822 (Datter af Urtekræmmer Johan Nicolai Verdelin og Charlotte Amalie Pickel). 1 Søn og 5 Døtre.

Pastor Binzer sluttede sig til Indre Mission og udfoldede en stor Virksomhed med Møder og Taler. Efterhaanden blev han saa overanstrengt og nervesvækket, at han om Natten holdt lange Taler i Søvn, og en Tid kunde han knap nok skrive sit Navn. Det fortælles som en Pudsighed, at Pastor Binzer en Dag sagde til sin Kone: „Nu har jeg fæstet en hellig Pige“. Med samme Piges Hellighed var det dog saa som saa; det blev nemlig sagt, at hun om Natten sprang ud af Vinduet for at gaa paa Sjøv med de unge Karle.

1873—84. Knud Schott Deichmann, f. i Ulbjerg 7/11 1832 (Søn af Jacob Deichmann, Sognepræst til Ulbjerg og Lynderup, og Frederikke Severine Grundtvig), Student fra Aalborg 1851, Kandidat 20/1 1857, personel Kapellan hos sin senere Svigerfader i Kristrup og Hornbæk 10/1 1860 (ordineret 15/2), 3/3 1866 Sognepræst til Møborg og Nees og 11/7 1873 kaldet til Dallerup-Laasby. 31/5 1878 blev han Provst og 25/2 1884 forflyttet til Hvidbjerg og Lyngs paa Thyholm, hvor han døde 11/11 1906. — Ogsaa han tilhørte Indre Mission. Han blev gift 26/8 1863 med Karen Abelone Dorothea Worm, f. i Hyllested 23/11 1830 (Datter af Peter Worm, Sognepræst til Kristrup og Hornbæk, og Lovise Theodora Petrine Hjort).

1884—97. Knud Peter Lind, f. i Vejrum 29/12 1845 (Søn af Jens Lind, Sognepræst til Hvidbjerg og Lyngs, og Sophie Charlotte Karite Krarup), Student fra Viborg 1863, Kandidat 23/1 1871, derefter Huslærer i Maarslet Prg. og paa Mors til 1875, Sognepræst til Dollerup,

Finderup og Ravnstrup 4/5 1876 (ordineret 12/7), kaldet til Dallerup-Laasby 29/4 1884, forflyttet til Hammer og Lundby paa Sjælland 2/9 1897; gift i Birkerød 15/8 1876 med Frederikke Begtrup, f. i Flade 6/8 1853 (Datter af Erik Worm Begtrup, Sognepræst til Birkerød, og Elisabeth Mathiesen). Er Forfatter til Ligprædiken over Fredr. Ant. Monrød Krabbe, 1882.

1897—1907. Jens Ludvig Edslev, f. i Sabro 31/10 1867 (Søn af Gdr. Rasmus Peter Edslev og Else Marie Pedersen), privat dimitteret Student 1885, Kandidat 16/1 1890, uordineret Medhjælper hos Sognepræsten til Brøndum og Hvidbjerg i Dec. samme Aar, personel Kapellan dér 30/11 1891 (ordineret 16/12), Kaldskapellan til Humble paa Langeland 29/5 1893, Sognepræst til Dallerup-Laasby 3/11 1897, forflyttet til Øster- og Vester Assels paa Mors 21/10 1907. — Gift i Lading 25/7 1893 med Ellen Nielsen, f. i Skjoldlev 4/10 1869 (Datter af Gdr. Johannes Nielsen og Marie Martine Leth).

1908—18. Jens Christian Victorinus Terkildsen, f. i Malt 26/2 1876 (Søn af Jens Christian Terkildsen, Sognepræst til Hedensted og Store-Dalby, og Agnes Stephanie Schousboe), Student fra Fredericia 1893, Kandidat 20/6 1899. Den følgende Vinter opholdt han sig paa Testrup Højskole, dels som Elev, dels som Lærer, blev 14/8 1901 personel Kapellan i Gylling (ordineret 25/9), kaldet til Sognepræst i Dallerup-Laasby 20/1 1908. Gift 1/2 1916 med Astrid Riisberg, Datter af Andreas Riisberg og Maren Jensen, Stougaard, Toustrup; forflyttet til Ødis 1918 og 1925 til Tranebjerg paa Samsø, Provst 1941, † 1943.

1918—21. Jacob Christian Gotfred Holdt, f. i Grejs 30/8 1874 (Søn af Jacob Laurits Poul Holdt, Sognepræst til Køng paa Sjælland, og Christiane Hedeveg Hummel), var først Adjunkt ved Herlufsholm Skole, blev kaldet til Dallerup-Laasby 1918; gift med Ane Sofie Rasmussen, Lærerinde ved Frk. Langs Seminarium. Han døde under Spansksygeepidemien paa Aintssygehuset i Silkeborg og blev begravet paa Dallerup Kirkegaard. Han var almindelig afholdt. Hans Enke (1 Søn) blev senere gift med Valgmenighedspræst Even Marstrand i Ousted paa Sjælland.

1921—38. Karl Knudsen, f. i Sdr. Højrup 4/11 1874 (Søn af Gdr. Knud Nielsen), Student fra Odense 1899, Kandidat 1905, i Jan. 1909 personel Kapellan i Fruering og Vitved, i Sept. 1911 Sognepræst i Sdr. Omme og i Nov. 1921 kaldet til Dallerup-Laasby, † Dec. 1938. Gift 1) 2/11 1907 med Anna Marie Nielsen Højrup, f. i S. Højrup Skole 9/4 1879. † 1922; 2) 12/6 1925 med Ingeborg Gertrud Rasmussen Rendal, f. i Odense 14/11 1875, nu boende der. — Pastor Knudsen var

ingen glimrende Præsteskikkelse, men en god og trofast Arbejder i Menigheden, jævn og venlig i al sin Færd, frisindet over for Skolen og interesseret i dens Arbejde. Begravet paa sit Hjemsteds Kirkegaard.

1939 —. Aage Ammitzbøll, f. 2/7 1909 (Søn af Grd. Hans Peter Ammitzbøll og Dorthea Marie Larsen), Student privat 1932, Kandidat i Jan. 1938, kaldet 10/3 1939. Gift m. Ebba Margrethe Jepsen, f. 6/3 1914 (Datter af Gdr. Niels Petersen Jepsen og Johanne Sørensen Kjær).

KAPELLANER I LINAA OG DALLERUP.

16. —1701. Laurits Holst. Efter at have været personel Kapellan i Klovborg, Tyrsting og Græstrup (ordineret 23/11 1694) blev han Sognekapellan i Linaa-Dallerup og derefter 20/12 1701 Sognepræst til Veggerslev og Villersø.

1702. Laurits Gregersen Fogh, † 1704.

1744—46. Mikkel Pedersen Schandorff, f. i Skanderup ved Skanderborg 3/5 1710, Kandidat 8/12 1735, begravet 8/12 1774 eller 13/11 1773; gift 1) i Skødstrup med Helle Michelsdatter Klii fra Vosnæsgaard (2 Sønner, 2 Døtre), 2) i Aarhus Frue Kirke med Ellen Dorthea Munch.

1846—c. 51. Laurits Laurberg Kongslev Simonsen, f. paa Simonsbjerg i Alsted S. paa Sjælland 26/2 1815 (Søn af Arvefæster Rasmus Simonsen og Charlotte Helene Mette Christence Kongslev), Student fra Herlufsholm 1835, Kandidat 30/10 1839, Institutbestyrer i Hørsholm April 1842, kaldet som Kapellan pro loco til Linaa-Dallerup 27/11 1846 (ordineret 31/3 1847). Ved Visitatsen 21/10 1847 skriver Biskop Brammer: „L. Kongslev Simonsens Prædiken gav mere Varme end Klarhed. Han fattes endnu Erfaring, vel ogsaa den Kraft, som kan være nødvendig i hans vanskelige Stilling under Vakancen.“ Ca. 1851 blev han suspenderet, da han ikke kunde bevise de af ham mod Pastor Øllgaard rettede Anklager. 30/7 1852 blev han Sognepræst til Torslev og Svenstrup. Han døde 11/1 1865. 25/4 1843 blev han gift med Sophie Hedvig Schrøder, f. paa Hovedgaarden Svenstrup paa Sjælland 9/5 1815 (Datter af Kammerraad Poul Benedict Schrøder, Godsforvalter paa Svenstrup, og Marie Christine Boeck). 1 Søn og 5 Døtre.

SOGNEDEGNE I LINAA OG DALLERUP.

Hvor et Pastorat bestod af mere end eet Sogn, boede Degnene meget ofte — maaske som Regel — i Annekssognet. Her boede de dog i

Hovedsognet, men medtages her lige saa vel som Præsterne, da de jo var kaldet til begge Sogne.

1667. Christen (Dannzen?). I Kirkebogen nævnes „gammel Christen Degn“ som døde 14/9 1686. Han var gift med Kirsten....

1687—1732. Joen Olufsen Faunøe eller Faunøer, Student, kaldet af velædle Maren Madsdatter, Assessor Jens Poulsons til Sørbygaard, 30/3 87, begravet 16/4 1732. Gift 1) 1688 med Magdalene Christensdatter, begravet 27/6 1705, 2) 21/3 1706 med Anna Cathrina Christensdatter.

1732—48. Christian Sørensen Bagge eller Bager, tillige Skoleholder i Linaa, kaldet 9/4 1732, † 19/5 1748; gift 1) med Maren Gregersdatter, begravet i Odder 1/3 1711, 2) 21/6 1711 med Maren Sørensdatter, † 26/3 1749.

1748—85. Niels Ahrne eller Ahrner, f. c. 1705, kaldet 17/9 1748, begravet 6/12 1785; gift med Mette Cathrine... f. c. 1721, † 6/10 1792.

1785—1825. Poul Heegaard, f. c. 1753, kaldet 15/12 85, † 21/5 1825; gift med Anne Pedersdatter Møller, f. c. 1759, † 26/3 1800.

83. Toustrup Byskole fra 1902.

LÆRERE VED TOUSTRUP BYSKOLE.

Om de ældre af disse har Lærer L. Lassen meddelt flere Træk, som nedenfor gengives.

1721 (?) —77. Ole Joensen, f. c. 1706, † 23/9 1777. Hvis der ikke har været en Lærer før ham, har han kun været omkring 15 Aar, da han blev Lærer, hvilket lyder lidt mærkeligt. Han skal iøvrigt have været en brav og skikkelig Mand og dertil en duelig Lærer. Han blev gift i Dallerup Kirke 11/6 1730 med Sophie Amalie Ibsdatter.

1777—85. Jacob Gjesten. „Han beskrives som en haard Mand, der hængte Drengene med et Reb under Armene op paa en Tværbjælke

under Loftet, og Pigerne lod han sidde med den bare Rumpe paa en udhulet Sten, hvori der var Vand.“ Han blev afskediget paa Grund af Uduelighed og slet Opførsel.

1785—1808. Peder Erichsen Schyom, f. c. 1754. En brav Mand, men var stærblind og kunde ikke godt styre Drengene. Hans Kone hjalp ham med Undervisningen. Hun brugte saa meget Udtrykket: „A ska skam gi dig Ris i di Gat!“ og man siger, at hun jævnlig udførte denne Trusel. Schyom døde Nytaarsaften 1808. Han var gift med Ane Andersdatter f. c. 1752, Søster til Simon Andersen i Overgaard. Ogsaa hun blev blind og maatte ledes af andre i 16 Aar. Som gammel levede hun i Anders Nielsens Gaard.

1809—37. Jens Lassen, f. i Udbyneder 9/11 1776 (Søn af Sogne-
degn Lars Sørensen). 16 Aar gammel tog han Plads som Huslærer, blev senere Hjælpelærer i Lyngaa i 4 Aar og Huslærer i Faurskov og Kragelund. I 1805 blev han Tjener hos Grev Frijs paa Frijsenborg, og af ham blev han kaldet til Lærer i Toustrup 1809. Ved hans Tiltrædelse af Embedet var Lønnen opgivet til 24 Rdl. aarlig med et Tillæg af 8 Sk. for hvert Barn, der lærte at skrive, dertil Brugen af 6 Tdr. Ld., i Fourage 1 Lisp. Hø og 1½ Lisp. Halm af hver Td. Hartkorn samt fri Bolig og Brændsel. Lassen havde for egen Regning bygget et lille haardt tiltrængt Udhus til Skolen. Da han nogle Aar efter forlangte en rimelig Betaling derfor af Beboerne, blev der afholdt et Møde i Skolen, hvor Bymændene protesterede, og Sognefogden fældede den Dom, at hvis Læreren ikke vilde nøjes med den Sum, som han nu bød (omtrent det halve af, hvad Lassen havde beregnet), saa maatte ingen yde ham nogen Tjeneste under en Mulkt af 2 Rdl.. Skolegerningen trættede ham meget, og allerede 1830 var han saa gammel og svag, at han maatte have sin Søn Las til Hjælper i Skolen. — J. Lassen døde 23/1 1837. Han blev gift 1809 med Bodil Christensdatter (Datter af Fæstebonden Christen Pedersen Iversen fra Vrangstrup i Granslev S.).

1837—80. Las Lassen, Søn af Formanden, blev født i Toustrup 6/3 1811. Han var først i Handelslære i Aarhus, men kom siden paa Lyngby Seminarium, hvorfra han blev dimitteret 29/9 1830. Samme Aar blev han ansat ved Toustrup Skole som Hjælpelærer, og 2/3 37 blev han kaldet til Lærer sammesteds og Kirkesanger ved Dallerup Kirke. Om en Bispevisitats ved Skolen, medens han endnu var Hjælpelærer, skriver L. Lassen: „1832 afholdt den elskelige Biskop Paludan-Müller Visitats i Hovedsognets Kirke og derefter Overhøring i Skolen, hvor Pastoratets ca. 300 Børn blev afhørt. Jeg spillede en meget daarlig Rolle, dels formedelst min undselige Fremtræden, og dels fordi mine

ca. 120 Elever kun frembød faa „lærde“. Jeg havde gjort min Flid, men det havde ikke frugtet tilbørligt. Efter 6 Aars Forløb kom Biskoppen igen; da takkede han mig og udtalte, at han var tilfreds med Skolen. Til Bevis herpaa steg den gamle Mand af Vognen, da han Dagen efter kom gennem Toustrup, og overraskede mig i Skolen med de Ord: „Jeg vilde hilse paa Dem og se, hvorledes De boede.“ Hans Besøg var kun kort, men det var mig meget betydningsfuldt, da jeg kun havde meget simple Tanker om min egen Duelighed.“ (Aarh. St. Aarb. 1928 S. 192—93).

Fra 1838 til 41 fungerede Lassen som Lærer baade ved Toustrup og Sorning Skoler. Lassen var en meget agtet Mand og en dygtig Lærer. Ved Visitatsen i Linaa-Dallerup Pastorat skriver Biskop Brammer: „L. Lassen, Dallerup Kirkes Kirkesanger, Toustrup Skoles Lærer, er en dygtig Mand til sin Gerning og interesserer sig ogsaa for den.“ Og Lassen selv skriver om Begivenheden: „Straks efter Pastor Rützous Død, under Embedets Bestyrelse af Kapellanen L. Simonsen, visiterede Biskop Brammer i Hovedsognets Kirke. Skolebørnene var der, og med dem var der intet i Vejen, men foruden dem og den konfirmerede Ungdom var der saa at sige ingen af Menighedens Medlemmer tilstede, hvorover Biskoppen var meget fortrydelig.“

Foruden at være en dygtig Lærer var Lassen levende interesseret i alle Sognets Forhold, og mange Meddelelser i denne Bog skyldes hans Optegnelser, hvoraf en Del er trykte. Han havde forskellige offentlige Tillidshverv og udnævntes 6. Oktober til Dannebrogsmænd. Paa Grund af Øjensvaghed søgte Lassen sin Afsked i 1880 og fik den samme Aar. Han købte da et Hus i Toustrup og boede der i 15 Aar. De sidste 10 Aar var han fuldstændig blind, en Skæbne, der synes at have hængt ved Toustrup Skole. Hans Døtre læste hver Aften Avisen for ham, og han blev ved lige til sin Død 26/6 1895 at interessere sig for, hvad der rørte sig i Tiden. En Kollega af ham, Førstelærer J. C. Jensen i Mammen, der i Vinteren 1840—41 havde været Hjælpelærer hos ham, skrev om ham i „Folkeskolen“: „Han var en sjælden dygtig Lærer; Alvor var hos ham forenet med Mildhed, saa han vandt saavel sine Elevers som Forældrenes udelte Agtelse og Kærlighed.“ Sønnesønnen T. Bundgaard Lassen har paa Grundlag af Bedstefaderens Optegnelser samlet en Mindebog om ham med Tittlen „En Lærers Livs-erindringer“. Aarhus 1927.

Lassen blev i November 1840 gift med Inger Jensdatter, Datter af Fæstegaardmand Jens Jensen i Bundgaard. Hun havde været hans Elev i Toustrup Skole.

1880—1923. Niels Bang, f. i Kjellerup, Viborg Amt, 29/6 1858 (Søn af Gdr. Knud Bang), kom paa Jelling Seminarium 1876, hvor han var til 21/7 1879. Herfra blev han indstillet til og fik Lærereksamen i Aarhus 20/7 1880. Fra 1/9 1879 til 1/7 1880 havde han været Hjælpe­lærer i Feldballe og fra 1/7 til 18/10 samme Aar i Skødstrup, hvor­paa han 18/10 blev kaldet til Lærer og Kirkesanger i Toustrup. — Bang har af alle paa Egnen faaet det bedste Skudsmaal som en rolig og ligevægtig, jævn og rettænkende Mand, som var alholdt af Befolk­ningen. Kollegerne mindes ham paa samme Maade, men ogsaa som en Mand „af den gamle Skole“. For Afholdssagen har han ydet en stor Indsats paa Egnen, og han ofrede meget Arbejde paa Sparekassen. Han var gift med Jensmine Jensen fra Toustrup (Datter af Gdr. Jens Peter Jensen). Af deres 5 Børn er 2 Sønner og 1 Datter uddannede som Lærere. Fru Bang døde 3/12 1947 og blev begravet paa Dallerup Kirkegaard ved Siden af sin Mand, som døde 10/9 1923.

1923—. Hans Erik Jensen, f. paa Frederiksberg 6/5 1898 (Søn af Lærer N. P. Jensen, Aarhus). Tog Mellemskole- og Realeksamen fra Aarhus kommunale Mellemskole, var derefter et Par Aar ved Land­bruget, men tog i September 1917 paa Gjedved Seminarium og blev dimitteret i Juli 1919. Derefter var han i 10 Mdr. Vikar for Førstelærer J. Krogh i Koed og efter Soldatertjenesten Andenlærer i Vellef fra April 1921 til Oktober 1923. Herfra kaldedes han 1/12 1923 til Lærer og Kirkesanger i Toustrup og blev fra 1926 Organist ved Dallerup Kirke. H. E. Jensen blev gift 1) med Karen Kristensen, Datter af Gdr. Peder Kristensen, Taastrup ved Harlev, og 2) med Martha Kirstine Jen­sen Weng, Datter af Købmand Anton Weng, Haarup ved Silkeborg. I første Ægteskab 4 Døtre og i andet 2 Døtre og 1 Søn.

FØRSTELÆRERE VED SORRING SKOLE.

1835—38. Jens Peter Winding fra Aarhus, hvor hans Fader var Lærer, og han selv havde gaaet tilhaande ved Undervisningen. Det siges om ham, at han kun havde faa Kundskaber, men var ferm i Prygle­systemet. Han forstod ved Eksamen at vise sin Skole i et godt Lys, idet han nogle Dage i Forvejen gav hvert Barn det Stykke, det skulde høres i. Hans Skole blev paa denne Maade stærkt rost af Kommisionen. Han blev i 1838 (36?) Lærer i Linaa. 1835 blev han gift med Dorthea Schandorff, Datter af Lærer Michel Schandorff i Linaa.

1838—41. Las Lassen var i dette Tidsrum Lærer baade ved Tou­strup og Sorring Skoler.

1845 (41?)—78. Søren Andersen f. i Essenbæk S. c. 1816. Ved Visitatsen i Sognet 21/10 1847 noterer Biskop Brammer: „Læreren i Sorring, S. Andersen, er meget god til at katekisere og synes at være den Opgave voksen at bestyre en Skole paa omtrent 100 Børn.“ (Aarh. St. Aarb. 1928 S. 203). Andersen var Ejer af et Hus i Sorring By. Ved hans Død 1878 skrev hans Ven og Kollega L. Lassen i Toustrup et Mindedigt, som han oplæste ved hans Baare. Han var gift 1) med Zidsel Marie Thøgersdatter, 2) med Nielsine Jensen.

1878—1907. Carl Christian Hoffmann, f. i Mommark paa Als 29/5 1844, Søn af Væver Ambros Carl Hoffmann og Cathrine Dorthea Thielsen, var fra 1/11 1859 Hjælpelærer i Mohrkirchholz i Angel, derefter i Sterup sst. og sidst i Silberstedt mellem Slesvig og Husum. I 1864 fik han foreløbig Ansættelse ved Herskind Hedeskole i Skivholme S. og blev fra 1865 Elev paa Blaagaard Seminarium, hvorfra han blev dimitteret 1866. Herefter var han til 1870 Hjælpelærer i Skjærring, blev 5/3 samme Aar Enelærer ved Bigum Skole og 29/1 1873 i Løvskaal. Til Sorring blev han kaldet 22/8 1878. Gift med Lovise Kristine Lassen f. i Skjærring. Aarhus Amt, c. 1824.

1907—38. Niels Kristian Pedersen Asbæk, f. i Voel S. 7/2 1869, kom paa Testrup Højskole og var 1/9 1897 til Aug. 1900 Elev paa Silkeborg Seminarium, fra 1/9 1900 til 1/9 1901 Privatskolelærer paa Toustrup Mark, fra Okt. 1901 til Maj 1903 Andenlærer i Draaby ved Ebeltoft og fra 1903 til 1907 Enelærer ved Omgangsskolerne i Ebeltoft Landsogn. 1. Maj 1907 kaldedes han til Førstelærer i Sorring. Tog ivrigt Del i Oplysningsarbejdet, var Bibliotekar ved Sorring Folkebogsamling og havde forskellige offentlige Tillidshverv og arbejdede bl. a. stærkt for Afholdssagen. Gift med Ane Marie Østergaard, f. i Skjærring 31/10 1880. De bor nu i Hammel. 4 Døtre og 2 Sønner.

1938— . Werming Johan Pedersen f. i Hammer S., Vrads H. 27/7 1908, Søn af Husmand Rasmus Peder Pedersen og Maren Kirstine Madsen, dimitteret fra Skaarup Seminarium 1933. Indtil 1936 var han Lærer ved forskellige Ungdomsskoler, og 1/1 1940 blev han kaldet til Førstelærer i Sorring og Kirkesanger ved Dallerup Kirke. Gift med Anna Kirstine Eilersen, f. 23/8 1919 (Datter af Smedemester Carl Eilersen i Vorre ved Løften). 1 Datter og 1 Søn.

ANDENLÆRERE VED SORRING SKOLE.

18. Niels Mikkelsen, f. i Vissenbjerg paa Fyn c. 1840, var i 1870 ugift.

18.. Smith.

18.. Hansen.

1875. Broder Nissen Knudsen, gift med Ellen Marie Antonette. . . .

1880—1882. Hans Christian Hansen, f. c. 1854 i Rosmus.

1899—1903. Jens Mathias Petersen, f. i Stagstrup Sogn 2/3 1878, dimitteret fra Nissum Seminarium 1898, konstitueret som Andenlærer i Sorring 29/5 1899, fast ansat 1/9 samme Aar.

1903—06. Niels Peter Pedersen, f. i Røgild, Brovst Sogn 3/5 1877, fra 1898 Elev paa Ranum Seminarium, hvorfra han blev dimitteret 1901. Fra 1/9 samme Aar var han Hjælpe­lærer i Dvergetved i Vendsyssel, hvorefter han 1/9 1903 blev Andenlærer i Sorring.

1906—07. Peter Andreas Kjær, dimitteret fra Jelling 1903, Andenlærer i Sorring 1/4 1906 til 1/9 1907. Gift med Lærerinde Frøken Danstrup fra Voel (se Forskolelærerinder).

1907—09. Marius Larsen, dimitteret fra Blaagaard 1907, Andenlærer i Sorring 1/11 samme Aar til 1/12 1909.

1909—16. Einar Schroll, f. i Strandby ved Frederikshavn 14/12 1885, dimitteret fra Hjørring Seminarium 1908, derefter et Par Aar Hjælpe­lærer og Vikar ved Skoler i Dronninglund Sogn, Andenlærer i Sorring 1/4 1909 til 1/1 1916. Nu i Thorsted ved Horsens. Kendt som Forfatter af Børne­bøger.

1916—22. Ole Peter Schøler, f. i Vitved 7/2 1888 (Faderen Smedemester). Var først i Lære hos Faderen og arbejdede en Tid som Svend, men fik Lyst til Lærergerningen og blev dimitteret fra Hjørring Seminarium 1915. Derefter aftjente han sin Værnepligt ved Intendanturen og forfremmedes til Korporal. 1/3 1916 blev han kaldet til Andenlærer i Sorring. Han var to Gange indkaldt til Sikringsstyrken som Sergeant. I November 1922 blev han Enelærer ved Krajbjerg Skole og døde i Juli 1932. Gift 1918 med Anne Jensen, Datter af Gaardejer Rasmus Jensen, Baunegaard i Grølsted.

1922— . Ejnar Alfred Dige, f. 30/3 1897 i Hyllested. Søn af Mejeribestyrer P. J. Dige og Jensine Marie Sørensen, dimitteret fra Ranum 1919. Kom til Sorring 1/12 1921. Gift 1933 med Lærerinde Anna Bjerregaard (Datter af Bødker­mester P. Bjerregaard og Marie Jørgensen i Jelling, dimitteret fra Vejle Forskoleseminarium 1926. Lærerinde i Grønbjerg og Grejs). 1 Datter og 2 Sønner.

FORSKOLELÆRERINDER VED SORRING SKOLE.

1899—1902. Oline von Cappeln, f. i Aalborg 22/10 1867, udgaet

fra Forskoleseminariet i Vejle 1896, blev samme Aar Lærerinde ved Rugsted Skole i Vejle Amt og 26/5 1899 konstitueret som Lærerinde ved Sorring Forskole.

1902—05. Ane Jensen Søgaard, f. i Holtum, Vejle Amt 6/1 1881, udgaaet fra Forskoleseminariet i Silkeborg 1900, kaldet til Lærerinde ved Ravnebjerg Forskole paa Fyn 1/1 1901 og til Sorring Forskole 21/4 1902. Gift med Gaardejer Niels Karl Rasmussen i Sorring, død 17. Juli 1947. 3 Sønner og 1 Datter.

1905—06. Barbara Johansen, f. i Voel 1884, dimitteret fra Silkeborg Forskoleseminarium 1905, ansat ved Sorring Forskole 1/4 1906 til 1/10 1909.

1906—09. Ane Eleonora Danstrup, f. i Voel 1884, Datter af Lærer Danstrup, dimitteret fra Silkeborg Forskoleseminarium 1905, ansat ved Sorring Forskole 1/4 1906 til 1/10 1909.

1909—37. Kirstine Sørensen, f. i Kleis, Vejle Amt 22/1 1889, dimitteret fra Silkeborg Forskoleseminarium 1909, konstitueret som Forskolelærerinde i Sorring 1/11 1909. Gift med Gaardejer Rs. Møballe, nu i Tvingstrup.

1637—39. Johanne Margrethe Tønnesen, f. i Vorde 14/12 1916, Datter af Provst Frederik Tønnesen, dimitteret fra Københavns Forskoleseminarium 1936, Lærerinde i Sorring Aug. 1937 til Juni 39. Forlod Skolen og blev Sygeplejerske.

1939—42. Anna Hedevig Kolstrup, f. i Mørke 13/7 1912, Datter af Højskoleforstander Søren Kolstrup, dimitteret 1937 fra Langs Forskoleseminarium i Silkeborg, Lærerinde i Sorring 1/10 1939 til 1/1 42.

1943— . Helene Marie Poulsen, f. 28/5 1906, Datter af Gaardejer Søren Poulsen i Ullits, dimitteret fra Odense Forskoleseminarium 1926, ansat i Sorring Jan. 1943.

LÆRERE VED TOUSTRUP ØSTRE SKOLE.

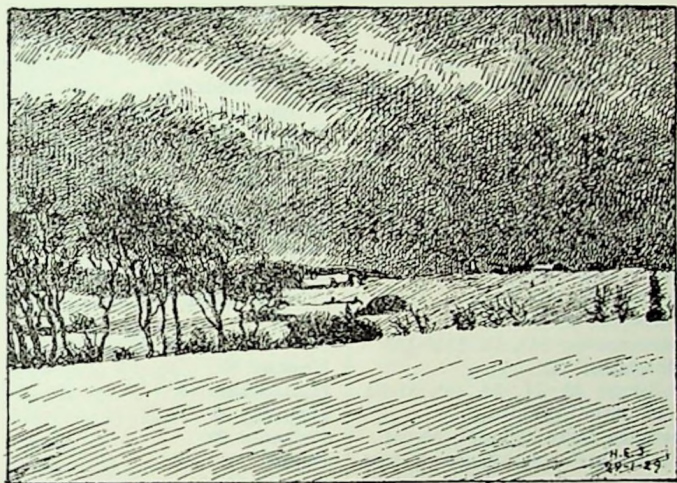
1900—01. Niels Kristian Pedersen Asbæk, Privatskolelærer, senere Førstelærer i Sorring.

1901—02. Harald Nielsen, Lærersøn fra Holmstol, Privatskolelærer, senere i Fly.

1903—05. Laurids M. Christensen, f. i Torslev i Vendsyssel 1875 (Faderen Husmand), dimitteret fra Silkeborg 1902, samme Aar Privatlærer paa Toustrup Mark, fast ansat ved den nybyggede Kommuneskole der 1/9 1903, forflyttet til Nr. Snede 1/9 1905, senere i Munkebjergby.

1905—08. Peder Knudsen Woldsgaard, f. i Nørre Omme (Faderen Husmand), dimitteret fra Gjedved 1903, forflyttet 1/5 1908 til Aabo Skole.

1908— . Svend Høyer Svendsen, f. i Vejerslev 14/9 1884 (Faderen Smed), dimitteret fra Silkeborg 1907. Gift 1) med Christine Jacobsen, (Datter af Gaardejer Jens Jacobsen i Borre, Vejerslev S.), 2) med Gertrud Brøndsted fra Ubby ved Kalundborg (Faderen Murerimester). I første Ægteskab 1 Datter og 2 Sønner, i andet 1 Søn og 1 Datter.

84. Udsigt fra Toustrup-Siden mod Dallerup Mølle. 1929

STED- OG SAGREGISTER.

(En Stjerne efter Sidetallet angiver, at her findes Billede).

Aakær 11 Aarhus-Hammel-Thorsø Jernbane 11, 21 Alskær 76 Ber(gi)thes Dam (Birkedam) 11, 86, 94 Bjarup 32, 44, 66, 68, 96* Bjergene 15, 16*, 105 Bjørnholt 41 Bottrup 32, 68 Bredsig 33, 60, 85 Brøndsmølle 84 Bundgaarden 36*, 38, 123*-125* Christinedal 32 Dallerup 20, 21, 33, 43*, 51-53, 57, 60, 61, 74* Dallerup Kirke 19*, 32*, 55, 81 (Se iøvrigt Fig. 2a—7a efter S. 152) Dallerup Mølle 33, 62* " Skov 20, 21 " Vestergaard 44, 61 " Østergaard 43, 127 Drosmerhulen 25 Drægsig Skov 14 Dybdal (ved Sorring) 11, 44, 101* " (ved Toustrup) 11 " Høj 48 Døde Mose, den 11 Eghøjene 47	Endrup 66 Erhardsminde 83 Fattiggaarden 44, 62, 89 Fladehøj 48 Folketælling 5, 6 Frankesdalsbakken 26, 37 Fuglkær Bæk 72 Haldgaarden 38, 120 Helenelyst 32 Hellig Kilde (Helenes Kilde) 18 „Herregaarden“ 30*, 64*, 92, 99*, 100* Horskilde 18, 28, 127 Houkær 84 Hulkensbæk 16 Høgehøj 48 Højgaard 38 Højtofte 38, 125 Hønget 32 Jandal, Jæ'ndall 15, 17 Johannes Dam 86, 94 Jomfru Dals Grav 47 Kjeldbjerg Skov 14, 34*, 36, 47 „Klare Vand, det“ 84 Korsbakkehus 84 Kragdal (Krogdal) 11, 24, 27 Kragdalsgaard 55 Krogen 94 Kudskgaarden 93, 127

Kæltringhullet 12, 13*, 34
 Kærholm 84
 Langbjerg Høj 48
 Langvad 21, 22*
 Langvadsdalen 10, 11*, 22, 33
 Loddenhøj (ved Dallerup) 48
 Lundhøj 48
 Lyngbygaards Aa 10
 Lysmosegaard 84
 Lægdsgaarden 116, 123
 Metteshøj 47, 48*
 Mikkol 15, 18
 Mosegaarden 44, 56, 62, 127
 Mølleskoven 11, 18
 Nybo 43
 Næbelhøj 48, 60
 Nørskov Krog 72
 Oksevad 21, 38
 Overgaard 41, 115, 127, 163
 Petershøj 130
 Pottegaarden 118
 Præstbro 21, 35
 Præstegaarden 60*, 61*, 127
 Purrelund 12, 33
 Pustervig 94
 Rosengaarden 38, 43, 121*
 Rosenlund 35, 43, 119
 Rytterdistriktet 51, 71
 Røgenhøje 47, 48
 Røstvej 38
 Sillihuset 41, 125
 Sinding 65
 Skelhøje 48
 Skovfogedgaarden 41
 Skovgaard 123, 127
 Skovlund 41*, 43, 121, 124
 Sorring 10, 20, 28, 29, 31*-33*, 51-54, 63*, 64*, 68, 90*, 95*, 98*, 101*
 Sorring Damgaard 94
 " Hede 20, 53, 72, 73
 " Loddenhøj 9*, 10, 34, 45
 " Nymølle 32, 101*
 " Skole 31, 88*, 89*

Sorring Skov 12*, 13*, 17*, 21, 28, 49, 71, 72
 " Østergaard 93
 Sorte Død, den 50, 126
 Stenvad 21
 Storehøj 47*
 Stougaard 38, 54, 56, 119, 127, 128*
 „Sverrig“ 94, 127
 Svinbo Høj 47
 Syvhøje 10, 45, 46*, 78
 Syvhøjegaard 45, 127
 Søndergaard 40, 56, 118*
 Tatere 19
 Therkildgaarden 119
 Thybogaarden 117, 118*
 Tinghuset 33, 41, 71, 72, 125-26
 Tisballehøj 46
 Tornhøj 16
 Toustrup 20, 35*-39*, 51-54, 102*, 122*, 126*
 Toustruplund 83
 Toustrup Mølle 10, 21, 35*, 37, 105
 " Møllebæk 10, 53
 " Mølledal 11, 36
 " Nørreskov 13, 34
 " Skole 39*, 40, 49, 114*, 115*, 162
 " Station 40*, 41
 " Sønderskov 10, 14, 16*, 17*, 18, 21, 24*
 " Østergaard 129
 " Østerskov 18, 35
 " østre Skole 42
 Trinde Mose, den 18
 Uden Leddet 121
 Ulfsbjergkrog 27 ??
 Ullhøj 47*
 Ulvedalen 10
 Veje 21-26 85
 Vien 18, 19*, 28, 43
 Volling Skov 66
 Volstrup 32, 66, 68, 126
 Ørbækbakken 40*, 41
 Ørvad 68

PERSONREGISTER.

Kun de vigtigste Navne er medtaget. Forkortelser bl. a.: Forp.—
Forpagter; Gdm. — Gaardmand; Gdr. — Gaardejer; Kap. — Kapellan;
Lær. — Lærer; Pr. — Præst; Sogned. — Sogndegn.

Ahrne (Ahrner), Niels, Sogned. 162 Ammitzbøll, Aage, Pr. 161 Andersdatter, Ane, Lærerkone 163 Andersen, Lars, Gaardfæster 67, 72 " Søren, Lær. 100 166 Asbæk, N. K. P. Lær. 5, 95, 166, 168 Bachendorph, Chr., Trompeter 71 Bagge (Bager), Chr., Sogned. 162 Bagger, Christian Kølischen, Pr. 157 " Ludvig H., Pr. 151, 157 Bang, Niels, Lær. 165 Bay, Poulina, Præstefrue 157 Begtrup, Frederikke, Præstefr. 160 Beringskjold, General 104 Binzer, Ferd. Emil, Pr. 55, 159 Bjerregaard, Anna, Lærerinde 167 Bloch, Møllejeer 134 Bonde, Anders Lauritsen, Herreds- loged 65-66, " Laurits, Selvejer 66-68 Bonsach, Birgitte Margr. 132 Bonsach, Chr. H., Møller 132 Broge, Elisab. H., Præstek. 157 Brøndsted, Gertrud, Lærerfrue 169 Bundessen, Jes, Selvejer 65 " Sejer, " 65 Busch, Forvalter 133	Busch, Mette Marie 133 Bødker, Anne, Møllerenke 133 Cappeln, Oline v., Lærerinde 167 Christensdatter, Anna Catharina, Degnekone 162 Christensdatter, Bodil, Lærerk. 163 Christensen, Laurids M., Lær. 168 Dam, Søren, Købmand 127 Danntzen (?) Chr., Sogned. 162 Danstrup, Ane Eleonora, Lærer- inde 167. 168 Deichmann, Knud S., Pr. 55, 159 Dige, Einar, Lær. 167 Edslev, Jens Ludv., Pr. 160 Eilersen, Anna Kristine Lærerf. 166 Eriksdatter, Anna, Præstek. 156 Faunøe(r), J. O. Sogned. 132, 162 Flensborg, O., Møllejeer 134 Fogh, J. N. Pr. 68, 115, 157 " Laurits Gregersen, Kap. 161 Gesius, Johan Gottfried, Gdm. 70 " Niels P. Gdm. 82, 83, 85 " Ole, Gdm. 91 " Peder Jensen, Gdm. 20, 90 Gjesten, Jacob, Lær. 152 Gjødesdatter, Barbra 66 Gottschalk, Christine, Præstef. 158

- Gregersdatter, Maren, Degnek. 162
 Grønbech, Birg. M., Præstek. 157
 Gyberg, Christian, Pr. 51, 157
 Hansdatter, Anc. Præstekone 157
 " Birgitte " 157
 " Maren " 156
 Hansen, Lær. 167
 " Hans Christian, Lær. 167
 " O. Tingskriver 115, 126
 Heegaard, Poul, Sogned. 169
 Herlovsen, Peder, Gaardfæster 67
 Hoffmann, Carl Chr. Lær. 166
 " Maren P. Præstef. 157
 Holdt, Jac. Gottfred Chr., Pr. 160
 Holm, Anna D., Præstefrue 168
 " Hans, Møllejejer 134
 " Iver Iversen, Møllejejer 134
 " Jørgen " " 134
 Holmer, Jørgen, Korporal 104
 " Rasm., Regimentsskr. 59
 Holst, Laurits, Kap. 161
 Hvass, Jens, Fuldmægtig 59
 Højrup, Anna M. N., Præstef. 160
 Høyer-Svendsen, Svend, Lær. 169
 Ibsdatter, Sophie A. Lærerk. 162
 Iversdatter, Anne 67
 Jacobsen, Christine Lærerk. 169
 Jakobsen, Møllejejer 134
 Jensdatter, Inger, Lærerk. 164
 Jensen, Anne, Lærerk. 167
 " Hans Erik, Lær. 165
 " Jens, Pr. 156
 " Jens Chr. Gdr., 55, 56
 " Jens L., Møllejejer 134
 " Jensmine, Lærerk. 98, 165
 " Johs., Landstingsm. 117
 " Niels " 54,
 106-108, 110, 112, 116-117
 " Niels, Møller 131-32
 " Nielsine, Lærerkfrue 166
 " Ole, Amtsraadsm. 54,
 119, 127-28
 " Søren, Skovrider 19
 Jepsen, Ebba Margr., Præstefr. 161
 Jespersen, Knud, Møllejejer 131
- Joensen, Ole 162
 Johansen, Barbara, Lærerk. 168
 Jørgensdatter, Mette, Præstek. 157
 Kanstrup, N. Sognefoged 56, 127
 Kjær, Peter Andreas, Lær. 167
 Klii, Helle M., Kapellanfrue 161
 Knudsen, Broder Nissen, Lær. 167
 " Karl, Pr. 160
 " Peder, Gdr. 55
 " Svend, Selvejer 68
 Knuthsen, E. J. D., Skovfgd. 130
 Kolstrup, Anna H., Lærerk. 168
 Kristensen, Karen, Lærerkfrue 165
 Kyhl, Emil, Møllejejer 134
 Larsen, Karen, Præstefrue 158
 " Marius, Lær. 167
 Lassen, Jens, Lær. 115, 163
 " Las, " 107, 110, 163-165
 " Lovise Kristine 166
 Lauritsen, Iver, Selvejer 65-67
 " Junger, Møller 131
 " Rasm. Selvejer 65
 Laursen, Anders, Gaardfæster 67,
 75, 86, 87, 92
 " Jens, Møller 132
 " " Sergeant 105
 " Niels, Gdr. 56
 Lichtenberg, Etatsraad 104
 Lihme, Jens Faber, Pr. 157
 Lind, Knud Peter, Pr. 159
 Lohff, Frederikke Elisab. 130
 Lottrup, Maren, Møllerenke 132
 Matzen, Cathr. Marie 134
 Meyer, Løjtnant 59, 71, 87
 Middelboe, Biskop 120
 Mikkelsen, Niels, Lær. 166
 Moldrup, Karen Nielsd. 67
 Momme, Georg, Møllejejer 134
 Monrad, Skovrider 134
 Munch, Ellen Doroth. Præstek. 161
 Møller, Anne P., Degnek. 162
 " Laurits Ditlev, Regiments-
 skriver 58, 61
 Nichel, Michel, Ritmester 105, 131
 Nicolaus (Niels), Pr. 57, 156

- Nielsen, Ellen, Præstefrue 160
 " Harald, Lærer 168
 " Rasm. Pr. 51, 156
 " Søren Peter, Gdr. 29, 54
 Obel, Jørg. Pedersen, Pr. 51, 156
 Pallesdatter, Anna, Præstek. 157
 Pedersen, Nis Peter, Lær. 167
 " Werming Joh., Lær. 166
 Petersen, Jens Mathias, Lær. 167
 Pontoppidan, Otto R. E., Pr. 159
 Poulsen, Helene M., Lærerinde 168
 Rahbek, Mathias, Pr. 158
 Rasmussen, Ane S., Præstef. 160
 " J., Skovfoged 41
 Rendal, Ingeb. Gertrud Rasmus-
 sen, Præstefrue 160
 Riisberg, Andreas, Sognefoged 56,
 119, 128
 " Astrid, Præstefrue 160
 " Tage, Gdr. 119
 Rosborg, Jac. Jensen, Proprietær
 56, 59 72 Ilg., 147, 153-54
 Rützou, Niels Oschatz, Pr. 158
 Saabye, Jens Chr., Møllejer 134
 Schalstrup, Vilh., Møllejer 133
 Schandorff, Dorthea, Lærerk. 165
 " M. Pedersen, Kap. 161
 Schandorph, J. Ibsen, Forp. 133
 " P. Ibsen W. Forp. 133
 Schelde, Erik, Møller 133
 " Frideriche 133
 Schroll, Einar, Lær. 167
 Schrøder, Sophie H., Præstefr. 161
 Schultze, Getsche 59
 " Johan, Major 59
 Schyom, P. Eriksen, Lær. 163
 Schøler, Ole P., Lær. 167
 Simonsen, L. L. K., Kap. 158, 161
 Smagbier, Jac. Sørensen, Pr. 157
 Smidt, Hans, Ritmester 59
 Smith, Lær. 167
 Steensen, Marie S. S. Præstef. 157
 Stilling, Lauritz, Møllejer 53, 54,
 105, 133
 " Sophie Christine 134
 " Vilhelmine 134
 Søgaard, Ane J. Lærerinde 168
 Sørensdatter, Maren, Degnek. 162
 Sørensen, Kirstine, Lærerinde 168
 " Laurits, Selvejer 58
 " Laurs, Møllejer 131
 " Maren, Præstefrue 158
 " Niels, Møller 132
 " Ove, Møllejer 134
 Tærkildsen, Jens Chr. V. Pr. 160
 Thourd (Thor), Pr. 156
 Thøgersdatter, Zidsel Marie, Lærer-
 frue 166
 Tolstrup, Amtstuldmægtig 92
 Trugilsøn, Jac., Gaardfæster 103
 Trugotsen, Laurits, Ridder 103
 Tyry (Thyre) 57, 65
 Tønnesen, J. Margr. Lærerinde 168
 Wendel, P. Pedersen, Pr. 51. 157
 Weng, Martha Jensen, Lærerk. 165
 " N. P., Kommunekass. 165
 Verdalin, Emilie J. Præstef. 159
 Wesenberg, Landinspektør 75—77
 Winding, Jens Peter, Lær. 165
 Woldsgaard, P. Knudsen, Lær. 169
 Vordingborg, Oluf O., Pr. 156
 Worm, Karen A. D., Præstef. 159
 Yllugh, Pr. 57, 156
 Zoega, Margr. M., Præstek. 157
 Øllgaard, Vilh., Pr. 158
 Østergaard, Ane M., Lærerk. 166

INDHOLD:

Forord	5
Naturforhold	9
Sognevandring	27
Oldtidsminder	45
Sognehistorie	50
Dallerup	57
Sorring	63
Udskiftningen	75
Pottemageriet	95
Billeder fra Sorring	98
Toustrup	102
De Toustrup Dilettanter	107
Bebyggelse udenfor Byerne	126
Toustrup Vandmølle	131
Toustrup Ødemølle	136
Dallerup Kirke	139
Sognepræster til Linaa-Dallerup og Dallerup-Laasby	156
Kapellaner i Linaa og Dallerup	161
Sognedegne i Linaa og Dallerup	161
Lærere ved Toustrup Byskole	162
Førstelærere ved Sorring Skole	165
Andenlærere " " "	166
Forskolelærerinder ved Sorring Skole	167
Lærere ved Toustrup østre Skole	168
Sted- og Sagregister	170
Personregister	172

RETTELSER.

- S. 58, Linie 12 f. o.: „Dallerup“, læs: Dallerup.
„ 65, „ 13 f. n.: gratium, læs: gratiam.
„ 66, „ 4 f. o.: Gerne, læs: Gern.
„ 66, nederste Linie: 815, læs: 8/5.
„ 67, Linie 8 f. o.: Peder Nielsen, læs: Peder Nielsen Moldrup.
„ 68, „ 6 f. n.: en, læs: den.
„ 71, „ 12 f. n.: svares, læs: svarede.
„ 93, „ 9 f. n.: V, læs: VI.

B O G E N O M D A L L E R U P S O G N.

Det meddeles herved, at Restoplaget nu udsælges for 5 kr. pr. ekspl. - Samtlinger bringer vi nogle Rettelser og oplysende Tilføjelser, for hvilke sidste vi bringer Meddelerne vor bedste Tak. De, som ejer Bogen, bedes opbevare nedenst. Øpl. deri.

To Stednavne har paa Generalstabskortet forkert form. Det er det S. 41 under Billedet, samt S.137, lin.9 f.n. nævnte "Skovlund", der skal være "Skovslund". og det S.11 nævnte Engstykke i Sognets S.Ø. Hjørne, der benævnes "Aakær", men som i Folkemunde hedder "Aaskjær", hvilket jo sikkert er det rette.

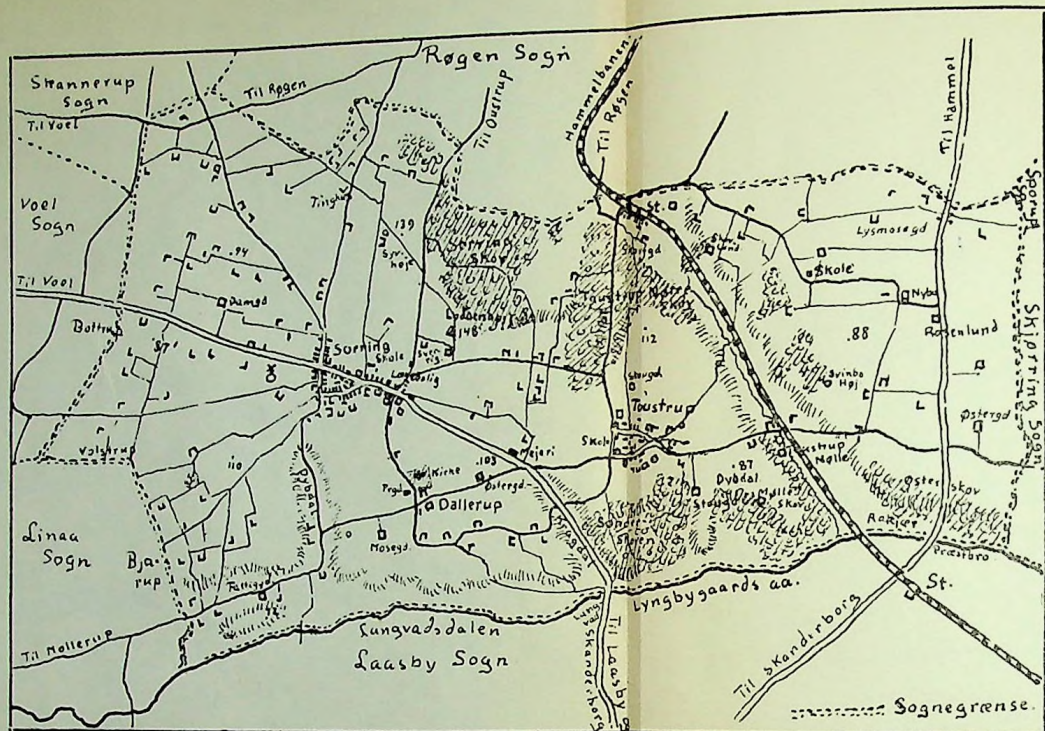
Endvidere bør maaske nævnes et tredje, det S. 27 og 136 omtalte "Ulfsbjergkrog", der hos Alfr. Kaas i "Daasby Sogn" kaldes "Ulfsbjergkrog", hvilket vi er tilbøjelige til at give ham Ret i, enten saa Navnet er afledt af Ulv, eller det kommer af det gamle Gudenavn Ull. - Derimod vil vi ikke uden videre bøje os for hans Paavisning af, at der ikke har været Tinghus i Toustrup (1667), idet vi finder hans Bevis noget svagt (Østj.Hjemstavn 1950 S.50). For øvrigt er det paagældende Hus nedbrændt i Sommeren 1949.

Som et Kuriosum kan nævnes, at den udhulede Sten, der omtales S. 163 øverst, rimeligvis er den, der nu ligger i den nuværende Skolehave og vist engang har tjent som Porthængselsten. Den er hentet fra en Genbohave til den gl. Skole, hvor Jens P. Mikkelsen brugte den til Vandingstrug til Hønsene, men saa skænkede den til undertegnede.

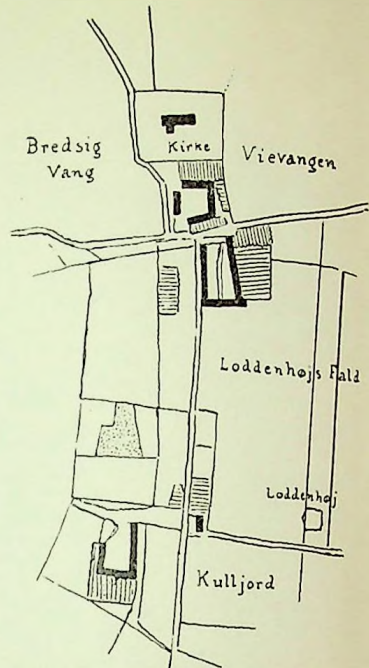
- S. 62, Lin.11 f.o. "Fans Moder" - det skal være Enke.
- S. 62, " 15 f.n. "levede 1880" - læs: "til 1906"
- S. 93. " 6 f.o. Laurs Vestergaard - skal være Søren V., en Søn af Laurs V.
- S.122, under øverste Billede: "nedbrændt" Trykfejl for nedbrudt.
- S.127, Lin.14 f.o. "Mikkel" - l. Matthias.
- S.153, " 3 f.m. "Christensen" - læs: Christiansen.
- S.167. Senere tilkomne Oplysninger om Andenlærere i Sorring
1882-87. Andreasen, siden i Randlev.
1887-91. Kr. Kristensen, g.m. Marie Eggh.
Forfl.t. Nexø, gift 2.g. derovre.
1891-95. Rs. Thomsen Adserballe. Siden Kantor i Herning. En Søn Vagn Dommerfuldmægtig i Odde.
1895-99. Balle, fra Thy. Smukt omtalt af sine Elever.

Denne Liste over Rettelser og Tilføjelser kan faas gratis hos undertegnede til Forsendelse til fjernere boende,

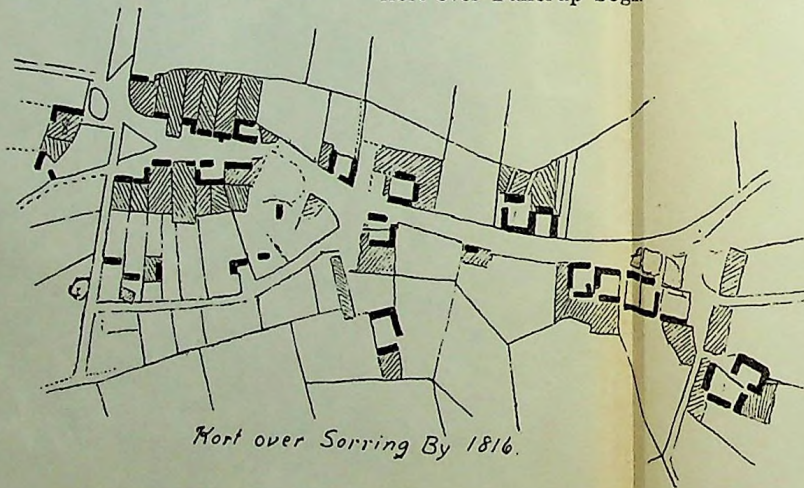
H. E. Jensen.

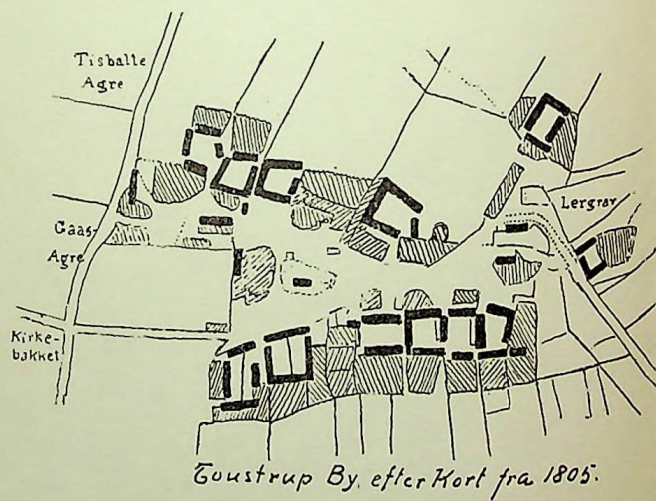
Kort over Dallerup Sogn.

Udskiftningskort over Dallerup
1797

Kort over Sørring By 1816.

Toustrup By, efter Kort fra 1805.